

İDARE DERGİSİ

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA ÇIKARILIR

YIL: 25

TEMMUZ-AĞUSTOS 1954

SAYI: 229

İÇİNDEKİLER

TETKİKLER

	Sayfa
Köy Kalkınma Plânı ve Tatbikatı	Sadık ARTUKMAÇ 1
Nahiye Teşkilâtı ve Nahiye Müdürlerinin	
Vazife ve Salahiyetleri	Selim AYRAR 18
Mülki Taksimat	M. S EYÜBOĞLU 40
Belediye Vazifeleri	Baha KARGIN 54
Vilâyet ve Kazalardaki Köy Bürolarının Görevleri	Mehmet TARCAN 75

TERCÜMELER:

Fransa'daki Cumhuriyet Konseyi Nizamnamesi	
ve Milli Meclisinkini karşılaştırma.....	F. HACALOĞLU 86
Komün Mâliyesi Problemleri	Naci ROLLAS 103

İDARİ COĞRAFYA:

Baskil Kazası İdari Coğrafyası	Fazıl TOSYALI 120
--------------------------------------	-------------------

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı	: 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllığı	: 750 kuruş

Abone Bedelinin Gönderilmesi Şekli

A — Türkiye’de:

Bulunan yerin Malsandığına tutan yatırırlarak mukabilinde alınacak (çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü-Ankara

Adresine gönderilmelidir.

B — Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazının iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmeyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye derç olunmayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü’ne müracaat edilmelidir.

TETKİKLER

KÖY KALKINMA PLÂNI VE TATBİKATI (*)

Yazan: Sadık ARTUKMAÇ
Mahalli İdareler U.Md. 8 üncü
Daire Reisi

Başka bir yazımızda, köylerimizin kalkındırılabilmesi için; plânlı, yeknesak ve müstakar bir sistemin ve koordine bir çalışmanın lüzumuna işaret ettikten sonra, köye ait işlerin, ehemmiyetleri derecesine göre bir sıraya konulması, ilk sıradaki iş bitirilemeden diğerine geçilmemesi, «köy kalkınma plânı» ndaki sıraya göre bir de «program» tanzimi, plân ve programı harfiyen tatbik etmişinler hakkında cezai müeyyideler konulması lüzumundan bahsetmiştik ⁽¹⁾.

Plânlaştırılmasını istediğimiz köy kalkınmasına ait işleri, evvelce de belirttiğimiz gibi, üç ana gurupta toplamak mümkündür. Birinci gurubu zirai ve iktisadi işler (ki bunlar meyanında nafia işleri de vardır); ikinci gurubu, maarif işleri; üçüncü gurubu, sağlık işleri teşkil edebilir.

Guruplar muhteviyatı izah etmeden önce, şu ciheti bir kere daha belirtmeliyiz: birinci guruba dâhil olan ve sıraya konulmuş bulunan bir neticelenmeden, diğerine geçilmemelidir. Meselâ birinci gurubun yol, su ve ziraat işleri diye üç kısma ayrıldığını kabul edelim. Bu guruba dâhil olan ve sıraya konulmuş bulunan bir iş neticelenmeden diğerine başlanmamalıdır. Şu halde, bir vilâyet veya nahiye idaresi; kendi bölgesi dâhilindeki yol işlerini bitirmeden herhangi bir su işine, su işlerini bitirmeden zirai işlere geçememelidir. Keza, birinci gurubun işleri tamamıyla sona erdirilmeden ikinci guruptaki herhangi bir iş ele alınmamalıdır.

Kısaca; plân le programların faydalı olabilmeleri için, onların harfiyen tatbik olunmaları zarureti idrak edilmelidir.

Şu halde, guruplar ne gibi işleri ihtiva etmelidir?

Kanaatimizce, her gurubu ihtiva edeceği işler, memleket ölçüsündeki ihtiyaç ve zaruretlerin ehemmiyetleri derecelerine göre sıraya konulmalıdır. Bu sıra şöyle olmalıdır:

A — Birinci gurup s ZİRAİ VE İKTİSADİ İŞLER

*«Köylerimizi nasıl kalkındıralım» başlıklı makale serisinin devamıdır. Baş tarafı 225, 226 ve 227 - 228. ci sayılardadır,

¹ İdare Dergisi, Mart - Haziran 1954, Sayı: 227 - 228, Sayfa: 10 - 24.

Zirai ve İktisadi işler; yola, suya ve ziraata müteallik işler olmak üzere üç kısma ayrılmalıdır.

1 — Yol işleri:

Yol, her işten önce ede alınması lâzım gelen bir mevzudur. Devlet yollarından mahdut bir kısmı istisna, bizde, yol yoktur denilebilir, Köylerimizin hiçbirinde münakaleye elverişli bir yola rastlanmaz. Hâlbuki yol, memleketin kan damarı mesabesinde, O derecede bir ehemmiyeti haizdir.

Filhakika. «Yol; insanların, eşyanın ve haberlerin bir yerden diğer bir yere ulaştırılmasını sağlayan bir vasıttır. İyi tesis edilmiş bir yol şebekesine sâhip bulunmadıkça, istihsalin çoğaltılmasına, pazarların genişletilmesine, sürümün artırılmasına ve istihsal ile istihlâk arasındaki muvazenin kurulmasına imkân bulunmayacağı gibi, maarif yükseltilmesi, iç ve dış emniyetin sağlanması da kolaylıkla tahakkuk ettirilemez.

Yol memleketteki kalkınma faaliyetlerinin temel ve mihrakını teşkil eden bir unsurdur. Nitekim yolların teknik bakımdan geliştirilme(si ve münakale vasıtalarının mükemmelleştirilmesi ile medeniyetlerin seyri arasındaki sıkı bağıllık ve muvaziliği görmemek kabil değildir. Gerçekten kapalı ev ekonomisinden merhale cihan ekonomisine geçişte ve memleketler arasındaki kültür münasebetlerinin artmasında münakalenin oynadığı rol çok büyüktür. Bu itibarla yollarını henüz memleketin en uzak köşelerine kadar götürmemiş ve münakale sisteminde sürat, emniyet, intizam ve ucuzluğu tam olarak temin edememiş devletlerin ilk plânda ele alacakları mevzuu yol ve münakale işidir.

Bu itibarla illeri ilçelere, ilçeleri bucaklara ve bucakları köylere bağlamak zorundayız. Aksi takdirde memleketimizdeki topyekûn inkişafın temel unsurunu teşkil eden köy kalkınması tahakkuk ettirilemez.»⁽²⁾.

Hülâsa, yol halkın maddi ve manevi yükselmesini temin eden unsurların başında gelir. İstihsal ve istihlâk unsurlarını ayarlar. Köylümüzün; muhitinden örnekler ve dersler almasını, görgüsünün artmasını ve hayat standardının yükselmesini sağlar. Ayrıca, yolun; emniyet ve asayiş, turizm, strateji, sağlık, ziraat, ticaret gibi çeşitli mevzularla da en yakın bir alâkası vardır.

Şu halde yol yapımı ve bakımı, ele alınacak işlerin en başında gelmelidir. Hâlbuki bugün, vilâyet ve köy yollarının yapımı ve bakımı, gelişi güzellikten kurtarılamamış ve standart bir iş sistemine bağlanamamıştır.

Gerçekten, hâlen vilâyet ve köy yollarının yapımı ve bakımı mahalli teşekküllerle idare âmirlerinin takdirine bırakılmıştır. Bu sebeple, memleketin her tarafındaki randıman aynı değildir ve daha ziyade idare âmirinin kabiliyetine göre tehalûf etmektedir. Meselâ: «Geçen sene Van vilâyetine verilen altı yüz bin liralık tahsisattan ancak altı kilometre bir yol yapılabilmiş ve paranın bü-

² Prof. Dr. Şeref Nuri ilkmen; Yol Meselesi ve Köy Kalkınması. Yeni İstanbul 18/2/1951.

yük bir kısmı sarf edilemeden ertesi seneye devredilmiştir. Buna mukabil kilometre köy yolu yapmış ve 186 köye su getirmiştir. Yine geçen Antalya ile Antalya vilâyeti aldığı sekiz yüz bin lira tahsisatla Devlet yolları normunda 482 komşu bir vilâyetin müşterek yolu için Nafia Vekâletinin her iki vilâyete verdiği yüz yirmi beşer bin liralık tahsisatla komşu vilâyet dümdüz toprak ovada on sekiz kilometre, Antalya ise Torosların granit bağrında işleyerek kırk iki kilometre yol açmıştır. Sebebi komşu vilâyet yolu usulen ihaleye çıkarıp müteahhide vermiş ve bugünkü normal şartlara uygun olarak on sekiz kilometre yol çıkarmıştır.

Antalya'nın değerli vahşi ise aldığı tahsisatın çoğu ile kamyon, kompresör gibi yol makine ve malzemesi satın almış, mühendisini göndererek güzergâhı tayin etmiş ve kalkınma ihtiyakıyla çırpman köylü ile anlaşarak işe başlamıştır. Hidrolik kamyonlar stabilize malzeme taşıyıp düşmüş ve küçük greyder de gelip tesviye edince, asırlar boyunca geçilmez bir bataklık hâlindeki köy yolu otomobillerin rahatça seyredebileceği modern bir yol hâline gelivermiştir.»⁽³⁾

İşte» bu kabil nisbetsizlikleri ve hatta görüş ayrılıklarını bertaraf edecek rasyonel bir çalışma sistemine ihtiyaç vardır. Köy kalkınma plânının tanziminde» bilhassa bu hususun göz önünde tutulması lâzımdır.

2 —Su işleri s

Bol ve muttarit yağmur düşen yerlerde, bilindiği üzere, çok mahsul elde edilir. Yâni, toprağın verim, yağışlara göre taayyün eder. Hâlbuki memleketimizde, bol ve muttarit yağmur düşen sahalar pek mahduttur. Binnetice, topraklarımızın genişliğine nispetle, elde edilen mahsul pek azdır.

Şu halde, sulama ile topraklarımızın verimini arttırmak mecburiyetindeyiz. Bundan dolayı sulama rejimi, bizde, hayati bir önemi haizdir⁽⁴⁾.

Tecrübeler, sulamanın verimi ziyadesiyle yükselttiğini göstermiştir. Filhakika, Ankara Ziraat Enstitüsünde yapılan bir tecrübede⁵; gübrelenmiş ve fakat sulanmamış bir tarladan dekar başına 117 kilo arpa (tane) alınmıştır. Buna mukabil, aynı şekilde gübrelenen ve ayrıca sulanan ve bu tarlanın yanı başında bulunan başka bir tarlada verim 486 kiloyu, bulmuştur.

Şu halde, sulama sayesinde ziraat; yağışlara mutlak surette bağlı olmaktan kurtulur. Mahsul miktarındaki dalgalanmalar ve istihsaldeki belirsizlik ortadan kalkar veya hafifler. Hatta sulama sayesinde, vejetasyon devresinin uzun olması dolayısıyla, memleketimizin muayyen bölgelerinde bir yılda iki mahsul dahi alınabilir.

Bu kadar büyük faydalar sağlayan sulama, ilk önce» büyük su tesisatı vü

³ Dr. Burhanettin Onat (Antalya Mebusu); Kalkınma İmkânlarından İstifade Yolu. Vatan 10/10/1953, Say*; 4455.

⁴ Bittabi» bunun yanında, seylaptan korunma ve kurutma mevzuları da aynı ehemmiyeti taş».

cüda getirilmesini bile meşru kılabilir. Hâlbuki bu gibi tesisat, sâdece sulamaya değil, aynı zamanda taşmaların önlenmesine, bataklıkların kurutulmasına, hatta bazen enerji istihsaline ve nehirlerin muayyen kısımlarını seyri sefere açmağa da hizmet eder.

Ancak, büyük masraflar ihtiyarını ve emek sarfını istilzam eden bu kabil büyük tesisatın, gelişi güzel yapılmaması ve esaslı bir etüde istinat ettirilmesi şarttır. Zira bazı topraklar, tuzlu olduklarından, ziraata müsait bulunmayabilir. Keza bazı sularda, tuzlu olduklarından, sulamaya elverişli bulunmayabilir. Şu halde, sulamayı güçleştiren bu gibi amillerin önceden giderilmesi ve bilahare tesisat vücuda getirilmesi lâzımdır (5).

Memleketimizde, büyük tesisata müsait sularımız vardır. Ezcümle şimalde Sakarya, Kızılırmak, Yeşilırmak; cenupta Seyhan, Ceyhan, Dicle ve Fırat; batıda büyük ve küçük Menderes ile Gediz gibi önemli nehirlerimiz mevcuttur.

Bununla beraber biz, küçük sulama tesisatının, büyük su tesislerine tercihan ele alınmasının çok yerinde ve isabetli olacağı fikrindeyiz. Çünkü Türkiye'mizin ve bilhassa doğu ve orta Anadolu'nun zirai hayatında, küçük sulama daha önemli ve pratik bir mahiyet arz etmektedir. Zira yaz ve kış mevsimlerinde daimi surette ve> başıboş akmakta bulunan hadsiz ve hesapsız akarsularımız vardır. Basit ve küçük bir tesisatla, motopomplar vasıtasıyla, bunlardan bir miktar su temin etmek ve mevzii bir şekilde faydalanmak her zaman için mümkündür. Yeter ki bu imkânı yaratmış olalım. Bu konuda sâdece akarsulardan değil, yer altı suların da istifade etmemiz icap eyler. Adi veya burgulu kuyulardan motopomplarla su çekilmesi ve bu sudan ziraatta istifade edilmesi her zaman için mümkündür. Müsait yerlerde, artezyenler açılması da ucuz ve kolaydır.

Kısaca, plânda, ilk önce küçük sulama işinin tahakkukunu temin edecek çareler derpiş olunmalıdır.

3— Ziraat işleri

İktisadi bünyemizin temeli ziraattır. Bu sebeple, zirai istihsalimizi; verim, miktar ve keyfiyetçe yükseltmek mecburiyetindeyiz. Yâni istihsal tekniğini değiştirmek ve istihsalin maliyetini düşürmek, istihsal çeşitlendirmek ve mahsullerimizin vasıflarını yükseltmek, bin netice dış pazarlarda karışılacağımız rekabeti göğüsleyebilecek metanette bir zirai kuruluşa malik olmak zaruretindeyiz.

Zirai istihsalimizin artırılması; teknik vasıtaların çoğaltılması, istihsalde ilmi bilginin hâkim kılınması, tohum, gübre ve sulama işlerinin bir nizam sokulması, zirai kredi mevzuunun çiftçinin ihtiyaçlarına uyacak şekilde ayarlan

⁵ Tafsîlât için bakınız: örd. Prof. Dr. Ömer Celâl Sarc; Türkiye Ekonomisinin Genel Esasları, İstanbul 1949, Sayfa: 64 -79.

ması ve köylerin pazarlarla olan irtibatının en iyi bir tarzda sağlanması ile mümkündür.

Ziraat işleri, bilindiği gibi, çeşitlidir. Biz bunları, ekim işleri ve hayvancılık adıyla iki kısımda incelemeyi uygun bulmaktayız.

A — Ekim işleri

Zeriyatın mükemmel surette yapılmasını ve mahsulün kıymetlendirilmesini istihdaf eden tedbirler alınmalı ve plânlar yapılmalıdır. Bu cümleden olarak; tohum, gübre, ziraat alet ve makineleri ve bunların yedekleri, mülkiyet münazaalarının önleyici tedbirler, toprak tevzi ve zirai kredi gibi mevzular bir plân dâhilinde ele alınmalı ve çeşitli ziraat (poli kültür) yapılması esbabı da temin olunmalıdır.

a — Tohumluk meselesi

Bilindiği üzere Islah edilmiş tohumun, Islah edilmemiş tohuma nazaran randımanı; en az bir mislidir. Hem bol ve hem de dünya pazarlamanın aradığı malı yetiştirmek için, iyi cins tohuma ihtiyaç vardır. Bu sebeple tohum Islah istasyonlarının, memleket ihtiyacına yetecek kadar tohum yetiştirebilmeleri için, adetlerinin çoğaltılması lâzımdır.

Diğer taraftan tohum tevzini, formalitelerden ve bürokrasi mevzuu olmaktan kurtarmalıdır. Köylüye yardım olmak üzere dağıtılmakta olan tohumların, ekim mevsimi geçtikten sonra tevzine başlanması gibi gülünçlüklere ve bin netice köylü itimadının sarsılmasına meydan verilmemelidir. Emir beklemek, istizan etmek gibi hallere ve yersiz mazeretler sertine son verilmelidir.

Her köye tohum temizleme makinesi verilmesi husus da teinin olunmalıdır.

Hububat tohumları kadar bakliye, endüstri ve yem nebatları tohumlarının işine» de önem verilmelidir.

b — Gübre meselesi

Gübre, toprak mahsullerini en az iki misline ç karan bir maddedir. Kayşan (çiftlik) gübresi ve kimyevi (ismi) gübre adıyla iki çeşittir. Çok mahsul alınması için bu iki gübreden birisinin kullanılması lâzımdır. Memleketimizde makineli ziraat genişlemiş ve genişlemekte bulunmuş olduğuna göre, hayvan gübresinin miktarı kifayet etmez. Esasen birçok bölgelerimizde bu gübre, mahrukat olarak yakılmaktadır; tezeğe «kuyruklu dağın odunu» denildiği malumdur. Bu sebeple kimyevi gübre kullanılmasında mutlak bir zaruret vardır. Şu halde, gerek tabii ve gerekse kimyevi gübrenin kullanılması tamim ve terkip edilmelidir. Kimyevi gübrenin, ucuz fiyatla ve her zaman ve her yerde temin edilebilmesi sağlanmalıdır,

c — Ziraat âlet ve makineleri meselesi

Âlet ve makinelerin ziraattaki rolü ve faydası çok büyüktür. Âlet ve makine sayesinde: az zamanda çok iş yapılır, işler istenen zamana sığdırılabilir ve

istenilen şekilde görülür. Böylelikle insan gücü» mümkün olduğu kadar, makineye intikal eder. Ve netice olarak, maliyet ucuzlar, istihsal ucuza mal edilir. Makineli ziraat, işletilmeyen sahaların işletmeye açılmasını temin suretiyle, ekim; sahasını genişletir ve bin netice beher nüfus başına düşen işlenmiş sahanın nispetini çoğaltır. Diğer taraftan toprağın randımanını artırır ve bir takım tasarruflar temin edeler. Tohum ekme makineleri, bu tasarrufa bir misal olarak gösterilebilir. «El ile serpilene buğday tohumu miktarı ile makine ile atılan tohumun miktarı arasındaki tasarrufun bir senelik bedeli, bütün çiftçilerimizi hububat mibzeri ile teçhiz etmeğe kâfidir.»⁽⁶⁾.

Şu duruma göre ziraatımız, makineleşmek zaruretindedir ve esasen makineleşme yoluna da girmiştir. Köylümüz, hâlen taksitle ve müsait şartlarla ziraat âlet ve makineli almak imkânına maliktir. Bu imkân sayesinde hemen her bölgemizde makineleşme başlamıştır. Filhakika; İstatistik Umum Müdürlüğünün 30/5/1953 tarihinde neşrelediği «ziraat alet ve makineleri» adlı bülten, bu yola süratle girildiğini vazîh olarak göstermektedir. Adı geçen bültende; 1952 yılı sonunda, memleketimizde faal 31.415 traktörün mevcut olduğu kaydedilmektedir. Bu rakam, dokuz ziraat bölgesine ayrılmış bulunan memleketimizde, makineleşme hareketinin gelişmekte olduğunu göstermektedir. Bu gelişmenin, işbu hâline kadar devam edeceği de muhakkaktır. Bununla beraber, daha ne miktar ziraat âlet ve makinesi ithal edeceğimiz belli değildir. Bu husus bir plâna bağlanmamıştır.

Diğer taraftan, zirai makineleşmeyi temin maksadıyla; hasat ve harman makineleri, traktör ve buna müteferrik pulluk, diskaro, tırmık, mibzer veya onevay, çapa makinesi ile diğer lüzumlu ekipmanları sâdece ithal etmek kâfi değildir. Ayrıca, bu makine ve âletlerin ömrünü uzatacak tedbirler almak, çarelere başvurmamak lâzımdır. Bu maksatla; âlet ve makinelerin yedeklerini bulundurmamak, tamir atölyeleri açmak, makinist yetiştirmek, daha iktisadî neticelere yamak üzere, akaryakıt mevzuu ile de uğraşmak zaruridir.

İster ihlal ve ister imal yoluyla olsun, ithalatçıları; yedek parça bulundurmağa mecbur tutulmalıdır. Yâni iş sâdece ithalatçıların takdirine bırakılmamalıdır. Şu kadar ki, yedek parçanın memleketimizde imali, tercih edilen bir yol olmalıdır. Çünkü bu suretle hem yeni sanayi şubelerinin teşekkülüne hizmet ve hem de döviz tasarrufu temin edilmiş olur.

Fillerimizce, ziraat âlet ve makineleri ithal eden firmalara, müşterek veya münferit şekilde, yedek parça imalat atölyesi kurmak mecburiyeti tahmil edilmelidir. Bu suretle muhtelif markalı ziraat âlet ve makinelerinin yedek parçalarını kolaylıkla temin etmek imkân dâhiline girer.

⁶ Suphi Argon; Türkiye Ziraatında Makineleşmenin Önemi. Yeni İstanbul, 22/8/1951, Savi: 629.

Filvaki, «traktör ve ekipmanlarının tamir ve revizyonları için memleketimize gedmiş bulunan makine ve âletlerin çeşit ve miktarları ile müteradif olmak üzere, orta ve büyük tamirhaneden mevcuttur. Fakat bunlar, memleket teknik seviye ve finansman kabiliyetleri ile mütenasip olarak gelişi güzel kurulmuş tabir edilecek vasıftadırlar. Bu itibarla tamirhanelerin sabit sistemlerinin kurulması ve netice itibarıyla küçük, orta ve büyük tip tamirhanelerin sabit olan tiplerinin adetlerinin çoğalması ve bu tamirhanelerde bol yedek parça bulundurulması makineli ziraatı memleketimizde yaşatacak en büyük unsur olacaktır.»⁽⁷⁾.

Diğer taraftan ziraat âlet ve makinelerinin tamiri işine şimdiye kadar olduğu gibi, Maarif Vekâletine bağlı bulunan sanat enstitülerinde de devam edilmesi faydalı olur»

Kanaatimizce), ziraat âlet ve makinelerinin ithaline devam olunmalıdır. Su kadar ki bunların ömrünü uzatacak tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirlerin başında ise), yedek parça imalat atölyeleri gelir. Bu atölyelerin kurulması, büyük mali külfetlere mütevekkil olan fabrika tesisine nazaran daha kolay veyahut daha faydalıdır, Atölyelerin, ithal edilen âlet ve makinelere yetecek derecede yedek parça imal etmeleri de şart koşulmalıdır.

Ziraatımızı inkişaf ettirmek ve makineli ziraatı çiftçilerimize benimsetebilmek için; ehliyetli, makinistliği meslek itti haz etmiş ziraat makinistlerinin çoğalmasına da ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacı göz önünde tutan Ziraat Vekâletimiz, yurdun muhtelif bölgelerinde açtığı kurslarla, 40,000 den fazla makinistin yetişmesini temin etmiştir.

Ziraatımızın arızasız yürütmesini temin maksadıyla, akaryakıt mevzuu da ele alınmalı ve bir plâna bağlanmalıdır. Çünkü zirai makineleşme, petrole olan ihtiyacımızın ne suretle karşılanabileceği hususunda bizi düşüncelere sevk edebilir ve zorluklara sürükleyebilir. Memleketimizde senevi yirmi bir ton petrol istihsal edilmektedir. Bu miktarın memleket ihtiyacını tamamıyla karşılayamayacağı muhakkaktır. Bu sebeple akaryakıtı, döviz vermek suretiyle hariçten tedarik etmek zorundayız. İşte dövizden tasarruf etmek ve her zaman akaryakıt temini imkânına malik olabilmek için, benzin ve petrol ile işleyen traktörlerden ziyade, mazotla işleyen dizel traktörlerinin ikamesi yoluna da gidilmelidir»

Ziraat âlet ve makinelerinin memleket ekonomisinde müessir bir rol oynayabilmeleri, yeni istihsal metotlarının ele alınını as iyi e mümkün olabilir. Yoksa sâdece bunların mevcudiyeti kâfi değildin Yani bu makina ve âletlerle birlikte modern ziraat usullerinin de taammümüne ihtiyaç vardır. Tekniğin tam olarak yerleşmesine, kimyevi gübre istihlâkinin artmasına lüzum vardır.

⁷ Nizamettin Turgay; Zirai makine ve âletlerin bakımı meselesi. Yeni İstanbul 31/10/1951, Sayı: 096.

Bu takdirdedir ki memleketimiz tam manasıyla bir ziraat memleketi yolunda taşıyacak ve bu inkişaf iktisadi ve İctimai gelişmelerimizi de temin eyleyecektir.

Şeker şirketinin muvaffakiyetini, ziraat tekniğini köylünün ayağına götürmesinde aramak lâzımdır. Pancar ekicileri, ziraat âlet ve makineleri kullanmakla beraber, sulama işlerine ve hastalık ve haşaratla mücadele işlerine vesaire lüzumlu şeylere de önem vermektedirler. Şirket, pancar ekicilerine, her hususta yardım; etmekte ve rehberlik yapmaktadır.

ç — Arazi ihtilâfları giderilmelidir ⁽⁸⁾

Nüfusumuzun yüzde» sekseni köylüdür ve köylünün geçimi toprağa bağlıdır. Bu sebeple, bizde, arazi meseleleri memleket çapında bir önem taşımaktadır.

Filhakika, memleketimizde, gerek adli ve gerekse İdari makamları işgal eden mevzuların en başında arazi mülkiyetinden veya zilyetliğinden mütevellit ihtilâflar gelmektedir.

Bü ihtilâfları doğuran çeşitli amilleri vardır. Bunlardan bir kısmı şunlardır:

1 — Tapu ve kadastro işlerimiz, memleketin pek cüz'i bir kısmında tamamlanabilmiş, büyük kısmını henüz ihata edememiştir. Bu sebeple yurdunuzun geniş bölgelerinde, arazi; sınırları ve» ölçüleri belli, hak sâhipleri malum bir duruma getirilememiş ve bin netice tapu kayıtlarına geçirilememiştir. Bu huzursuzluk, arazi ihtilâflarının en geniş bir kaynağı olmaktadır.

2 — Medeni Kanunumuza göre, gayrimenkul mülkiyetinin intikali; tapu memuru huzurunda yapılacak tescil muamelebin tekemmülü ile mümkündür. Hâlbuki bugün, köylerin merkeze uzaklığı, tescil formalitesinin çokluğu, harç külfeti, şair masraflar ihtiyarı ve fuzuli zaman kaybı gibi çeşitli sebepler dolayısıyla; arazi intikallerinin büyük bir kısmı, adi satış senetleri ile veya noter senetleriyle yapılmaktadır. İşte bu gibi adi satışlarla mütemadiyen el değiştiren bir arazi üzerindeki çeşitli haklar, zamanla, birer ihtilâf kaynağı olmaktadır.

3 — Aile reisinin vefatı hâlinde, kanunen mirasçı olanlar, hisselerini kendi aralarında teshil ve tefrik etmektedirler. Rastgele yapılmış olan bu aksim, bilahare çeşitli ihtilâflara yol açmaktadır. Vatandaşlarımızın, mahkemeye başvurmaksızın hisselerini bu suretle keti d i aralarında tespit ve tefrik etmelerinin muhtelif sebepleri vardır:

a — Medeni Kanunumuza göre izale şüyu dâvasının görülebilmesi için; gayrimenkulün tapuda kayıtlı bulunması icabetler. Tapuda kayıtlı bulunmayan gayrimenkulün evvelebilir, tescil ettirilmesi ve bil ah ama izafe şüyu

⁸ Tafsilât için bakınız: Sadık Artumuç; Bizde Gayrimenkule Tecavüzün Defi ve Zilyedlik. İstanbul 1953, Sayfa: 52,

dâvasının açılması lâzımdır. Bu ise, külfetli ve köylüyü yıldırان bir iştir. Zira dâva açmakla, köylü; masraflarını, harç ve vergiyi ödemek, günlerce mahkemeye gidip gelmek gibi, çeşitli ve bezdirici hallerle karşılaşacaktır.

b — İzale şüyu dâvası açılmış ve iştirak hâlindeki mülkiyet, müsterek mülkiyet hâline getirilmiş olsa bile, mirasçılar; ayrı parçalar hâlinde ve münferiden istifade etmek maksadıyla, gayrimenkulü yine aralarında rastgele taksim etmektedirler. Bu hâl de taksimden bilahare memnun olmayan mirasçıların tecavüzlerine sebep olmaktadır.

e — Zamanında yapılmayan intikal muamelelerinin sonradan tamamlanması zaruretinden dolayı, miras dâvaları, çok geç netice vermektedir. Filhakika, mirasçılar değıştikçe ve ölüm sebebiyle kanuni mirasçılar kadrosu genişledikçe, gayrimenkul intikalleri de teselsül etmekte ve dâvanın intaç edilebilmesi için bütün bu intikallerin yapılması lâzım gelmektedir. Bu hâlde, mirasçıların kendi taksim yapılmasını mucip bir sebep olmaktadır. İşte bu kabil taksimlerden dolayı da arazi ihtilâfları ve tecavüzleri meydana gelmektedir.

1 — 1515 sayılı kanuna göre, muayyen bir müddetle bir gayrimenkulü fâsılasız elinde bulunduran kimse; mevcut tapu kaydına rağmen, gayrimenkulün kendi namına tescilini talep edebilir. Tapuda başkası namına kayıtlı dahi olsa, gayrimenkul, ziyet namına tescil olunarak eski kayıt hukuki kıymetini kaybeden

İşte bu kanun hükmeden malumatı olmayan ve tapu kaydına istinat ederek hak sahibi olduğunu sanan bir kimse; hak iddia etmekte ve kanuni im kansızlık muvacehesinde ise, ihtilâf meydana gelmektedir.

5 — Medeni Kanunumuzun yürürlüğe; girmesinden Mecelle hükümlerine göre yapılan taksimlerin muteber olabilmesi için, işbu taksimin tapuya tescil edilmesi şart idi. Eğer böyle bir taksim, herhangi bir sebeple, tapuya tescil edilmesi şart idi. Eğer böyle bir taksim, herhangi bir sebeple, tapuya tescil edilmemiş ise, fili taksime müsteniden hak iddia edenler, karam yoluyla ilhakı hakka imkân bulamamakta ve bin netice hissedarlar arasında ihtilaflar ve araziye tecavüzler meydana gelmektedir.

6 — Eldeki tapu senetlerinde yazılı hudutların, bir başkasına ait tarlanın, hudutlarına benzetmesi yüzünden; oraya zilyet olabilmek için, fili tecavüz yoluna gidilmektedir».

7 — Arazinin mevkiinden ve tabii durumundan istifade ederek, komşu tarlanın hudutlarını kendi tarlası hudutları içine almak suretiyle sınırı genişletmek şeklinde tecavüzlere de tevessül olunmaktadır.

8 — Hududu ve sâhipleri pek belli olmayan arsalar, harman yerleri, fırsat düşükçe işgal olunmaktadır ve bundan da ihtilâflar meydana gelmektedir.

9— Kontrolün mevcut olmadığı veya pek az bulunduğu eski zamanlarda, tapu memurlarınca yapılan tescil muamelelerinde bazı nüfuzlu şahısların tesiriyle veya şair sebepleri bir gayrimenkul için birkaç kişiye tapu senedi verilmiş olmasından veya tapu senedinde yazılı (hudutların başkalarına ait tarlaları da içine alabilecek şekilde yazılmasından dolayı da arazi ihtilâfları meydana gelmektedir.

10 —Köyün, daha kalabalık ve zorba durumlu bazı aileleri, tarlaya tapusuz olarak zilyet bulunan veya bu tarlayı birkaç sene ekip biçmemiş olan köylünün arazisine tecavüz etmektedirler.

11 — Şayi hisseli gayrimenkullerde, kaza veya nizam bir taksim yapılmamış olmasına rağmen, hissedarlardan bir veya birkaçının o gayrimenkulden faydalanmasına^ diğer hissedarlar tarafından mümanaat edilmek suretiyle tecavüzler meydana gelmektedir.

12 — Adi senetle el değiştiren gayrimenkulün, satan tarafından satın ilana teslim edilmemesi gibi ahlaki düşkünlükler sebebiyle de gayrimenkul tecavüzleri meydana gelmektedir.

13 — 1936 yılında yapılmış olan arazi vergisi tahririnde, bazı kimselerin; hakkı taalluk etmediği bir kısım araziyi kendi adlarına yazdırmaları ve senelerce vergisini de ödemeleri neticesinde, ilk fırsatta o araziye el koymaları da ihtilâf ve tecavüz sebepleri meyanında sayılabilir.

14 — Bugün, makineli ziraatın teammümü ve mahsul Batlarının artmayı; arazi ihtiyacım bir kat daha artırmıştır. Bu sebepten dolayı da araziye tecavüz hâdiseleri çoğalmaktadır. Hatta, bu yüzden, köylü vatandaşlar arasında silahlı kavgalara ve kanlı vakialara da rastlanmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz hallerden büyük bir kısmı, netice itibariyle, kadastro işlerimizin yapılmamış olmasından meydana gelmektedir.

Fikrimize©, kadastro t eski latamın memleketimizin her tarafında en kısa zamanda faaliyete geçirilmesine ve bu suretle kadastrosu yapılmamış ve tapuya kaydedilmemiş hiçbir arazi bırakılmamasına şiddetle ihtiyaç vardır. Bu takdirde dir ki, sonu gelmeyen arazi, ihtilâflarının çoğuna nihayet verilmiş olur.

Gerçi bizde, arazi ihtilâflarım durduracak muvakkat mahiyette kanuni tedbirler alınmıştır. Bu meyanda 5917 sayılı Gayrimenkule Tecavüzün Defi hakkındaki kanunu zikredebiliriz. Bu kanun, gayrimenkul zilyekldini himaye etmektedir. Zilyet muayyen müddet içinde müracaat ettiği takdirde, kaymakam veya vâii; tecavüz ve müdahaleyi def ve gayrimenkulü zilyedine mahallen teslim edecektir. Tecavüzü defedilen kimse, hu gayrimenkulde vücuda getirdiği her türlü ekim, tesis ve değişikliklerden dolayı ancak umumi hükümler dairesinde mahkemeye müracaat edebilecektir. Bu kimse, aynı gayrimenkule tekrar tecavüz ederse; tekrar men edilmekle beraber, sulh ceza

mahkemesine sevk olunacak ve ceza görecektir.

Filvaki zil yed, Medeni Kanunumuzun 894 - 896. cı maddeleri ile himayeye mazhar olmuştur. Şu kadarki, adli cihazımız birçok kanuni mecburiyetler dolayısıyla ağır işlemekte ve vatandaşlara oldukça fazla masraflar da tahmil eylemektedir. Bu sebeple vatandaşlarımız, gayrimenkullerine vaki herhangi bir tecavüz ve» müdahale karşısında, çok geç ve güç netice alınabilen adli mercilere değil külfetsiz ve pek çabuk netice alınabilen idari mercilere müracaat tercih eylemektedirler.

Kanunun mevzuu, münhasıran gayrimenkul zilyedini korumak ve münazaayı en kısa zamanda gidermektir. Yoksa mülkiyet ihtilâflarını halletmek değildir. Kanunun kaymakamlarla valilere verdiği salâhiyet, emniyet ve asayiş tesise matuf idari bir zabıta tedbirinden ibarettir.

Hülasa kanuna hem bir asayiş ve hem de bir Önleyici tedbir kanunudur. Zilyedi korumaktadır. Mülkiyet hakkına dokunmamaktadır. Mülkiyet iddiasında bulunan her şahıs mahkemeye gitmekte serbesttir.

Görülüyor ki bu kabil tedbirler, işin esasını halledecek mahiyette değildir. İş, yeni mahkemeye ve bin netice tapu kayıtlarına intikal etmektedir. Arazinin kadastro yapılmamış bulunduğu gör, tapu kayıtlarından da layıkıyla istifade edilememektedir. Şu hâle göre, her şeyden evvel, kadastro işlemi de alıp acele neticelendirmekte, halkımızın en büyük bir derdi giderilmiş ve amme hizmetlerinin de iyi görülmesi temin edilmiş olur.

d) Muhtaç çiftçiye bir an evvel toprak verilmelidir.

11/6/1945 tarihinde yürürlüğe giren 4753 sayılı «Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu» nun istihdaf ettiği gaye muhtaç çiftçiyi toprağa kavuşturmak, toprak sâhibi yapmaktır. Bu maksatla, muhtelif bölgelerimizde, tevzi tâbi arazinin kadastro Ölçüsünü de yapmakta olan toprak komisyonları kurulmuştur. Lâkin komisyon adedi, memleketimizin vasatı ve muhtaç çiftçinin çokluğu ile gayri mütenasiptir. Yâni çok azdır. Diğer taraftan, komisyonların başarmak mecburiyetinde oldukları iş de çetindir. Çeşitli iltifat ve ihtilaflara müsaittir. Bütün bunlar, esasen pek mahdud yeklerde yapılmakta olan toprak tevzinin yavaşlamasını ve hatta aksamasını mucip olmaktadır. Köylümüzün büyük bir kısmı topraksızdır. Hâlbuki köylümüz zirai ve İktisadi kalkınmamızın temelidir. Şu halde bu temeli sağlamlaştırmamız ve köylüyü bir an evvel toprağa kavuşturmamız lâzımdır. Bu maksatla her nahiye, hiç olmazsa her kazada bir toprak komisyonu faaliyete geçirilmelidir. Komisyonun çalışmalarını aksatan çeşitli engeller de bertaraf edilmelidir.

Gerek mali külfet ve gerek eleman bulamamak gibi sebeplerle, böyle çok sayıda komisyon istihdamının mümkün olamayacağı ileri sürülebilir. Böyle bir mütalâa belki yerin dedit. Lâkin zirai ve İktisadi kalkınmamızı sağlama bakışına, her türlü sıkıntıya katlanmak zorundayız. Bugünkü sıkıntımızın,

yarının ferah günlerini yaratacağını ve milletimizi kısa zamanda refaha götüreceğini unutmamalıyız

e — Zirai Kredi

Memleketimizde zirai kredi işleriyle, bilhassa Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası uğraşır. Banka faaliyetinin sıklet merkezi, zirai sahadır. Bu faaliyetin ana gayesi; zirai istihsalere, zirai mahsulle: in sürüm ve satışına, zirai sanayiın ilerlemesine müteallik kredileri tanzim ve tevzi etmektir.

8202 sayılı kanunun 8 ci maddesi hükmüne göre, bankanın zirai kredileri, dört maksadın tahakkukunu istihdaf etmektedir;

A — Köylü ve çiftçinin işletme sermayesi unsurlarını tamamlamak;

B — Zirai istihsalı verilendirmek ve iyileştirmek;

C — Bir zirai işletmeye sahip kılmak veya bir zirai işletmeyi genişletecek arazi edindirmek;

Ç — Zirai mahsullerin sürüm ve satışını kolaylaştırmak ve arttırmak.

Bankanın halen açtığı kredi şunlardır:

1 — Çevirme kredileri (yıllık istihsal masrafları için açılır. Tohum, fide, gübre, ilaç ve ilaçlama âletleri, hayvan yemi alımı, kümes hayvanları, ipek böceği, arı yetiştirme masrafları gibi);

2 — Donatma kredileri (işçi ve ziraat hayvani, aylık ufak zirai âletler için);

3 — Verilendirme ve iyileştirmec kredileri (ikonsak ıslahatı, işletme içinde sulama, kurutma ameliyeleri, çayır ve mera ıslahatı, meyve ve gül bahel grinin verilendirilmesi için);

4 — Tesis ve edindirme kredileri (arazi edindirmesi, büyük zirai âlet ve makineler edindirmesi, işletme içindeki inşa ve tesisler, meyve ve gül bahçeleri tesis ve ihtiyacı için);

5 — Sürü sahiplerine kredi (yıllık bakım ve üretme için);

6 — Ali yetiştiricilere kredi (bu müstahsillerin yıllık çevirme, donatma ihtiyaçları için);

7 — Çay müstahsilleri kredisi (yurdumuzda çay istihsalatını geliştirmek için);

8 — Ziraat sanatları kredisi (her türlü mahsule, sebze ve meyveyi taalluk eden sanayi ziraiye işleri için);

9 — İpek böceği yetiştiricilerine kredi (bu müstahsillerin yıllık çevirme ve donatma ihtiyaçları, dutluk tesisi ve mihenk yapanlar için);

10 — Marşal dâhili ve harici gelen zirai âlet ve malzeme kredileri (köylü ve çiftçiyi takım hâlinde teçhiz için);

11 — Ziraat makineleri işletme kredileri (zirai âlet ve makinelerin akaryakıt ve yağ ihtiyaçları için);

12 —. Sürüm ve satış kredileri köylü ve çiftçi mahsulünün müsait fiyat

've piyasa bulması için);

13 — Tarım kredi kooperatifleri kredisi (kooperatif otlaklarının çevirme ve donatma ihtiyaçları için);

14 — Su ürünleri müstahsillerine kredi (6118 sayılı kaftan mucibince) çevirme donatma, verilendirme, tesis ve edindirme, sürüm ve satış ihtiyaçları için);

15 —Mahsulü çeşitli afetlerden % 40 nispetinde zarar gören, bankadan ve kooperatiflerden tolum kredisi alamayacak durumda olan köylü ve çiftçilere 5254 sayılı kanuna göre ve) Ziraat Vekâleti tahsis emirlerine istinaden banka eliyle ödünç tohumluk tevzi;

16 — Tarım satış kooperatifleri kredisi (tarım satış kooperatifleri için).

Görülüyor ki, Ziraat Bankası her sahada köylü ve çiftçiye elini uzatmaktadır. Şu kadar ki bu yardımların tamamıyla faydalı olduğu, iki nokta nazardan, iddia edilemez.

Evvelâ; banka kredisi, köylü ve çiftçimizin ihtiyacını tamamıyla karşılayabilecek miktarda değildir. Yâni banka, köylünün talep ettiği miktarın oldukça dununda yardım yapabilmektedir. Çünkü banka sermayesi, Türk köylüsünün hakiki ihtiyacını karşılayabilecek bir miktara henüz ulaşamamıştır, bu sebeple banka, köylünün istediği parayı değil, kendisinin ödeyebileceği miktarı sağlamaktadır.

Şu halde; ziraatın her sahasında geniş ölçüde kredi açmak mecburiyetinde olan Ziraat bankamızın kredi kapasitesi, şimdikine nazaran, asgari iki misli artırılmalıdır. Bu» herkeşçe bilinen bir vakiadır.

Saniyen; açılan kredinin mahalline sarf edilmesi için, esaslı tedbirler alınmalı ve hilâfına hareket edenler hakkında, şimdiki gayrikâfi müeyyideler yerine, ağır kanuni müeyyideler konulmalıdır.

Gübre veya hayvan yem bedeli için aldığı parayı, köylümüzün, iâşe ve ibatesine sarf eylediği veya düğün ve çeyiz masrafı yaptığı, hatta içkiye ve eğlenceye sarf ettiği, kumara, verdiği memleketimizin her tarafında görülen ve bilinen bir vakiadır. Keza tohumluk için aldığı buğdayı piyasaya lafzideki daha noksan bir fiyatla sattığı ve böylelikle peşin paraya çevirdiği ve bu parayı da fuzuli yerlere sarf eylediği bir hakikattir.

İşte, bu gibi yolsuzluklara asla meydan vermeyecek tedbirlere ihtiyaçdır. Kredinin, tahsis edildiği husustan gayri bir yere sarf edilmemesi mutlaka. temin olunmalıdır. Ak i halde, banka kedi kapasitesi ne kadar artırırta arttırılsın, köylünün kalkınmasına mütedair müsbet bir netice) alınamaz. Ve belki de köylümüz, altundan kalkamıyacağı bir yük altına sokulmuş olur.

B — HAYVANCILIK :

Hayvancılık; bir taraftan halkın gıda maddelerini, diğer taraftan da yurt endüstrisinin muhtaç bulunduğu hayvanı ham maddeleri temin eder. Bu bakımdan, milli iktisatta hayvancılığın ehemmiyeti büyüktür,

Filhakika et, süt ve bunların mamulleri; en mühim gıda maddelerinden beslenmesi bakımından pek mühim ve müstesna bir mevki işgal ederler.

Böyle bir ehemmiyeti haiz olmasına rağmen, hayvanı gıda maddeleri istihl kımız, çok düşüktür. Amerika'da nüfus başına yıllık et sarfiyatı 70 kilo iken, bizde bu miktar; şehirlerde 18-20, köylerde ise 4,6 kilo kadardır ⁽⁹⁾,

Diğer taraftan, bir kısım ziraat mahsulleri vardır ki onları doğrudan doğruya pazarlara sevk etmek mümkün değildir. Çünkü bir kıymet ifade etmezler. Fakat bunları hayvanlara yedirmek suretiyle'; et süt, deri, yapa ı gibi mahsuller hâline getirmek mümkündür. Yâni hu kabil kıymetsiz maddeleri, iktisat a kıymetli maddeler hâline getirmek de kabildir.

 u halde gerek hayvani gıdaların ve gerekse sanayiimize lüzumlu ham maddelerin bol ve ucuz bir şekilde temrini bakımından hayvancılı ımızın kalkındırılmasında zaruret vardır. Bu zarureti takdir eden cumhuriyet h k metleri bazı tedbirler almışlardır Meselâ hangi bölgelerde hangi cins hayvanla u ra ılaca ı ve damızlıkların nev'i tespit edilmiştir. Hayvancılık bölgelerinde çeşitli müesseseler kurulmuş ve bu müesseselerde yetiştirilen bo alar, aygırlar, koçlar hayvan bölgesine göre tevzi tâbi tutulmuştur. Veteriner te kil tı; yüksek vasıflı hayvan yeti tirerek halk yeti tiricili ine intikal ettirmek, sergiler açmak, fena vasıflı erkek hayvanlar i di  etmek, hayvan a ılama, serumlara, il clama, tedavi ve muayene gibi i lerle vazifelendirilmi tir.

Fakat bunlar kâfi değildir. Daha esaslı ve   m ll , plânlı ve programlı i letilmelidir. Ve nihayet, hayvanın ve hayvanı mahsullerin kıymetlendirilme ine müteallik çeşitli iktisadî meseleler ele alınmalıdır.

Memleket realitelerine uygun bir şekilde üzerinde durulması gerekli bulunan bu konuların tahakkuku, hiç şüphe yok ki, uzun bir zamana bağlıdır, bir tatbikata lüzum ve zaruret vardır. Bu maksatla, evvelâ mera meselemi halledilmelidir. Saniyen ahırda besleme i i ele alınmalı ve teşvik olunmalıdır. Hayvan bakımına, hayvan sa lı ına ve hayvan ıslahına müteallik tedbirler ge-

1 — Mera meselesi

Bizde ahır beslemesi, ahır hayvancılığı hemen hemen yoktur. Mera beslemesi vardır. Eğer ki  şiddetli ve uzun geçmişe, gıdadan mahrum kaldıkları için, hayvanlarımız deri ve kemikten ibaret bir iskelet haline gelirler. Eğer ki  hafif geçmişe, nispeten zararsız bir halde bulunurlar. Yâni bugün, hayvanlarımızın mukadderatı tabiata bağlıdır demek istiyoruz. Köylümüzün, hayvan besleme itiyadına sâhip olmadığım, şiddetli ki  günlerinde bile, hayvana

⁹ «Hayvancılık için çok müsait şartlara malik bulunan memleketimizde 1950 - 1951 yılında bir nüfus başına d  en 2510 kalorinin % 9 u hayvanı menşeli gıdalardan temin edilmiştir. Buna mukabil Birleşik Amerika, Kanada ve Uruguay'da 2920 - 3240 kaloride % 40, Yeni Zelanda'da 3450 kaloride % 48, Avrupa memleketlerinde 2800 - 3130 kaloride % 27 - 36, hayvan maddeleri ithal eden Yunanistan'da ise 2510 kaloride % 9 dur.»

olmayacak derecede cüz'î bir miktar ot ve saman, nadir ahvalde de arpa gibi şeyler verdiğini ifade etmek istiyoruz. Böyle bir durumda meralar ortadan kalkacak olursa, hayvancılıktan muhakkak ki eser kalmaz.

Bu sebeple, meraya tecavüzleri önleyici kanuni tedbirlerin en kısa zamanda alınması lâzımdır. Zira ziraatımızın makineleşmekte olduğu bu devirde, mera meselesi, çeşitli ihtilâfların kaynağı olmaktadır. İstihsalini artırmak gayesini istihdaf eden köylü ve çiftçi, ister köy manevi şahsiyetinin ve isterse devletin hüküm ve tasarrufu altında olsun, boş bulduğu araziye rastgele sürmektedir. Bu hususa müteallik müeyyideler ise kifayetsizdir.

Gerçi Ceza Kanunumuzun 6123 sayılı kanunla değişik 513. cü maddesinin ikinci fıkrasında: «Köy hükmî şahsiyetine ait olduğunu veya öteden beri köylünün müşterek istifadesine terk edilmiş bulunduğunu bilerek mera, harman yeri, yol ve sulak gibi gayrimenkulleri kısmen veya tamamen zapt ve tasarruf eden veya sürüp eken kimse hakkında birinci fıkrada yazılı cezalar tatbik olunur.» denilmektedir. Lâkin bu müeyyide, tatbikatta işlememektedir. Zira adalet mekanizmamız, haklı olarak, tecavüz edilen yerlerden pek çoğunun kanunda belirtilen mera vasfını taşımadığını görerek mütecevizi beraat ettirmektedir. Çünkü meranın (yâni hayvanların yayılıp otlamasına mahsus yerlerin), mevzuatımıza göre, muayyen bir kasaba veya köye salâhiyetli bir merci tarafından tahsis ⁽¹⁰⁾ edilmiş olması şarttır. Bu gibi tahsisler ya eskiden veyahut da yeniden yapılmış olabilir.

a — Eskiden yapılan mera tahsisleri

Eskiden mera tahsisleri; Arazi Kanununun 97. ci maddesi hükmüne göre yapıldı ve bu meralar arazi metreden ⁽¹¹⁾ sayılırdı. Arazi Kanunu ilga edildikten sonra; köylerin arazi metrukesi, köylüler için müktesep bir hak teşkil etti ve bu suretle muhassas meralardan istifadeye devam olundu ⁽¹²⁾.

Bu kabil meralar, vaktiyle, kadı ve naiplerin inhaları üzerine zamanın padişahı tarafından verilen fermanlarla tahsis olunurdu. Bu fermanlar, haddi zatında, tapu senedi mahiyetinde değildir. Fakat tahsis keyfiyetini ispata yarayan vesikalardandır. Bunların kayıt ve suretlerinin, hazineyi evrakta bulunması icap eder.

Lâkin böyle bir kayda rastlanmayabilir veya ferman ibraz olunmayabilir.

¹⁰ Tahsis demek; salâhiyetli merciin, o yeri muayyen bir şehir, kasaba veya köy halkının intifama terk etmesi demektir.

¹¹ Arazi metruke; umum nâsa yahut bir veya bir kaç kasaba ve köy halkına terk ve tahsis edilmiş yerlerdir. Mülga Arazi Kanununun 5, 93 ve 94. cü maddeleriyle Mecellenin 1271 ve 1675. ci maddelerine bakınız.

¹² Tatbikat kanununun 43. cü Maddesi sarahatine göre; mülga Arazi Kanununun Medeni Kanunumuza muhalif olmayan ve mera, yaylak ve kışlaklara taalluk eden 91, 92, 96, 98, 99, 100 ve 101, ci maddeleri hâlen yürürlükte.

Yâni tahsis meçhul kalabilir. Bu tekdirde ihtilaflı yerin, o köye minekadim tahsis edilmiş olduğunun, o mera ile alâkası bulunmayan diğer köyler ahalisinden ikame olunacak şahitlerin şahadetiyle ispat olunması lâzımdır.¹³

b — Hâlen yapılan mera tahsisleri

Hâlen merası olmayan eski köylerle yeni tesis edilen köylerin meraları, icabı halinde. Hükümet tarafından tahsis edilir (¹⁴). 4753 sayılı Çiftçiye Topraklandırma Kanunu hükümlerine göre toprak dağıtılırken; köy, kasaba ve şehrin ihtiyacı göz önünde tutularak toprak komisyonlarınca usulüne göre mera tahsis olunur (¹⁵).

Şu kadar ki, «bu kanunun uygulanma sırası gelmemiş olan yerlerde; köy, kasaba ve şehir halkı teessüs etmiş teamüllere göre mera ve yaylaklardan münferiden veya müştereken eskisi gibi istifadeye devam ederler.

Köy, kasaba, şehir ve/ il şuurlarında yapılan veya yapılacak olan değişiklikler mera ve yaylaklardan teamüle dayanan istifade hakkına tesir etmez ve sınır değişikliği sebebiyle mera ve yaylaklardan teamüle göre istifade* hakkı, olanlardan herhangi bir ücret veya karşılık istenemez.

İhtilâf halinde mahkemeler görevlidir.» (16).

Dürum böyle olmakla beraber, tatbikatta muhtarlar veya köy sakinlerinden herhangi bir kimse hayvanların otlayabileceği her yeri mera telakki etmekte ve köy sınırları içinde bulunan ve köye ait olan her toprak parçası için» meraya tecavüz edildi iddiasıyla, salahiyetli mercilere başvurumaktadırlar. «Hâlbuki eski köylere bahşedilmiş olan ve hudutları tahsis sırasında tehdit edilen meralar, mahdut olsa gerektir. Son zamanlarda köylüler, köylerinde ne kadar hâli arazi varsa hepsine sera ismi vererek köy namına el koymak istiyorlar. Bir köyün hududu içinde olan her toprak parçası o köyün şahsiyeti hükmiyesinin malı olmak icabetine. Muhassas ve muayyen olması lâzım gelen mera, yayla, kışlak, harman yeri, pazar ve panayır yeri, namazgâh hayvan ve araba meydanları, sıvat yeklerinden mandası ya tapu ile efradın veya köyün hükmi şahsiyetinin inalıdır: kalanı da hâli araziden olarak Devie-

¹³ Tafsîlât için bakınız: Cevat Abdurrahim Cücün; Nazari ve ameli hukuk dâvaları 1945. İkinci basılış, sayfa: 201 ve müteakip. M. Zerrin Akgün; Mera Hukuku 1953. Sayfa; 9 ve müteakip.

¹⁴ 4753 saçalı kanunun 64. cii maddesine bakınız.

¹⁵ 4753 sayılı kanunun bazı maddelerini değiştiren ve bu kanuna bazı maddeler ekleyen 5618 saydı kanunun ek 3. cü maddesi şudur:

«Bu kanunun uygulandığı bölgelerde köy, kasaba ve şehirlerin zirai ve ekonomik şartları ile hayvan varlıkları ve bu yönden gelecekteki gelişmeleri göz önünde tutularak tarla, bağ, bahçe gibi kültür arazisi ayrıldıktan sonra mera ve yaylak ihtiyaçları Tarım Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca kabul edilen normlara göre hesaplanır. Belirtilen ihtiyaçlara göre kroki ve haritaları tanzim edilmek suretiyle bu yerler sınırlandırılır ve tutanakla tevsih edilir.»

tindir. İhdas olunan bu mera idadisiyle efradın arazisini yahut Devlete ait hâli araziye birkaç şahitle (köyün otlakıyesidir)¹⁶ diye ele geçirmek ve bu suretle muhacirlerin de iskânına mümanaat etmek yolunu tutmuşlardır. Hakikatte ise köylerin eskiden beri tahsis ile veya yeni köylere yeni tahsis ile verilmiş olan intifa haklarını ihlâl etmemek lâzım olduğu gibi muhdes iddialar ile muhassas ve mevcut olmayan intifa hakları da iktisap ettirmemek iktiza eder. Eski muhassas meraları ihtiyaca kâfi gelmiyorsa köy» Hükümetten tevsiyan bir tahsis istemelidir.»⁽¹⁷⁾.

Görülüyor ki mera olarak kullanılması şart ve matlup olan arazinin yeniden tayin ve tespit edilmesinde ve bunların açılması hâlinde, mütecavize ağır cezalar tertip olunmasında zaruret vardır.

Şu kadar ki, bu kâfi değildir. Mera hâricinde kalan bir köylü ve çiftçinin ihtirasını körükleyen Devlete ait hâli arazi hakkında da müeyyideler konulmalıdır. Meselâ: Türk Ceza Kanununun 6123 sayılı kanunla değişik 513. cü maddesine, herhangi bir köyün sunuları içinde bulunan hâli araziye tecavüz edenlere müteallik bir fıkra eklenmelidir. Yâni bu maddenin şümülü, bugünkü duruma göre, tamamıyla genişletilmelidir. Ayrıca, hayvancılık kongresinin de tavsiyesi veçhile, açılan meralarda veya hâli arazide yetiştirilen mahsulün ve açmada kullanılan vasıtaların müsaderesi cihetine de gidilmelidir.

2 — Ahırda besleme işi ele alınmalı ve teşvik olunmalıdır. Bu maksatla hayvan yemi istihsalı teşvik olunmalı, yemleme metotları halkımıza öğretilmeli ve örnekleriyle gösterilmelidir. Memleketimizde ahır hayvancılığının teessüsünü sağlayacak tedbirler alınmalıdır.

3 — Halkımız, hayvan bakımına teşvik olunmalıdır. Bu maksatla ahırların, ağılların, kümeslerin fenni bir şekle ifrağı ve bakım vasıtalarının ucuz ve kolay tedariki sebepler temin olunmalıdır.

4 — Hayvan sağlığını koruyucu tedbirler alınmalıdır. Bu maksatla gerek Devletin ve gerekse halkın yapacağı işler genişletilmeli ve bir plân ve programa bağlanmalıdır»

5 — Hayvanlarımızın Islahına ve yetiştirilmesine müteallik meseleler de, i ah a geniş ölçüde ele alınmalıdır.

6 —Ve nihayet, hayvanın ve hayvanı mahsullerin değerini arttıracak tedbirlere de önemle başvurulmalıdır.

NOT: Maddede bahsi geçen *mera normlarına dair yönetmelik» 22/8/1950 tarihli ve 7589 sayılı Resmi Gazetede neşredilmiştir.

¹⁶ 22/3/1950 tarihli ve 5618 sayılı kanunun geçici 3. cü maddesi

¹⁷ Cevat Abdürrahim Gücün; aynı eser, sayfa: 205.

LÂTİ VE NAHİYE MÜDÜRLERİNİN VAZİFE VE SELÂHİYETİ

Yazan: Selim AYBAR
Yayın Müdürü

Nahiye, muhtelif lûgat kitaplarında «çıkarılan manaya ve neşir olunan kanunlardaki tarife göre umumiyetle mülki taksimat derecelerinin en küçük kademesidir. Nahiye mıntakası itibariyle bir veya birçok köyleri ihtiva eden bir idare ve teşkilât bölümüdür. Nahiyenin muhakkak olan ciheti memleket üzerinde bir yer işgal eden, bir idare cüzü olmasıdır.

Nahiye ve bu idare başında bulunan Nahiye Müdürlerinin hali hazır mevzuat muvacehesindeki hukuki mahiyeti, vazife ve salahiyetleri tetkik olunurken bizde ilk idare teşkilâtına dâhil olduğu tarihten bugüne kadar olan tarihi seyrini hatırlamak faydalı olur.

Eski Türk ve Osmanlılarda devlet ve hükümet teşkilâtı İslâm hukuku tesirinden uzak kalmamıştır. İslâm Hukuku ise mahiyeti itibariyle daha ziyade ferdi bulunduğuna göre tesiri en çok hususi hukuk sahasında kalmış ve devlet ve devletin iç teşkilâtına müteallik sarih hükümler vazetmediği için Türk ve Osmanlılar bu hususta din tesirinden sayılarak mahalli Milli bazı yeni esaslar koymuşlardır. Bilhassa Toprak ve Vakıf teşkilâtına konulmuş bulunan kaide ve esaslar Osmanlı imparatorlusunun son devirlerine kadar tatbik mevzii bulmuştur. Hükümet teşkilâtında tatbik sahasına intikal ettirilen her yenilik bilhassa askeri teşkilâtın başlandığı görülür. Osmanlı imparatorluğunun itilâ devrine kadar ve bu devirde devletin idare teşkilâtına ait emirler, kanunname ve Nizamnameler devrin satveti ile mütenasip olarak verimli neticeler vermiş ise de idaresizlik neticesi inhitat devrinin başlamasıyla memleketin her sahasında olduğu gibi devlet işlerinde de bir duraklama ve hatta gerileme müşahade edilir. Zamanın bazı uzak görüşlü devlet adamlarının münferit çalışma ve gayretleri sayesinde mevzii dahi olsa ufak kıpırdamalar görülmüş ve bu hal Hükümdar Üçüncü Selim devrine kadar devam etmiştir. Devlet erkânı memleketi tehdit eden dış tehlikeler yüzünden yapılacak ıslahatın ordudan başlanmasında birleşmişlerdi. Zira Ordu devletin hariçte olduğu gibi memleket içinde de nüfuzasın temin eden ve müstakar bir idareyi kuran ve devam ettiren yegâne teşkilât olarak kabul ediliyordu. Zayıf bir ordu memleket hudutlarına olan tecavüzleri arttırdığı gibi dâhilde de intizamın bozulmasına ve dolayısıyla Hükümete karşı itaatsizliklerin doğmasına sebebiyet veriyordu. Bu itibarla ıslahata ordudan başlamış ve devlet

teşkilâtında da garpten örnekler alınmış ve her sahada çalışmak üzere mütehassıslar dahi getirilmiştir.

Bizde devletin iç teşkilatıyla diğer sahalarında yapılan garp usulü yeniliklerin ilki 1839 tarihli Gülhane Hattı Hümayunu ile birlikte başkalar. (°) İdare sahasında bu tarihlerde yapılan ıslahat Avrupa ve bilhassa Fransız Devlet Teşkilâtına ait mevzuatın büyük tesiri olmuştur. İdare Teşkilâtına müteallik ıslahata göre memleket eyaletlere ayrılmış ve her eyalete Valiler gönderilmiş ve Vilâyetlerde ayrıca birer İdare Meclisi ihdas edilmiştir.

Valiler, işlerinde bu Meclisle istişarede bulunur Meclisin fikrini alırlardı. Bu devirde çıkarılan Hattı Hümayunun ve fermanlar da İdare teşkilâtında bir merkeziyet durumu ihdas edilmekle beraber peyderpey çıkan diğer fermanlarla da Valilerin salâhiyetleri arttırılma yolunda gidilmiş ve nihayet 1858 de (Vüsâi izam ve Mutasarrıfını kırım ile Kaymakamların vazifesini şamil) adında bu talimatname neşir edildi. (0)

Bu Talimatnameye göre memleket eyalet eliyle, kaza ve kariyelere bölünmüş ve her eyalet bir valiye, her liva bir kaymakama ve her kaza bir kaza müdürüne verilmiştir. Bu suretle eyalette her çeşit işlerin yegâne mercii ve meslisi validir. Müstakil sancaklarda mutasarrıflıklar ihdas edilmiştir. Kazalarda kaza müdürlükleri kurulmuş ve bunlar o yerin emniyet ve asayişleriyle ve mahallin ticari, zirai tedbirlerin alınmasıyla ve kurulan kaza meclislerine riyaaset etmekle vazifelendirilmişlerdi.

Talimatça:

Madde 1 —Memalik eyalet ve evliye ve Kaza ve Kariyelere mümkasemdir.

Madde 2 — Her eyalet bir Valiye ve her liva bir Kaymakama ve her kaza bir Müdre mufavvezdir.

Madde 3 — Eyalet, müteaddit Livalardan mürekkep bir daire ve Liva, müteaddit Kazalardan mürekkep bir daire ve Kaza, müteaddit Kadriyelerden mürekkep bir dairedir.

Madde 4 — Bir dairenin kasır ve tevsii mütalaa emri menuttur. Denilmekte ve en küçük mülki taksimat kademesi olarak kaza Müdürleri zikredilmektedir. Ayrıca 46 ncı maddesiyle (Kaza Müdürleri Kürsü livaya bildirilmesi icap eden hususâtı bermutat Kaza Meclislerinde tetkik ve müzakere ile mazbata inha edecekleri misille sıfatı memuriyetleri iktizasıyla ledelhâce bazı mesalihi tahrirâtı mahsuslarıyla dahi Reisi Livaya arz ve işar etmeğe salâhiyetleri olacaktır.) konulan hükümle Kaza Müdürlerinin yanında bir de Kaza Meclisleri teşkil edilmektedir.

Bizde bugünkü anlayışımıza göre İdare Teşkilâtında ilk yenilik 1864 tarih

(*) 211 sayılı idare dergisi 160 ncı sahifede.

(*) 211 Sayılı İdare Dergisi sahife 166

li «Vilâyet Nizamnamesi» ile gelişmiştir diyebiliriz. (*) Nizamname (Memalik kıtaatı müteaddidesi Livaların münasebatına göre, devairi müteaddideyse taksim ile her daire vilâyet ismiyle yâd olunacaktır.) «her dairenin idare-i umumiye si, mevaddı atıye de muayyen olan heyeti idareye muhavvel ve bu idare bir merkezde mukarrerdır.», «her daire idare-i merkeziyenin bulunduğu Sancakla beraber Livalara münkasem olarak her bir Sancakta bir Mutasarrıflık idaresi olup Reisi Liva olan şehir makar olacaktır », «Her Sancak müteaddit Kazakla münkasem olarak bir kaza dahi bir Kaymakamlıktır. Her kazanın baş kasabası Kaymakam muharrirdir.» ,«Her kaza kuraya münkasem olup, her dairede aşağıdaki bentlerde beyan olunan veçhile bir idare-i belediye olacaktır. Bazı kıranın içtimamdan hâsıl olan küçük daireler hasbel mevki müstakil kaza olmayıp diğer bir kazaya ilhaken idare olunur ve bunlar Nahiye itibar kılınır.», «Kasaba ve şehirlerde laakal 50 hane bir mahalle itibar olunup her bir mahalle bir kariye hükmünde bulunacaktır »

Talimatın bu hükümlerine göre memleket vilâyetlere, vilâyetler «Liva» Sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar* da kariyelere «nahiyelere* ayrılmıştır. Nizamname mülki taksimatı tadat ederken son kademe olarak kariye tabirini kullanmış ise de 4 üncü maddesindeki izahata, göre de kariyekirin içtimamdan husule gelen topluluğa nahiye ıtlak olduğunu anlıyoruz. Bu suretle mevzuatımıza nahiye tabirinin bu nizamname ile girdiğini görüyoruz. Ancak bu teşkilâta ve teşkilât başında bulunacak nahiye müdürlerine çok az malûmat vermektedir.

Bu nizamnameyi müteakip 1870 tarihinde «İdare Umumiye-i Vilâyet Nizamnamesi»nin neşir edildiğine şahit oluyoruz. (*) Bu nizamname ile memleket Mülki Taksimat bakımından Vilâyetlere, Vilâyetler Livalara, Livalar Kazalara ve Kazalar Nahiyelere ve Nahiyeler de köylere taksim edilmiştir. Burada Nahiye kelimesi artık bir idare kademesi olarak sarıh bir şekilde yerini almıştır. Nizamname İdare Âmirlerinin vazife ve salahiyetlerini kısmen tevsi etmiştir. 50 inci ve müteakip maddeleri ise Nahiyelere tahsis edilmiştir. (*) » Her kazanın dâhili daire idaresi olan kariye ve çiftlikler kuru münasebetlerine göre bir veyahut müteaddit daireye taksim olunacak ve işbu dairelere Nahiye ıtlak edilecektir.

«Her Nahiyenin bir merkezi idaresi olup daireye oradan nezaret olunacaktır. İşbu merkezlerin kııai mülhakaya en ziyade münasip ve kabil olan noktada bulunması şarttır.» görüldüğü gibi Nahiye Teşkilâtı kurulmuş ve her Nahiyeye bir Müdür ve bir Nahiye Meclisi verilmiştir. «Her Nahiyenin bir Müdürü olup faslı mahsusunda gösterilen surette idare Nahiye Meclisi namıyla bir Heyeti Müşaveresi dahi bulunacaktır.»

(*) 211 Sayılı idare Dergisi sahife 179

(*) 211 Sayılı idare Dergisi sahife 179

(*) 212 Sayılı İdare Dergisi sahife 85

(*) 187 Tarihli Nizamnamenin 50- 55 inci maddeleri.

Nizamname ilk defa Nahiye Müdürü olacaklarda bulunması icap eden şattan da saymaktadır

1 — Nahiye Müdürlüğüne tayin kılınacak olanların bir cinayetle mahkûm veya hukuku medeniyeden kanunen mahrum olmamak.

2 — Oldukça okuyup yazması bulunması.

3 — Suyu şöhretle müştehir bulunması.

4 — 25 yaşım müteceviz bulunması.

Nahiye Müdürlerinin memuriyetleri «Dahi iye Mazereti» nce tasdik olunur. Buna göre Nahiyelerin başına bir Nahiye Müdürü tayin edilmekle beraber bir de Nahiye Meclisi teşkil edilmiş ve Nahiye Müdürlüğüne ait ehliyet şartları sarîh olarak zikredilmiştir.

Nizamnamenin, Nahiye Müdürlerine ait vazifeleri tatad ederken bunların bilhassa iki noktada topladığım görüyoruz. (ö)

1 — Vazaifi mülkiyesi

2 — Vazaifi zabıtası

1 — Mülki vazifeleri, devlet kanun ve nizamnamelerinin neşir ve ilânı, doğum ve ölüm vakalarıyla Muhtarlar, ait köy işlerinin kayıt ve diğer vazifelerinin kontrol ve murakabesi, halk tarafından vaki olacak her çeşit dileklerin kabulü, Nahiye Meclislerine riyaset, Kaymakamlıktan alınacak salâhiyet ve mezuniyet derecelerine göre icraat ve umumi idare ve nizamlarda köylere taallük edenlere nezaret,

2 — Zabıta vazifeleri,

Zabıta vakalarına ait iptidai tahkikatı icra, kazadan emniyete müteallik vefelecek emirlere göre tedbir almak ve Maliye tahsildarların kontrol ve Vergi Cetvellerinin Muhtarlar taksimi ile Devlet Emvalini iyi halde bakmak.

Nizamname, Nahiye Müdürlerini adam hapis ve tevkifinden uzak tutmaktadır. «Nahiye Müdürleri her nevi cezai kanuniyi icradan ve adam hapis ve tevkifinden ve dava görmekten ve İhtiyar Meclislerine ait vazife ve müdahaleden memnu ve vazife muvazenesi haricinde cüzi ve kili icraattan kanunen mesul olacaktır.»

Nizamnamenin gerek Nahiye Teşkilâtına ve gerekse Nahiye Müdürlerinin vazife ve salâhiyetlerine mütedair ilk defa vazedilen bu hükümlerine rağmen bu husus 1876 tarihinde tekrar gözden geçirilen Nahiye İdareleri «İdare Neva-i Nizamnamesi» ile yeni bir şekle konulmuştur. Bu Nizamname ile Nahiyehiye ve Müdürlüklerine taallük eden hususâtı daha sarîh ve mütekâmil esas ve kaidelere bağlamak istenmiştir. Buna göre Nahiye daireleri iki şekilde teşekkül eder:

1 — Münferiden teşkil olunan nahiyeler

2 — Müçtemian teşkil olunan nahiyeler.

*) Nizamnamenin 56-57 - 58 inci maddeleri

Nizamnamenin birinci maddesi bu iki şekli tarif etmektedir. Buna göre iki yüz ve bundan fazla haneyi ihtiva eden kariyelere doğrudan doğruya Nahiye itlâk olunur. Hane adedi iki yüzden az olan köyler ise miktarı ikiyüzlü buluncaya kadar birleştirilerek müçtemian Nahiyeler teşkil olunur.

Nizamname Nahiyelerde iki uzuv kabul edilmiştir:

- 1 — Nahiye Müdürü
- 2 — Nahiye Meclisi

Nizamnamenin yedinci maddesinde «Her nahiye dairesinin bir Müdürü ve sekizden ziyade olmamak üzere laakal dört nefer azayı müntehibeden ibaret bir Meclis bulunacak ve azanın biri Müdürün muavini olacaktır. Ve Meclise bir kâtip dahi tayin kılınacaktır.» denilmekte ve Nahiye Müdürleri için de şu şartlar aranmaktadır. «Nahiye dairesi Müdürlüğüne ve azalığına intihap olunacakların dairece ashabı alâkadarı ve tebaden olması ve otuz yaşından aşağı olmaması ve doğrudan doğruya laakal yüz kuruş vergi verenlerden bulunması ve bir cinayetle mahkûm bulunmamış olması meşruttur.» Burada görüldüğüne göre Nizamname Nahiye Müdürü olacaklar için okuma yazmayı, bir miktar vergi vermeyi şart koşturmuştur. «Müdürü dairenin oldukça okuyup yazmak bilmesi lâzımdır ve bu Müdürleri ahali tahtı emniyetlerinde olarak intihap edeceklerinden bittabi anlar kefil ve Müdürler ahali tarafından intihap olunduktan sonra her dairenin tabi olduğu kaza Kaymakamlığı vasıtasıyla ve Liva Mutasarrıflığının ısharı ile Vali'yi vilâyet tarafından memuriyetleri batahrirat tasdik ve ibra kılınacaktır.» denilmek suretiyle de Nahiye Müdürlerinin seçim yolu ile getirildiğini, memuriyetlerinin Valilerce tasdik olunduğunu ve yanlarına bir de yine seçim ile bir Nahiye Meclisinin ilâve edildiğini, Meclis azasından birinin de Nahiye Müdürüne Muavin olarak seçildiğini görüyoruz. Bütün bu vazifeler esasında ücretsiz, fahridir. Ancak masraflarına karşılık olarak Nahiye halkı tarafından senelik muayyen bir miktar para tahsis olunur. Meclis kâtibinin masrafı da bu tahsisattan karşılanır. Nahiye Müdürlerinin vazife müddetleri iki yıl olup devre sonunda tekrar seçilmeleri kabilidir.

Nahiye Meclisler: Nahiye Meclisine aza olarak seçileceklerde de bazı şartlar aranmaktadır. Bu şartlar da aynen Nahiye Müdürlerinde aranan şartların aynıdır. Meclis azalarının her sene yarısı tebdil olunur. Yeniden intihapları caizdir. Gerek Müdür ve gerekse azalar arasında inhilâl vukuunda bunların kalan müddetlerinin ikmali için yerlerine seçimde ikinci derecede rey kazanmış olanlar getirilir. Meclis azasının adedi, maddede görüldüğü gibi, en çok sekiz ve en az dörttür. Meclis haftada en az iki defa toplanacaktır.

Nizamname Nahiye Müdürlerinin vazifelerini de tayin ve tespit etmiştir:

1 — Kaymakamlıktan verilecek emir ve tembihatı Meclisçe icra etmek ve halka duyurmak.

2 — Cünha ve cinayetlerde tahkikatı evveliyeyi icra ile neticeyi Kaymakama bildirmek ve alacağı emre göre hareket etmek.

3 — Nahiye Meclislerine ait vazifeleri birlikte ifa etmek.

Nahiye Meclislerine ait vazifeler Nizamnamenin 22 ve müteakip maddelerinde sayılmıştır. Bu Meclislere bilâhare çıkarılan «Nevahi merkezlerinde bulunan Nahiye Meclislerinin vazife sulhiye ve adliyesini mübeyyin» Nizamnamesiyle İdari vazifelerden başka görüldüğü gibi kaza ve adli vazifeler de verilmiştir. «Nahiye Meclisleri Reis ile beraber birimli maddede gösterilen azanın nısfından lâakal bir ziyadesi mevcut olduğu halde umura adliye rüyetle Salih addolunur. Tarafeyninden biriyle muhakemesi karabet ve adaveti ve dâvada dolayısıyla— 3 menfaati mâliyesi olanlar talep ve iddia vukuundan heyetten ihraç edilir.»

‘ Madde 4.’ Nevahi Meclisinin mevaddı hukukiyedeki vazife evvelden, Nahiye, ye merbut kura ahalisi beyinde 1500 kuruşa kadar olan her nevi alacak dâvada riye bu miktar ve kıymet mütevaciz olmayan emvali menkule ve gayrimenkule ye müteallik münacatı tarafeynin müracaat ve rızalarıyla sulha tavsiye etmek, saniyen sureti sulhiyeye rapt olunmayan ve aslen 150 kuruş veyahut bu miktar ve kısmetteki emval ve emlâkten mütevellit olan devî hukukiyeyi katiyen yani kaabili istinaf olunmamak kaydı şartıyla hükmevlemek, salisen gerek sulha ve gerek hükmen riayet ve tesviyesi daire salahiyeti ve vazifesi haricinde bulunan hukuk davalarından dolayı tarafeyni mahkeme iadesine sevk etmek keyfiyetinden ibarettir.» denilmekte ve bu vazifeleri mahiyetleri zikredilmektedir.

Faşıllarla birbirini takiben çıkarılan nizamnamelerle Nahiye Teşkilâtı vaziedilen yeni kaidelerle ıslah edilmiş ve Nahiye Müdürlerinin hukuki durumları da teminat altına alınmıştır. Bununla beraber zikri geçen Nevahi Nizamnamesinin umumi olarak memlekette tatbikat sahasına intikal ettirilip ettirilmemesinde bir kısım yazarlar arasında ihtilaf baş göstermiştir. Yazarların bir kısmı bu Nizamnamenin bütün memlekette tatbik edildiğini, diğer bir kısmı ise tatbikat alanına intikal ettirilmeyerek neşir ve ilân ile kalındığı kaatindedirler. Her ne olursa olsun devlet mevzuatı meyanına dâhil bulunmuş olması bakımından Nahiye tarihçesinin tetkikinde nazarı itibaren alınmaması mümkün değildir.

Nahiye ve Nahiye Müdürleri hakkında zikrolunan Talimat ve Nizamnamelerden sonra 1876 tarihinde «İdare Umumivei Vailayat hakkında Talimat» neşir edildi. (*)

Aynı zamanda 1293 talimatı ile anılan bu talimat İdari taksimatta yeni bir şey getirmiş değildir. O zamanın hukuk telakkisine göre bir kanun mahiyet ve kuvvetini taşıyan bu talimat Valilere mevdu vazife ve salahiyetleri genişletmek le beraber:

1 — Vazaifi İslahiye

2 — Vazaifi dâhiliye

Adıyla ikiye ayrılmış ve bu vazifelerin nelerden ibaret olduğunu da ayrı ayrı sayılmıştır. Talimatta Nahiye ve Nahiye Müdürleri hakkında bir yenilik görül-

{*} 212 Sayılı İdare Dergisi sahife 116

memektedir. Talimatın meriyeti tarihinde Nahiyele ve Nahiye Müdürlerine müteallik hususatin önce bahis edilen Nizamnamelere göre ayarlandığını görmekle bunların hükümlerinin devam ettiği de kabul edilebilir.

İşte idare teşkilâtımız 1329 tarihli «İdare Umumiye-i Vilayet» kanunun neşrine kadar bu hükümlere tabi olmuştur. (°) Meşrutiyeti müteakip İdari teşkilâtımızın neşr olunan kanunu esasiye muvazi olarak yeniden gözden geçirilmesi ve yeni bir tetkike tabi tutulması hakkındaki cereyan 1329 tarihli kanunun neşrini icap ettirmiş oldu. İdari teşkilât ve devlet memurlarının vaziyetleri yeniden tespit olundu. Bu esasa göre vilâyetlerin idare şekli (tevsi mezuniyet ve tefriki vazife) kaidesi üzerine müessesistir. Her memur kanunen haiz olduğu salahiyet dairesinde vazife ifasıyla mükellef ve memuriyetine müteallik bütün fiil ve hareketlerinden mesuldür.

İdare Taksimatına müteallik birinci maddesinde «Vilâyetler Livalara, Livalar Kazalara, Kazalar Nahiye ve Nahiye Kariyelere mümkasemdir. Vilâyet idari umumiyesinin reis ve mercii validir. Liva idaresinin reis ve mesulü mutasarrıftır. Kaza idaresinin reis ve mesulü kaymakamdır. Vilâyet merkezlerinde dahi başkaca bir merkez kazası teşkil ve Kaymakam tayin olunur. Nahiye idaresinin reis ve mesulü müdürdür.» Burada görüldüğü gibi Mutasarrıflıklar ipka edilmiş, vilâyet merkezlerinde ayrıca birer merkez kazası ihdas edilmiş ve Nahiyele İdari taksimatın son kademesi olarak zikredilerek. Nahiyelelerin idaresinden Nahiye Müdürlerinin mesulü olduğu belirtilmiştir. Diğer memurlara ait hükümler konulmuş olmakla beraber nahiyelelerin Müdür ve Memurları hakkında da ayrıca hükümler vazedilmemiştir. Yalnız Kaymakamın vazife ve salahiyetleri tadat edilirken bunların ufak miyasta Nahiyele isabet edenlerinden Nahiye Müdürlerinin mesul tutulmasının anlaşılması mümkün olduğu gibi Kanunun bu umumi manası dışında gerek Nahiye Teşkilâtı ve gerekse Nahiye Müdürlerinin vazifeye alınma şart ve esaslarıyla vazife ve salahiyetlerinin önce bahis edilen Nizamnamelerle ve bilhassa Nevahi Nizamnamesi hükümlerine göre tatbik sahası bulacağı ve bunların bu suretle hükümlerinin bu kanuna rağmen meriyette kaldıkları düşünülebilir.

Kanunun altıncı maddesi «Her Nahiye Müdür ve Nahiye Kâtibi ve Zabıta Memurları ile icabına göre Mal ve Tapu Memurları bulunur.» denilmekle iktifa edilmiştir. Kanunda bir yenilik olarak vilâyet, liva ve kazalarda birer «Meclisi idare» ihdas edilmiş olarak zikrolunabilir. Bu Meclislerin azalan ise vilâyet, liva ve kaza umumi idaresi başında bulunan Müdür ve memurlardır.

Kanun Esas itibariyle iki fasıldan ibaret olarak tedvin edilmiş olduğu görülür:

- 1 — idari Umumiye-i Vilayet
- 2 — idari Hususiye-i Vilayet (*)

(*) 213 Sayılı İdare Dergisi sahife 128

İdare-i Umumiye-i Vilayet kısmında, Mülki taksimat vilâyet ve kaza idareleri ve buralardaki memurların hukuki vaziyetleriyle «Meclisi İdareler» hakkında hükümler vardır.

İdari Hususi ve Vilayet ise vilâyet mahalli idaresine hukuki şahsiyet verilmekle beraber mahalli işlerin görülmesinde umumi Meclis ve vilâyet Encümeni lüzumlu salahiyyetlerle teşhiz edilmiştir.

Nihayet Cumhuriyet devrinde vilâyet teşkilât ve taksimatı tekrar gözden geçirilerek geçen mevzuata nazaran yeni esasları ihtiva eden 18/Nisan/1929 tarihli ve 1426 sayılı «Vilâyet İdaresi Kanunu» tatbik mevkiine konuldu. Bu kanun gerek idare teşkilâtında ve gerekse mülki taksimata bir kısım yenilikler getirmiştir. Kanun 1924 tarihli ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunundan da mülhem olmuştur

Vilâyet İdaresi Kanunu vilâyetlerin idaresine müteallik hükümlerinde tavsî mezuniyet prensibini esas olarak kabul etmiştir. Teşkilâtı Esasiye Kanunun 91 inci maddesi mucibince vilâyetler memuru tevsiî mezuniyet ve tefriki vazife esası üzerine idare olunur. Kanuna göre «Teşkilâtı Esasiye Kanununun 89 uncu maddesi mucibince Türkiye coğrafi vaziyet ve İktisadi münasebet nokta nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara, kazalar Nabilere münkasemdir. Nahiyeler de kasaba ve köylerden terekkün eder.»

Vilâyetler idaresi kanunu. Nahiyeye teşkili ve kaldırılmasını ve bunların merkez ve sınırlarının değiştirilmesini ve bir Kazadan başka bir kazaya bağlanmasını, alâkadar vilâyet İdare Heyeti ve Umumi Meclislerinin mütalâası alındıktan sonra Dâhiliye Vekâletinin kararı ve Reisicumhurun tasdiğiyle tekemmül edeceğini kabul etmiştir.

Kanunun beşinci faslı nahiyeye müdür ve memurlarına ve vazifelerine aittir. «Nahiyeye Müdürleri en yüksek Hükümet memurudur. Nahiyeye dâhilinde kanun ve nizamnamelerin neşir ve ilân ve tatbikini temin ile muvazzaf olup bunların kendisine tevdi cylediği vazifeleri âmirinin nezareti altında ifa ve salahiyyetleri istimal ile mükelleftir. Müdür, Nahiyenin işleri hakkında merbut bulunduğu kaza Kaymakamı ile muhabere ve aldığı emirleri ifa eder.»

Nahiyeye Müdürü, Nahiyenin emniyet ve asayişinden ve bunun muhafazasından birinci derecede mesuldür. Bu sıfatla Nahiyede bulunan zabıta kuvvetleri bu hususta Müdürdan aldıkları emirleri ifa ederler. Müdür Nahiyeye dâhilindeki köyleri Köy Kanunu hükümlerine göre nezaret ve murakabesi altında bulundurur. Müdür, Nahiyeye dâhilindeki halkın müracaat ve şikâyetlerini kabul eder. Salahiyyeti dâhilinde bulunanları yapar ve her birinde gördüklerini de amirinden sorar. Nahiyeye Müdürü, nüfus kanunu ve nizamname hükümlerinin ve bu hususta âmirlerinden alacağı emirlerin tamamen tatbik ve icrasıyla mükelleftir. Nahiyeye Memurları Nahiyeye Müdürü tarafından dairelerine ait Kanun ve Nizamnamelerine uygun verilen emirleri ifa ve infaz ederler. Kaymakam, Nahiyeye Müdürünün birinci derecede ve hiyerarşi amiridir, 1426 sayılı Vilâyet İdaresi Ka-

nunu Nahiye idare memurlarını Nahiye Kâtibi ve zabıta memuru ile hükümet Hâkimi veya Sıhhiye Memuru, Nüfus, Tapu ve Vergi Memuru olarak saymaktadır. 12 inci maddesiyle de Nahiye Müdürlerinin doğrudan doğruya Valiler tarafından tayin olunacağına işaret etmiştir.

Vilâyet İdaresi Kanunun 69 uncu maddesinde «İşbu Kanun ahkâmına mugayir olan umum kavanin ahkâmı mülğadır.» denilmek suretiyle 1329 tarihli İdare Umumiye-i Vilâyet Kanunun da kaldırıldığı anlamak mümkün ise de ancak «mugayir hükümler mülğadır.» suretindeki kaydının 329 tarihli kanunun tamamen kaldırıldığına delalet etmez. Ancak mugayir hükümleri ilga olunmuştur. Buna göre idare umumiye-i vilâyet kanunun vilâyetler esas teşkilâtına müteallik ilk 74 maddesini ihtiva eden idare Umumiye-i Vilâyet kaldırılmış olduğu ve ikinci kısmı olan İdare-i Hususiye-i Vilâyet bahsinin ipka edildiği anlaşılmaktadır. Zira bu kısım hâlen dahi meridir. Kaldırılan 74 maddesi yerine de 1426 sayılı Vilâyet İdaresi Kanunu kaim olmuştur.

Vilâyet İdaresi Kanunu ile idare âmirlerine verilmiş bulunan vazife ve salahiyetler zamanla neşir olunan muhtelif kanunlarla kısmen tahdide uğratılmıştır. Bu itibarla vilâyetler idaresiyle idare amirlerinin vazife ve salahiyetlerinin tetkike muhtaç olduğu neticesine varılarak yeni esasları ihtiva eden 10/Haziran /1949 tarihli ve hâlen hükümleri iner i bulunan 5442 sayılı «11 İdaresi Kanunu» neşir olunarak 1426 sayılı Vilâyet İdaresi Kanunu ilga edilmiştir.

Nahiye teşkilâtı ile Nahiye Müdürlerinin tayin şekilleri, vazife ve salahiyetleri hakkında neşir edilmiş bulunan nizamname ve kanunlarla bu teşkilâtın bugüne kadar yani 5442 sayılı kanunun neşrine kadar takip ettiği tarihi seyri kısaca gözden geçirdikten sonra hali hazır mevzuat muvacehesindeki hukuki durumlarına geçebiliriz.

5442 Sayılı 11 İdaresi Kanunu il idari taksimat yine teşkilâtı Esasiye Kanununun 89 uncu maddesine uyularak Türkiye «Coğrafi durumu ve ekonomi işleri bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünmüştür. Bucaklar da kasaba ve köylerden meydana gelir.» şekilde ve üç kademe halinde taksim edilmiş ve bu idare kademelerinin sonuncusu ve en küçüğü olan Nahiyelerin genel Hare teşkilâtında sarıh olarak yeri verilmiş ve bir bölüm olarak zikredilmiştir.

Kanun, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 91 inci maddesi hükmüne tevfi kan illerin işlerini yetki genişliği ve görev ayrımı esaslarına göre tespit etmiştir.

Nahiyelerin kurulması şekli de ikinci maddesinin B fıkrası mucibince «Bucak kurulması ve kaldırılması, merkezinin belirtilmesi ve Bucak sınırlarının ve Bucak adlarının değiştirilmesi, bir bucağın başka il veya ilçeye bağlanması İçişleri Bakanlığının kararı ve Cumhur Başkanının tasdiki» kayıt ve esasına bağlanmıştır.

5442 Sayılı ii İdaresi Kanunun IV üncü faslı Nahiye İdare ve teşkilâtına tahsis olunmuştur. 41 inci maddesi Nahiyenin «Bucak, coğrafya, ekonomi, gü

venlik ve mahalli hizmet bakımlarından aralarında münasebet bulunan kasaba ve köylerden meydana gelen bir idare bölümü» şeklinde bir de tarifini yapmıştır. Nahiye Müdürü Nahiye'de en büyük Hükümet Memuru ve temsilcisidir. Kanunun bu kayda göre Nahiye Müdürlerine şimdiye kadar gördüğümüz mevzuatta derç edilmeyen temsilci sıfatını da vermiş bulunuyor. Nahiye Müdürü bu sıfatla:

1 — Nahiye'nin genel idaresinden sorumludur.

2 — Kanun, Nizamname ve Talimatname ve Hükümet kararlarının yayınlanmasını ve tatbik edilmesini sağlar. Bunların kendisine verdiği salahiyyetleri kullanır ve ödevleri yerine getirir. Verilmeyenlerin hakkında ise tereddüt halinde âmiri olan Kaymakam'dan sorar.

3 — Kaymakamlar, Nahiye'ye ait bütün işleri doğrudan doğruya Nahiye Müdürlerine yazarlar. Nahiye Müdürleri, Nahiye'nin bütün işleri hakkında bağlı bulundukları kaymakamlıklarla muhabere ederler.

4 — Kanun, Tüzük, Yönetmelik ve Hükümet kararları ve bunlarla ilgili her iş hakkındaki emirler Nahiye teşkilâtına dâhil dairelere Nahiye Müdürleri vasıtasıyla tebliğ olunur.

5 — Kanunun dördüncü maddenin son fıkrasında yazılı adli ve askerî teşkilât dışında kalan Nahiye teşkilâtına dâhil daire ve müesseseler, Belediye ve Köy İdareleri Nahiye Müdürünün nezaret ve teftişi altındadırlar.

6 — Nahiye Müdürü, Nahiyesi dâhilindeki Nahiye Memurlarının çalışmalarına nezaret eder. Bunların takdirlerini ve disiplin cezalarını gerektiren hallerde Kaymakama tekliflerde bulunur.

7 — Nahiye Müdürü, Cumhuriyet Bayramlarında Nahiye'de yapılacak merasime başkanlık eder ve ziyaretleri kabul eder.

8 — Nahiye'nin umumiyetle güven ve düzeninden Nahiye Müdürü birinci derecede mesuldür. Suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri alır ve tatbik eder. Nahiye dâhilindeki umumi ve hususi zabıta kuvvetleri Nahiye Müdürünün emri altında olup usulü dairesinde verilen emirlerini yerine getirmeğe mecburdurlar.

9 — Nahiye Müdürü; su baskın, kıtlık, yangın, deprem gibi afetlerde keyfiyeti derhal Kaymakama bildirmekle beraber hal ve vaziyeti icap ettirdiği mahalli bütün tedbirleri alır ve tatbik eder.

10 — Silahlı ayaklanma, kanun ve nizamnamelerin ve bunlara müsteniden verilen emirlerin yürütülmesine karşı koymak gibi hal ve vaziyetlerde şahıs ve mülk güven ve düzenini bozan sair beklenilmeyen vakalar karşısında kalınlığında Nahiye Müdürü lüzumlu tedbirleri almak ve zabıta kuvvetlerini harekete getirmekle beraber Kaymakamı da en seri vasıta ile haberdar eder ve yardım ister. Bu gibi olağanüstü hallerde Kaymakamlık ile muhabere mümkün olmadığı takdirde en yakın idare üstüne keyfiyeti bildirir ve mensup olduğu Kaymakamlık ve Valiliğin haberdar edilmesini ister.

11 — Nahiye Müdürü, Nahiye sınırları içinde vukuuna muttali olduğu suçları Cumhuriyet Müddei Umumilerine derhal haber vermekle beraber bu vakalardan ehemmiyetli gördüklerini Müddei Umumilerin el koymasına kadar zabıta âmirinin ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yazılı vazife ve salahiyetlerini kullanarak düzenleyeceği evrakı Müddei Umumlere verir* Nahiye Müdürleri bu vazifeleri yaparlarken işledikleri suçlardan dolayı ceza muhakemeleri usulü Kanununun 1.54 üncü maddesi gereğince Hâkimler Kanununa tevfikân Zabıta Amirlerinin tâbi oldukları tahkik ve muhakeme usulüne tabi olurlar. Bu hallerde Memurin Muhakematı hakkındaki Kanunu muvakkate tabi olunarak istisnai muhakeme usulü cari değildir.

12 —Nahiye Müdürleri, her yıl Nahiye mıntıkası dâhilindeki bütün köy ve kasabalarıyla oba gibi diğer yerleri de en az bir kere dolaşarak halkın müracaat ve şikâyetlerini yerinde dinler ve salahiyetleri dâhilindeki işleri yapar ve haricinde gördüklerini ise Kaymakama bildirerek emir bekler.

5442 sayılı İl İdaresi Kanunun Nahiye Müdürlüğünün ve Nahiye Memurlarının tayin şekillerini de bir esasa raptetmiştir. Buna göre Nahiye Müdürleri Valiler tarafından tayin ve memuriyetleri Dâhiliye Vekâletince tasdik olunur. İlk defa Nahiye Müdürü olacaklarda aşağıdaki şartlar aranır:

- 1 — En az lise veya bu dereceli okul mezunu olmak.
- 2 — Bîlfîil askerlik hizmetini bitirmiş ve yaşı otuzu geçmemiş olmak.
- 3 — Vücutça sağlam olmakla beraber memleketin her ikliminde vazife görmeğe ve her vasıta ile dolaşmağa kabiliyetli oldukları hastahaneler sağlık kurullarınca tasdik edilmiş bulunmak lâzımdır.

Kanuna göre bu vasıfları haiz ve memurin kanununun tespit ettiği diğer şartları kendinde bulundurmış olanlar evvelâ Nahiye Müdürlüğü adaylığına tayin olunarak Dâhiliye Vekâletinin merkez ve vilâyetler teşkilâtında altı ay müddetle istihdam olunurlar. Bu müddet içinde muvaffak olup kifayetleri Vekâlet veya Valilerce tasdik edilenler Dâhiliye Vekâleti merkez kursuna iştirak ederler. Burada dahi başarı gösterenler Nahiye Müdürlüğüne tayin edilmek üzere Valilikler emrine gönderilirler. Kurs müddeti bir yıldır. Kursta başarı gösteremeyenlerin vazifelerine son verilir.

Kanunun 50 inci maddesine göre Nahiye Müdürlükleri 25, 30, 35, 40, 50 ve 60 lira aylıklı olmak üzere altı sınıftırlar.

Nahiyelerde ayrıca diğer Vekâletlerde ihtiyaca göre Valilikler emrine gönderilen gezici veya sabit Doktor, Veteriner, Tarım memuru, Fen memuru, Sağlık memuru, Ebe ve Tapu ve Nüfus kâtibi ile hususi kanunlarında gösterilen teşkilât icabı memurlar bulunur.

İl İdaresi Kanunu, Nahiyelerle Nahiye Müdürleri ve Nahiye memurlarından başka bir de Nahiye Meclisleri ve Nahiye Komisyonlarının teşkilini de derpiş etmiştir. Nahiye sınırları içindeki köy ve kasabaların mahalli mahiyette müşterek ihtiyaçlarını düzenlemek, kanun ve nizamnamelerle kendilerine veri

len vazifeleri görmek üzere Nahiye Müdürünün Başkanlığı altında bir Nahiye Meclisi ve bir de Nahiye Komisyonu bulunur.

Nahiye Meclisleri, Nahiyyeye bağlı Belediye Meclisleri ve Köy İhtiyar kurulları tarafından kendi aralarında veya kendi köy ve kasabaları halkından olmak üzere seçecekleri birer üyeden teşekkül eder. Nahiyenin sabit veya gezici doktoru, doktoru yoksa sağlık memuru, veteriner, ziraat memuru ve sabit veya gezici başöğretmeni Nahiye Meclisinin tabii azasıdır. Nahiyenin kasaba ve köy adedi 12 den aşağı olursa Meclise seçilen aza adedi 12 den az olmamak üzere kasaba ve köylerce eşit sayıda üye seçilir. Meclise seçilen üyenin vazifeleri dört yıl sürer. Yeniden seçilmeleri caizdir. Meclis, yılda bir defa Ekim ayının başında toplanır. Toplantı müddeti Meclisçe tayin edilir. Meclis bir yıl müddetle kendi üyeleri arasından ve dört kişiden müteşekkil bir Nahiye Komisyonu seçer. Meclisin olduğu gibi bu Komisyonun da başkam Nahiye Müdürüdür. Nahiye Komisyonu en az ayda bir defa toplanarak Nahiye Meclisinin toplantıda olmadığı zamanlarda Meclis vazifesini de yapar. Gerek Nahiye Meclisi ve gerek Nahiye Komisyonları azaları fahri olup bu vazifelerinden dolayı ayrıca bir ücret almazlar.

Mezkûr Kanun hükümlerine göre kurulacak Nahiye teşkilâtı, her yıl bütçesine konacak ödenek nispetinde, icra Vekilleri Heyetince münasip görülecek vilâyetlerde peyderpey teşkil olunur. Vilâyetlerde bu teşkilât yapılmıyaya kadar halen yürürlükte bulunan kadrolar tatbik olunur ve Bucak Meclis ve Komisyonları ancak bu suretle teşkilâtı tamamlanan Nahiyelerde kurulur.

Nahiye Müdürlerinin tayinler de İl İdaresi Kanununun neşrine kadar çıkan muhtelif kanunlarla muhtelif şekiller arz etmiştir. 5/Haziran/1933 tarihin de neşir olunan 2270 sayılı kanunla ilk defa Nahiye Müdürü olacakların mülkiye ve Hukuk veya Lise Mezunu olmaları veya Polis Komiserlerinden keza lise taksili görmüş bulunmaları şarttı. Ancak kanunda tayin eden merci sarîh olarak belirtilmemiştir. Tatbikatta tayinler o tarihlerde Valilerce yapılır ve memuriyetleri Dâhiliye Vekâletlerince tatbik edilirdi.

Bu kanunu müteakip 28/Aralık/1933 tarihinde 2270 sayılı kanunun I inci maddesini tadil eden 2380 sayılı kanunun neşir edildiğini görüyoruz. Bu kanuna göre «Nahiye Müdürleri, Mülkiye ve Hukuk veya Lise veya yedi senelik İdadi veya orta mektep mezunlarından ve sicil itibariyle vazifesinde muvaffak olan polis komiserleri arasından tayin olunurlar.» görüldüğü gibi bu kanunla da tayin eden makam tasrih edilmemiştir.

5442 sayılı 11 İdaresi Kanununa göre kimlerin Nahiye Müdürü olabileceği ve bunlarda aranılan şartlar sayılmak suretiyle belirtilmiştir. Bu kanun her ne kadar 2270 ve 2380 sayılı kanunları tasrihin ilga etmemiş ise de muahhar olması ve tayinleri daha şamil kayıt ve esaslara tâbi tutması bakımından hükmü 6125 sayılı kanunun neşrine kadar devam etmiştir. Bu hale göre Nahiye Müdürlerinin tayinlerine müteallik hükümleri ihtiva eden 2270 ve 2380 sayılı ka-

nunlar bugün artık meri değillerdir. 5442 sayılı İl İdaresi Kanunun tayinlere müteallik yeni hükümleri de 9/7/1953 tarihinde neşir olunan 6125 sayılı kanunla ilga edilmiş bulunmaktadır.

Halen Nahiye Müdürlerinin tayinleri «İl İdaresi Kanununun 47 ve 49 uncu maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki 9/7/1953 tarih ve 6125 sayılı kanuna göre yapılmaktadır. Bu kanunun birinci maddesinde şöyle denilmektedir t 10/6/1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi kanununun 47 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Nahiye Müdürleri İçişleri Vekâletince 8 inci maddenin B fıkrasına göre Valilikler emrine tayin olunurlar. «İkinci madde ise sözü edilen kanunun (5442) 49 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Yukarıdaki maddede yazılı vasıfları ve Memurlar Kanununun tespit ettiği diğer şartları haiz olanlar İçişleri Vekâletince Nahiye Müdürlüğü adaylığına tayin olunarak Vekâletin merkez ve vilâyetler teşkilâtında altı ay süre ile istihdam olunurlar. Bu süre sonunda Nahiye Müdürlüğü için lüzumlu vasıflar bakımından kifayetleri vekilin veya Valiler tarafından tasdik edilenler İçişleri Vekâleti Meslek Kursuna iştirak ettirilir. Bu kursu da başarı ile bitirenler 47 inci maddeye göre asaleten Nahiye Müdürlüklerine tayin edilirler. Kurs süresi bir yıldır. Gerek adaylık devresinde kifayeti tasdik edilmeyenler, gerek adaylığım bitirip de kursta başarı gösteremeyenler Nahiye Müdürlüğüne tayin edilmeyerek vazifelerine son verilir.) denilmektedir.

Şu hale göre Nahiye Müdürlerinin tayinleri halen meri olan bu esaslar dâhilinde yapılmaktadır. Ancak Nahiye Müdürlerinde Müdürlük için aranan şartlara ve Müdürlerin vazifelerine taallük eden hükümlere ayrıca temas ve bu hükümler tadil edilmediğine göre bu hususlar hakkında yine 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun tatbik olunacağında şüphe yoktur. Zira 6125 sayılı kanun İl İdaresi Kanununun yalnız 47 ve 49 uncu maddelerini değiştirmek suretiyle evvela Nahiye Müdürlerim İçişleri Vekâletince tayin edilerek Valilikler emrine verileceği ve saniyen bunların yetiştirme tarzlarıyla kurslarına dair esaslar vazetmektedir.

Görüldüğü gibi Nahiye Müdürleri fahri olmayıp maaşlı ve kadrolara istinat eden birer memuriyet haline getirilmiştir.

Nahiye Müdürlerine müstahak oldukları bu aylıklarından başka devir ve teftiş masraflarını karşılamak üzere muayyen bir para daha verilmektedir. Po esası ile defa vazeden 3635 sayılı kanun olmuştur. Bu kanuna göre Nahiye Müdürlerinin devir ve teftiş masraflarına karşılık olmak üzere her ay maaşlarıyla birlikte 10 ar lira verilirdi.

Maaşlara ilâveten verilet bu miktar paranın Nahiye Müdürlerinin mıntıkları dâhilindeki köyleri sık sık gezmelerinin temini için 14/7/1943 tarihinde neşir edilen 4465 sayılı kanunla devir ve teftiş masrafları karşılığı olarak verilmekte bulunan onar liralık ödenek miktarı 15 er liraya çıkarılmak suretiyle

3635 sayılı kanun meriyetten kaldırılmış bulunuyor.

Son olarak 17/Şubat/1947 tarihinde neşir edilen 5005 sayılı kanunla Nahiye Müdürlerinin devir ve teftiş ödenekleri 40 liraya çıkarılmış bu paraya hak kazanabilmek için Nahiye Müdürlüğü vazifesini asil veya vekil olarak fiilen yapmak şarttır. Geçici dahi olsa vazifeden ayrılmaları halinde bu para verilmez. Senelik izinlerde yerine vekil tayin edilmemesi kaydıyla bu para kesilmez. Nahiye Müdürlüğüne asil veya vekil olarak tayin edilenlerin ödenekleri vazifeye ilk başlayış tarihini takip eden aybaşında maaşla birlikte verilmeğe başlanır ve herhangi bir sebeple Nahiye Müdürlüğü vazifesinden ayrılmalarında ise ay sonuna kadar istihkakları geri alınmaz.

Görüldüğü gibi idari taksimatımızın en küçük kademesi olan Nahiye idaresi başında bulunan ve en büyük Mülkiye Memuru olan Nahiye Müdürlerinin tayin şekilleriyle vazife ve salahiyetleri 5442 sayılı 11 İdaresi Kanuniyle tespit edilmiş bulunmaktadır. Nahiye Müdürlerinin başında bulundukları Nahiye teşkilâtı dahi aynı kanun hükümleri dairesinde kurulmaktadır. Nahiye Müdürlerine İl İdaresi Kanuniyle yükletilmiş bulunan vazife ve salahiyetler haricinde bu kanundan evvel ve sonra neşir edilmiş diğer kanunlarla da bazı vazifeler verilmiştir.

442 sayılı Köy Kanununda her ne kadar Nahiye Müdürlerine sarıh bir şekilde vazife verilmemiş olmakla beraber bundan sonra neşir edilen 11 İdaresi Kanunu Nahiye Müdürlerini, Nahiye dâhilindeki Köylerin güven ve düzeninden mesul tutmuş ve suç vukuuna önleyici tedbir almak vazifesini de tahmil etmiştir. Her yıl Nahiye çevresindeki köylerin tamamını gezmek, halkın şikâyetlerini dinlemek mecburiyetinde oldukları gibi kanunda köylere müteallik zikredilen vazifeden de yapmakla mükelleftirler. Bütün çeşitli köy işlerinde kanunlarla salahiyetinde bırakılanları yapar ve salahiyeti dışında olanlar hakkında da ilk âmir olan Kaymakamdan emir bekler. Köy Muhtar ve İhtiyar Kurullarına Köy Kanuniyle verilen devlet ve köy işlerinin iyi yürütmesine dikkat eder ve köylere taallük eden üst makam emirlerini köy organlarına duyurular. Umumiyetle köy idarelerine ait işler hakkında 11 İdaresi Kanununun 41-46 inci maddelerinde zikri geçen hususlar Nahiye müdürlerince yapılması icap eden işler meyanında zikredilmiştir. Aynı zamanda Nahiye Müdürleri, evvelce de zikredildiği gibi, Nahiye'deki zabıta kuvvetlerine nezaret ettikleri gibi Nahiye dâhilindeki adli ve askeri teşkilât haricinde kalan bütün daire ve müesseseler ve belediye ve köy idareleri nahiye müdürlerinin teftiş ve murakabeleri altında bırakılmışlardır. Bu suretle köy işlerinde Nahiye Müdürlerine ait vazifeler 11 İdaresi kanuniyle yukarıda belirtildiği gibi sarıh olarak zikredilmiş bulunmaktadır.

Ayrıca muzır hayvanların itlafı hakkındaki 393 sayılı kanunla dahi nahiye müdürlerine vazifeler verilmiştir. Buna göre Nahiye dâhilinde türeyen mızır hayvanların itlafı için gerekli emirler vermek, itlafı tespit olunan hayvanların

c mahal halkının Öldürmesinde yardımcı olmak, bu hususta teşkilât kurmak, mahallin iklim şartlarına uyularak mızır hayvanların yok edilmesi için sürecek avları tertip etmek ve bu iş için lüzumlu silâh ve cephaneyi temin ile senet mukabili ilgililere tevzi etmek, bu işte çalışacak olanların cetvellerini tanzim etmek, bu mükellefiyetleri ifa etmeyenler hakkında para cezası tahakkuk ettiren belediye ve köy idarelerine nezaret etmek ve en büyük Mülkiye Amiri sıfatıyla işin düzenini sağlamak Nahiye Müdürlerinin «hükümeti mahalliye» vazifeleri meyanındadırlar.

Çekirge ile mücadele hakkındaki 858 sayılı Çekirge Kanununa göre Nahiye dâhilinde Çekirge zuhur ettiği takdirde civar köy muhtar ve ihtiyar meclisleriyle bulunmayan yerlerde çiftlik, oba ve yaylak halkının keyfiyeti «mahalli hükümete» Nahiye Müdürlerine ihbar etmeğe mecbur tutulmuşlardır. Çekirge tohumları külliyetli olan yerlerde toprağın sürülmesi suretiyle itlafında civar köy halkının çiftlerde birlikte yardım için mükellef cetvellerinin tanziminin ilgililere bildirilmesi ve bu suretle vazife alan köy muhtar ve ihtiyar meclisleri azalarının vazifelerindeki ihmalleri halinde ise bunlar hakkında cezai hükümlere tevessül olunması da Nahiye müdürlerinin vazifeleri meyânında zikredilmiştir.

Çekirge kanununun 1 ci maddesinde: «Müstevli olmayan mahallerde çekirge zuhur ettiği veya tohum bıraktığı meşhûr olduğu anlarda o civardaki köyler muhataran ve ihtiyar meclisleri azası ile muhtarı ve ihtiyar meclisi bulunmayan çiftlik, oba, yaylak ve kışlak ve emsali mahaller şükranı keyfiyeti derhal mahalli hükümete ihbar ve muvafakati ile etmeğe mecburdurlar» ve çekirge tohumlarına ait 4 cü maddesinde de «Çekirge tohumları pek külliyetli olan bir köy ahalisinin kendi hududu dâhilinde tohum bırakılmış olan mahalleri tamamen sürmeğe ve sürfeleri itlafa yetiştiremeyecekleri tebeyyün ederse iki saat mesafe dâhilindeki köyle ile çiftlik, oba ve yaylak, kışlak ve emsali mahaller ahali mükellefesin çiftlerde beraber ol mahalleye sevk olunarak sürmeye ve sürfeleri itlaf etmeye mecburdurlar;» denilmektedir. Esasen 11 İdaresi kanunu bu yüzden nahiye müdürlerini vazifeli kılmıştır.

Bir Nahiye mıntıkası dâhilinde bulaşık ve salgın hayvan hastalığı veya esbabı o anda bilinmeyen hayvan ölümü görüldüğünde hayvan sahipleri Köy Muhtarları ve çiftlik sahipleri keyfiyeti «Mahallin en büyük memuruna veya «mahalli hükümete» veya karakola malûmat vermekle mükellef tutulmuşlardır. Köy hayvanlarının sağlığı alâkalı bulunan 1234 sayılı «Hayvanların sağlık Zabıtası hakkındaki kanun» un 9 cu maddesindeki hükmüyle Nahiye müdürleri hayvan hastalığı zuhurunda kanunen gerekli tertibatı almaları ve keyfiyeti Kaymakamlığa bildirmeleri ve alacakları emirlere göre hareket etmeleri şekli ile vazifeli kılınmışlardır.

Hayvan hastalıklarından başka Hayvan hırsızlığının meni hakkındaki 5617 sayılı kanuna göre hayvan hırsızlığının önlenmesi hususunda da Nahiye Mü-

dürleri görevli tutulmuşlardır. Aynı kanunun 5 ci maddesi «Hayvan Hırsızlığını önlenmesi maksadıyla Valiler; Kaymakamlar ve Nahiye Müdürlerinin 11 idaresi kanuniyle diğer kanunlardaki esaslar dairesinde bu kanunda yazılı hükümlerin yerine getirilmesini sağlamak için verecekleri emirleri Köy ve Belediye idarelerde Kolluk mensupları yerine getirmekle hükümlüdürler.» denilmektedir.

Neşrolunan her kanun ile Nizamname ve Devletçe verilen emirlerin Nahiye merkezde bağlı köylerinde neşir ve ilân edilmesi lâzımdır. 26/5/1928 tarihli ve 1322 sayılı «Kanunların ve Nizamnamelerin sureti neşir ve ilânı ve meriyet tarihi» hakkındaki kanunun 10 cu maddesinde «Kaza kaymakamları Nahiyelere ait olan nüshaları nahiyelere irsal ve gerek kaymakamlar ve gerek Nahiye Müdürleri 8 ci maddeye tevfikân Kaza ve Nahiye dâhilindeki devair ve müessesata zimmetle tebliğ olunur.» zikredilmek suretiyle kanun, nizamname ve talimatların her köy muhtarına ve nahiyedeki değer Devlet daire ve müesseselerine duyurulması Nahiye Müdürlerine verilmiş vazifelerdendir. Nahiye Müdürleri bilhassa köylüyü yakinen ilgilendiren işlere ait olanların her köyde münasip mahalli vasıtalarla ilân etmesi faydadan halî değildir.

Her mahalle ve Köy muhtarı bir ay zarfında kendi mahalle ve köylerinde vefat edenleri gösterir ve İhtiyar heyetlerince tasdikli bir liste tanzim ederek müteakip aynı 15 ine kadar Mahalli Hükûmete vermekle mükellef tutan Veraset ve intikal vergisi hakkındaki 3 Nisan 1926 tarihli ve 797 sayılı kanunun bazı maddelerini değiştiren 1357 numaralı kanunun 5 ci maddesi mucibince Nahiye Müdürlerinin ölüm listelerini toplayıp amirine göndermesi lâzımdır. Köy Muhtarlarının mezkûr malûmatı kendisine vermeleri için Nahiye Müdürlerinin bunları zamanında aramaları da işlerin gecikmemesi ve tenkitlere hedef olmaması için faydalı olur.

Nahiye Müdürlerinin mühim vazifelerinden biri olan suçlara karşı mani tedbir almak keyfiyetiyle birlikte suç ikamda da 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri usulü kanununun 151 ci maddesinin ikinci fıkrasında yazılı suç ihbarları «bu ü (barla kanuni mercilere tevdi edilmek üzere Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürlerine de yapılır. Şıfa ihbarlar üzerine zabıt varakası tutulur.» gibi kayıt mevcuttur. Nahiye dâhilinde hadis olacak her vakanın derhal ait makama bildirilmesi ve zamanında tedbir alınması bakımından lüzumlu görülmüştür.

Memleket dâhilinde vukua gelecek kaçakçılık hadiselerinin önlenmesinde Nahiye Müdürlerine de salâhiyet verilmiştir. Kaçakçılığın men ve takibine dair olan 1918 sayılı kanunun 3 cu maddesi «her mahallin en büyük mülkiye memuru, bilumum gümrük memurları, doğrudan doğruya Devlet tarafından idare edilen bilcümle inhisar memurları, Polis Müdürü, Merkez memuru, Komiser muavini ve memuru, Jandarma komutanı, zabitan efradı, hudut ve sahillerle gümrük muhafaza kıtaları zabitan ve efradı ve memurları kaçakçılığı men ve tahkik ile mükelleftirler.» kaydını ihtiva etmektedir. Buna göre Nahiye mü

dürleri de idare amiri bulunmaları hasebiyle bu madde ile kaçakçılık bahsinde vazifeli kılınmışlardır. Bu suretle gerek şahıslardan ve gerekse köylerin Muhtar ve İhtiyar Meclisi azaları ile köy korucularından alacakları haber üzerine hadiseyi Nahiye Müdürleri emri altındaki zabıta kuvvetiyle önleyemeyeceklerine kani oldukları takdirde keyfiyeti Kaymakamlığa bildirerek gerekli yardımın teminini sağlarlar.

Keza arız olan hastalık ve böceklerden köy mezruatının korunması bahsinde 2906 sayılı Nebatları hastalık ve zararlı böceklerden koruma kanununun 8 ci maddesinde «Tarla, bağ, bahçe ve fidanlık ve fidelik ve buna benzer sahipli topraklarda her hangi hastalık veya zararlı böcek görülürse o yerin sahibi veya kiracısı yahut ortakçısı bunu köy Muhtarına veya Nahiye Müdürlerine» bildirmeye mecbur tutulmuşlardır. Hadiseye bu şekilde muttali olan Nahiye Müdürleri tespit edecekleri malumatı şayet nahiyede ziraat memuru varsa ona bildirmekle beraber Kaymakamlığa da yazar. Yoksa keyfiyeti Kaymakamlığa bildirerek ilâçla birlikte ziraat memurunun mahalline izamını isteyebilir.

Nahiye Müdürleri, Nahiyeleri dâhilinde bulunan Devlet Daire ve müesseseler binalarında asılacak Türk bayrağının Nizamnameye uygun olmasına dikkat etmeleri lâzımdır. 2994 sayılı Türk bayrağı hakkındaki kanunun 6 cı maddesine göre «Nizamnameye muhalif olarak çekilmiş bayraklar mahallin en büyük mülkiye memura emriyle indirilir.» sarîh hükmü karşısında nahiyenin en büyük mülkiye memuru sıfatı ile nahiye müdürlerinin bu hususta dikkatli olmaları istenmiştir.

Köylerde beden eğitim işlerine Nahiye Müdürleri de iştirak ettirilmiştir. Beden terbiyesi hakkındaki 35-30 sayılı kanunun 10 cu maddesiyle her Vilâyet bir beden terbiyesi bölgesi olarak kabul edilmiştir. Beden terbiyesi işleri Vilâyetlerde Valilerin, Kazalarda Kaymakamların ve Nahiyelerde ise Nahiye Müdürlerinin idare ve mesuliyeti altına bırakılmıştır. Yine bu kanunla Vilâyet, Kaza ve Nahiyelerde birer istişare heyetleri kurulmuştur. Nahiye istişare heyeti Nahiye Müdürünün reisliği altında Belediye reisi yoksa merkez muhtarı, nahiye merkez okulu başöğretmeni ve Kaymakamın seçeceği sporda bilgisi ve ilgisi elan iki zattan tereküp eder.

Görüldüğü gibi heyete Nahiye Müdürleri başkanlık etmektedirler. Bu sıfatla nahiye beden eğitimi işlerinin iyi yürütülmesinden de mesuldürler.

Nahiye Müdürleri Milli Müdafaa Mükellefiyeti işlerinde de ve bilhassa canlı ve cansız nakil vasıtalarının sayım bahsinde köy muhtarları gibi mesuldürler. 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunun# göre hazarda nakil vasıtalarının sayımı ve zamanla nakil vasıtalarında yapılan değişikliklerin bildirilmesinde idare amiri sıfatı ile nahiye müdürleri vazifelidirler. Seferde defterinde mukayyet nakil vasıtalarının tam olarak askeri makamlara tesliminden de mesuldürler.

3634 sayılı kanunun 8 cı maddesinde «... Tazminat ve ödeme işleri hariç

olmak üzere müstacel hususlarda Milli Müdafaa Mükellefiyeti komisyonlarına izafeten muamele yapmak üzere Nahiye merkezlerinde Nahiye Müdürlüğünün reisliği altında Jandarma Komutanı ve varsa Belediye Reisinden, yoksa nahiye merkezinin muhtarından ve köylerde Muhtar ve İhtiyar heyetini teşkil edenlerden mürekkep muvakkat bir tali komisyon teşkil olunabilir.» denilmekte ve 1. ayım işlerine ait 27, 28 ve bilhassa 33 cü maddesinde «Mahallin en büyük mülkiye memuru bildirilecek tertibata göre mıntıklarında celbi gerekli nakil vasıtalarının tayin edilen mahal ve zamanda ve tam olarak getirilip ciheti Askeriyeye teslim edilmesini temin ekmekten alakalı memurları mesuldürler.» şeklinde mahallin en büyük mülkiye memuru sıfatı ile Nahiye müdürleri de görevli kılınmışlardır.

Nahiye merkezde nahiyyeye bağlı köylerin taşkın sulardan korunması işlerinde Nahiye Müdürleri derhal harekete geçerler. «Taşkın sulara ve su baskınlarına karşı korunma hakkındaki 4373 sayılı kanuna göre taşkın sularla kenar ve setlerin yıkılma ve yarılma tehlikesine maruz bulunması veya yakın arazinin su baskınına uğraması gibi hallerde hadisenin vukua geldiği yer Mülkiye Memurunun vereceği emirle tehlike ile karşılaşan köy ve kasabaların 18 - 50 yaş arasındaki erkekleri her türlü alet ve vasıta ile tehlike yerine yardıma koşmağa mecburdurlar. Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürleri ve Köy Muhtarları hiç bir yerden emir beklemeksizin tehlike ile karşılaşan yerlere yardımcı göndermekle beraber bizzat tehlike yerine gitmekle mükellef tutulmuşlardır.

Aynı şekilde yer sarsıntısı vukuunda «yer sarsıntısından evvel ve sonra alınacak tedbirler» hakkındaki 4623 sayılı kanunun 3 cü maddesi mucibince o verin en büyük Mülkiye Amiri sıfatı ile Nahiye Müdürleri mıntıkası dâhilinde memur olsun veya olmasın lüzum gördüğü kimselere vazife vermeye, canlı veya cansız nakil vasıtalarına ve lüzumlu alet ve edevata el koymaya ve hiç bir kayıt ve şarta tabi olmaksızın tedavi, kurtarma ve iaşe gibi işlerin icap ettirdiği acele mübayaaları yapmağa, tehlikeli binaları tahliye ve müsait bina ve meskenleri işgal etmeye salahiyyetli kılınmıştır.

Keza yer sarsıntısı vuku bulan yerdeki nahiye müdürleri yardım vasıtalarının noksanlığı karşısında civar Kaza ve Nahiyelerden yardım talep ederler. Haberi alan komşu Nahiye müdürleri de diğer idare amirleri gibi yardıma koşmağa mecburdurlar. Bu hallerde en büyük Mülkiye amiri sıfatı ile Nahiye Müdürleri bahsi geçen işlerin görülmesinde ve lüzumlu halinde o yerde bulunan Jandarma ve Gümrük Muhafaza gibi kıtalardan vasıtaları ile birlikte yardım isterler. Bu takdirde bu kıtalar üstlerinden emir beklemeksizin istenilen yardımı derhal yapmağa mecburdurlar.

Görüldüğü gibi su baskın ve yer sarsıntısı vakaları karşısında Nahiye Müdürleri mahallin icapları ve zaruretlerinin gerektirdiği her türlü tedbirleri almakla mükelleftirler. Esasen 5442 sayılı İl İdaresi kanunu da bu hususta gerekli hükümleri yeniden ve daha şamil bir şekilde koymuştur.

Devlet gelir ve vergilerinin tahsilatında da idare âmiri sıfatı ile Nahiye Müdürleri vazifelidirler. 5432 sayılı vergi usul kanununun 7 ci maddesi bunu âmirdir. Bu madde uyarınca, bilumum mülkiye âmirleri ve emniyet âmir ve memurları, belediye başkanları, köy muhtar ve amme müesseseleri vergi kanununun uygulanmasında tatbikat ile ilgili memurlara ve komisyonlara ellerindeki bütün imkânlarla kolaylık göstermeye ve yardımda bulunmaya mecburdurlar.

İçtimaatı Umumiye hakkındaki 27 Mayıs 325 tarihli kanun hükümleri dairesinde yapılacak toplantılar için gerekli beyanname Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürlerine ita edilir. Bu beyanname mukabili de bir ilmühaber verilir. Ve toplantılar işbu formaliteyi müteakip yapılır.

Nahiyelerle buna bağlı kasabalarda Belediye teşkilâtı bulunduğu takdirde 1580 sayılı Belediye kanununun 70 ci maddesinin 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9 ve 13 cü fıkralarına ait işlerden dolayı sadır olan belediye meclisi mukarreratı, Mahallin en büyük mülkiye memuru bulunması hasebiyle Nahiye müdürünün tasvibiyle meriyet kesb eder. Nahiye Müdürü bu kararları bir hafta zaafında tasdik etmediği takdirde belediye meclisinin tetkik talebi üzerine Devlet Şûrası tarafından bir ay zarfında vereceği karar kati olur.

Nahiye Müdürleri nahiye muntıkası dâhilindeki Belediyelerin bütçelerini de tasdik ederler. Tasdik müddeti belediye kanununun 123 cü maddesi gereğince bir haftadır. «Bu suretle aynen veya tadilen tasvip edilen bü*çe katileşir. Mahallin en büyük mülkiye memuru tarafından yapılan tadilata karşı belediye meclisleri Şurayı Devlete müracaat edebilirler. Bir hafta zarfında tasvip edilmeyen belediye bütçeleri doğrudan doğruya katileşmiş addolunur.» Bu maddede dahi görüldüğü gibi Nahiye Müdürleri belediye bütçelerini ya aynen veya tadilen tasdik yetkisini haizdirler.

Nahiye Müdürleri de diğer Devlet memurları gibi memurin kanununa tabidirler. Ceza kanununa göre de ceza tatbikatında memur gibi muamele görürler. Bu bakımlardan Nahiye Müdürlerinin her memur gibi gerek vazifeleri esnasında ve gerekse vazifelerde ilgili suçlar ile şahsi suçlarından ötürü muhakemeleri ayrı şekillere ve hatta istisnai hükümlere tabi tutulmuştur.

Bizde Mülki memurların muhakeme usulleri de muhtelif zamanlarda muhtelif şekiller arz etmiştir. Bu husustaki tarihi bilgimizi yokladığımız takdirde idari teşkilâtta olduğu gibi memurların muhakeme usullerinin de garp tesiri altında kaldığı görülür. Şurayı Devlet, Vilâyet, İdare umumiye vilâyet ve memurin muhakemesi nizamnameleri daha ziyade Fransız mevzuatı örnek tutulmak sureti ile tanzim edilerek yeni bir idari rejim teessüs etmiştir.

1288 tarihinde meriyete giren memurin muhakemesi nizamnamesi ilk defa olarak memurlar hakkında yapılacak takibat ve muhakeme usulünü düzenlemişti. Bundan önceki tarihlerde ise memur suçlarının muhakeme şekillerinin müteallik hükümlere tesadüf edilmez.

Bu suretle memurların muhakemelerine vazifeli iki idari kaza mercii mevcuttur:

1 — 1864 tarihli Vilâyet Nizamnamesiyle teşkil edilen vilayete, Liva, Kaza idare meclisleri;

2 —Şurayî Devlet Muhakemat dairesi

İdare Meclisleri, vilâyet dâhilindeki her türlü daireler ve memurlar arasında memuriyetten doğacak niza ve iddialara bakacaktır. Suç halinde dava açılmadan ve Mahkemece celpden önce İdare Meclisinden müsaade istihsali lüzumlu görülmüştü.

1284 ve 1288 tarihli Şurayî Devlet nizamnamelerde teşkil olunan muhakemat dairesi «Vazife memuriyetlerine müteallik ahvalden dolayı müttehem olan memurunin» muhakemeleri Şurayî Devletçe görüldü. Bunlar her ne kadar memurlar sınıflandırılmış ve bu dairenin bakacağı memur davaları sarîh hükümlere bağlanmış, olmakla beraber Devlet Şurasınca muhakemeleri için de işin buraya havalesi şart idi.

1870 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyet nizamnamesinde ise idare Meclislerinin vazifeleri:

1 — Umuru idare

2 — Deaviyi idare halinde iki kısma ayrılmış ve ikincisi memurların idari suçlarından mütevellit hadiseleri tahkik ederdi.

1288 tarihli memurin muhakemesine dair nizamname «Memurinden birinin memuriyetinden dolayı ceza tertibini müstelzim bir fiil ve hareketi vukuunda o memurun mensup olduğu idarece istintak olunarak fezlekesinin tanzim kılınacağı ve üçüncü maddesiyle de bu fezlekenin mahkemesinin taalluk edeceği Meclise tevdi olunacağı kaydedilmiştir.

Bahsedilen mevzuat tarihe mal olmuş ve hükümleri meriyetten kaldırılmıştır.

Halen hükümleri meri olan 4 Şubat 1329 tarihli «Memurin Mubakematı Kanunu Muvakkati» neşredilmiştir. Bu kanunun 20 inci maddesinde «Memurin muhakemat hakkındaki nizamat ve evamiri sabıka mefsuhtur.» kaydı kovmamak suretiyle işaret ettiğimiz gibi eski hükümler tamamen ilga edilmiştir.

Memurin Muhakematı Kanuna göre diğer Devlet memurları gibi Nahiye Müdürlüğünün «Vazife memuriyetlerinden münbais veya vazife memuriyetlerinin ifası sırasında hadis olacak» suçlarından dolayı Kaymakam tarafından usulî Mubakematı cezaiye kanununa tef'ikan bizzat veya bilvasıta hakkında ilk tahkikat yapılır ve bu tahkikat evrakına tahkikatı vakıanın hülasası ve neticesini ihtiva eden bir de fezleke tanzim olur. Evrak Kaza İdare Kanununa tevdi olunur. İdare Kurulundan çıkan kararlar Nahiye Müdürünün suçu sabit olduğuna göre lüzumu muhakeme, olmadığına göre ise meni muhakeme halinde çıkar.

Bu kararlardan meni muhakeme ile neticelenenler itiraz vaki olsun veya olmasın üst merci olan Vilâyet İdare Kuruluna gider. Lüzumlu muhakeme ka-

rarlarına itiraz edilirse Vilâyet idare kuruluna sevk olunur. İtiraz müddeti ge cipte itiraz edilmediği takdirde dosya Nahiye Müdürünün bağlı bulunduğu Kaza Cumhuriyet Müdde-i Umumiliğine tevdi olunur. Bu suretle Nahiye Müdürlerinin muhakemeleri Kaza idare Kurulunun bulunduğu yer muhakemesine ait olmuş oluyor.

Nahiye Müdürlerinin bir de vazifeden uzak şahsi suçları olabilir. Bu gibi vazifelerinden mütevellit olmayan veya vazifeleri haricinde vukua gelen suçları doğrudan doğruya adliye muhakemelerince yapılır.

1412 Sayılı ceza muhakemeleri usulü kanunun tadiline dair olan 4179 sayılı kanunun birinci maddesiyle «1412 sayılı ceza muhakemeleri usulü kanunu 422 ci maddesinin 28 Şubat 1327 tarihli kanunu muvakkatine dair olan hükmü aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir.»

Ağır cezayı müstelzim meşhut suçlar da bu kanunun hükümleri tatbik edilmek şartı ile Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürlerinin memuriyet vazifelerinden doğmayan veya memuriyet vazifesinin ifa sırasında hadis olmayan şahsi suçlarından dolayı haklarında umumi hükümler dairesinde takibat ve tahkikat icrası Nahiye Müdürlerinin mensup oldukları Kaza, Kaymakamları mensup oldukları vilâyet ve Valilerin bulunduğu vilâyet merkezine en yakın vilâyet merkezi Cumhuriyet müddet-i Umumisile sorgu hâkimine aittir.

Bu madde hükmüne göre dâhil suçlardan son tahkikatın icrası takibatın yapıldığı yerin mahkemesine aittir.» denilmektedir. Bu kanun mucibince' Nahife Müdürlerinin şahsi suçlarından dolayı muhakemeleri bağlı bulundukları Kaza mahkemesine ait olup davaları umumi hükümler dairesinde cereyan eder.

Bazı cürümlerden dolayı memurlar ve şerikleri hakkında takip ve muhakeme usulüne dair olup muhakeme usulünde, belli bir kısım suçlar için, memurlar için istisnai hükümler vazedan 1609 numaralı kanun, memur olmaları hesabıyla nahiye müdürlerini de alâkadar eder.

Kanunun birinci maddesinde «İrtikâptan, rüşvet alıp vermekten, ihtilas ve zimmete para geçirmekten gerek doğrudan doğruya ve gerekse memuriyet vazifesinin suiistimal suretiyle kaçakçılıktan, resmen vuku bulacak müzayede ve muhakasalar ve alım ve satım fesat karıştırmaktan ve Devlet hariciyesine ait mahrem evrakı veya şifreleri ifşa veya sebebiyet vermekten ve cürümlere iştirakten mezun olanlar hakkında memurin muhaberatu kanunu cari değildir» denilmektedir. Burada tasrih olunan suçlardan dolayı memur hakkında idari tatbikat yerine doğrudan doğruya Cumhuriyet Müdde-i Umumilerince takibat yapılır.

Ancak bu kanun, zikrettiği suçlar karşısında, memurları Milli irade ile tayin olunanlar, milli irade ile tayin olmayanlar diye iki şekilde mütalaa ettiğine göre milli irade ile mensup bulunan memurların suçlarından dolayı müddet-i umumilerce yapılacak hazırlık tahkikatından sorguya çekilmeden evrakı

adliye vekâleti vasıtası ile suçlu memurun bağı olduğu ekile tevdi olunarak kanuni takibat için müsaade istenir.

Vilâyetlerin milli irade ile mensup olmayan memurları ile tali memurları Cumhuriyet Müdde-i Umumilerince takibata hızanı görüldüğünde maznun memur sorguya çekilmeyerek hazırlık tahkikatı ikmal ile keyfiyet Valiye bildirilir. Vali takibat için müsaade ettiği takdirde müddei umumiliğe bildirilir. Etmediği halde ise müddet-i umumilik Adliye Vekâleti vasıtası ile memurun mensup olduğu vekâletten takibat için müsaade talep eder.

Nahiye Müdürleri de bu sınıfa dâhil olduklarından haklarında gerektiği zaman yapılacak takibat dolayısı ile Validen izin alınır.

MÜLKİ TAKSİMAT

«KISA BİR BAKIŞ»

M. Saveli Eyuboğlu

1— Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan Tanzimat’a kadar:

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan itibaren bütün harekât ve faaliyetine amil olan (tevsii memalik) emelini, Türk Milletinin idare ve cengâverlikteki büyük kudret ve dehası besletmiş az zamanda geniş ülkelerin sahibi kılmıştır.

Henüz başlangıçta birer kumadan ve kadı kadrosu ile idare ekilen ülkeler çoğalınca (Anadolu ve Rumeli) diye iki büyük idari bölgeye, bu iki büyük bölge de askeri rejime uygun birer iclari cüzü tamlar halinde parçalara taksim ediliyor.

İmparatorluğun ülkesi Kanuni Sultan Süleyman devrinde (Miladi 1520-1566, Hicri 926 674) fevkalâde genişlemiş ve siyasi, İdari, İçtimai yönlerden eski devre nispetle mükemmel bir dereceye vasil olmuştu.

İmparatorluğun hududu; kuzeyde Ukrayna’nın arzani olarak ortalarından geçer, Romanya ve Macaristan’ın kuzeyinden dolanarak Adriyatik Denizinin kuzey doğusuna varır.

Batıda Adriyatik denizi ve Akdeniz’den geçerek Şimali Afrika’da Cezayir’le Fas arasındaki sınıra dayanır.

Güney’de Cezayir, Tunus, Trablusgarp, Mısır, Nabia’yı İmparatorluk dâhiline alarak Afrika içlerinden geçer, Kızıldeniz, Yemen, Suriye ve Irak’ı ihtiva etmek üzere İran hududuna uzanır.

Doğuda Basra körfezinden başlayarak bugünkü İran Azerbeycan’nın ir kısmını alır ve bir fasıla ile Karadeniz’in şimaline kadar çıkardı.

Yüz ölçümü 6 milyon kilometre kare kadar yani Avrupa’nın yarısından hızla ve Dünyanın en büyük devletlerinden idi ⁽¹⁾.

¹ Tarih, Cilt: İÜ, 1933.

Nüfusu 60 milyondan fazla olup bu miktar içerisinde Türk, Arap... Vesaire gibi Müslümanlardan başka İslav, Rum, Ulah, Macar, Ermeni, Yahudi gibi Müslüman olmayanlar da pek çoktu (1).

Türklerin en kalabalık olduğu ülke Anadolu idi.

Gayrimütecane bir kütleyi ihtiva eden Osmanlı Memalik (Meraaliki Osmaniye) yi teşkil eden parçaların idareleri de aynı değildi. Meselâ; Garp ocakları adı verilen Cezayir, Tunus, Trablusgarb beylerbeylerinin bazı Özel imtiyazları olduğu gibi Bağdat, Mısır, Budin (Budapeşte), eyaletlerindeki beylerbeyleri diğerlerinden farklı hukuka ve yetkiye maliktiler.

Akdeniz adaları ile bir kısım sahil sancaktar mı ihtiva eden (Kaptan Eyaleti) (Kaptanpaşa - Büyükamiral) m idaresinde idi.

Mekke'de Peygamber sülâlesinden Hicaz şerifleri emir unvanını taşırlar.

Kırım Hanlığı içişlerinden müstakil ve han adına para basardı. Erdel krallığı da keza Kırım gibi bazı imtiyaz ve hususiyetlere malikti (2).

Eyaletlerde ise en büyük otorite olarak beylerbeyi yahut miri miram sanıklarda sancakbeyi veya mirliva rütbesini haiz ve padişah tarafından gönderilmiş kimseler vardı (3).

Elhasıl Osmanlı memalığının idaresi kıtaların ve bu kıtalar üzerinde yaşayan insanların hususiyetlerine uygun olarak askeri mahiyette tanzim edil-

² Süleyman Kanunundan: (Cezayir'i Bahrisefit ve Kıbrıs Eyaletleri Kurpudanı Deryaya aittir. Sancaklarda mirlivalar vardır. Her mirliva bir gemi ve bir yedek ile veya defterde muayyen sefinelerle deniz seferine aşarlar), (Yurtluk, ocaklık üzere sancak beyliği bir imtiyazdır. Bunlar azil ve nasb olunmaz, valinin arzı ile beyin oğullarına tevcih olunur. Harice verilmez. Kürdistan sancaktan gibi. Fakat buraların hasılatı kavaidi umumiye mâliyece tahrir olunmuştur. Zaim ve tımarlıları vardır, anlar hasılatı alır, beyler de kendi havasın» cibayet eder.), (Mefnüzül kalem ve maktul kadem hükümetler içlerinde Tımar ve zeamet olmayan ve hasılatı tamamen kendileri tarafından alınan mahallerdir. Mümtaz hanlıklar ve beylikler gibi.), (Aşiret beyleri; bunlar Van, Diyanbekir, Musuldadır. Zaimler gibidir. Dörtüyzü mütecavizdir. Fevt olduklarında zeametleri oğullarına verilir, oğullar yoksa akrabasına, o da yoksa harice tevcih edilir. Fakat bunlar tahıl ve âlem sahibi değillerdir.) Tarihi Mali Abdurrahman Vefik, 1330)

³ (Kangi Eyalet evvel futbolunmuş ise anma beylerbeyi sairine takaddüm eder, her beylerbeylik kime tevcih olunursa eyalet defterinde muayyen has miktarına mutasarrıf olur, sefer vukuunda ne miktar hassı varsa beher 5 bin akçede bir mükemmel cebelüsü olup ardında bayrağın çeker, salyane ile olan beylerbeylerin cümle mahsulâtı hazineye alınıp beyler beyisine ve beylerine ve kul taifesine hasılatıdan salyane ve ulûfe verilir, her eyalette bir hazine defterdar, bir tımar defterdar», bir defter kethüdası vardır. Bunlar defterde mukayyet hasılatlarını alırlar.)

(Her sancakta bir sancak beyi vardır. Hassı ziyade olan takaddüm eder. Meğer vezir ola. Defterde mukayyet hasılatını alırlar. Baz liyanlarda müteaddit müsellim beyi ve yaya beyi vardır. Defterde mukayyet zeametlerini başlar.)

Aynı eserden.

mistir ⁽⁴⁾.

Şimdi Osmanlı İmparatorluğunun on geniş bir ülkeye sahip bulunduğu zamanlardaki idare taksimatına bir göz gezdirelim:

Eyaletler — Osmanlı İmparatorluğu memalikinginde birer idari cüzütam olarak yer alan bölgeler hakkında Hicri 1293 - 1298, Miladi 1876 - 1881 yıllarında Defterihakani nazırı bulunan ve Evkaf nazırı iken 1307 - 1890 yılında vefat eden Mustafa Nuri Paşa tarafından devlet arşivinden azami şekilde istifade edilerek kaleme alındığı anlaşılan ve emsaline nazaran üstün ve esaslı bir tetkik ve tertip mahsulü olan 4 cilt Osmanlı Tarihinin birinci cildinde (Memalik Osmaniye'nin Havi Olduğu Eyalet) başlığını taşıyan sahife 126 kısmında, eyaletlerle mülhakatı bulunan sancaklar şu şekilde gösterilmektedir.

1 — Rumeli eyaleti, Paşa sancağı yani eyalet merkezi Manastırdır. Kırk kilise sancağı da dâhil olmak üzere 24 sancağı ihtiva eden bu eyaletin 18. inci yüzyıl iptidalarına ait bir muhtıra defterinde görüldüğü üzere Üsküdar, Ada ve Sultanyeri sahalarını da içerisine aldığı anlaşıyor.

Bilâhare bu eyalete tâbi Silistre sancağının (Silistre eyaleti) ne tahvil ile Niğbolu, Kırk kilise, Bender, Akkerman ve Kılburun sancaklarının verildiği,

2 — Bosna Eyaleti, 3 — Temeşvar Eyaleti, 4 — Budin Eyaleti,

Bunlardan Temeşvar ve Budin Eyaletleri dâhilinde bilâhare bazı sancaklar birleştirilerek veya yeniden sancak teşkil olunarak (Var d ar) vesaire eyaletler kurulduğu

5 — Bağdat, 6 — Mısır

7 — Anadolu Eyaleti; Paşa sancağı Kütahya'dır. Saruhan, Aydın, Hüdavendigar, Kastamonu, Menteşe, Bolu, Ankara, Kengeri, Kara hisarı sahip, Teke Hamit ili, Sultan önü, Balıkesir sancaklarını havidir.

8 — Karaman Eyaleti; Paşa sancağı Konya. Niğde, Aksaray. Beyşehir'i. ırşehiri, Kayseriye, Akşehir sancakları.

9 — Cezayir'i Bahrisefit Eyaleti; Paşa sancağı Gelibolu'dur. Ağrıboz, İnebahtı, Kâhili, Misistire, Rodos, Midilli, Kocaeli, Biga, Suyla sancaklarını ve salyaneli olarak ela Sakız, Nakşet, Mehdiye livalarını ihtiva etmektedir. (2. nci sahifedeki nota bakınız).

10 — Kıbrıs Eyaleti; Paşa sancağı Lefkoşe'dir. İçel, Sis, Alâiye, Tarsus, sancaklarını ve salyaneli olarak Gerine, Baf ve Magosa livalarını havidir.

11 — Zül Kadriye Eyaleti; Maraş, Malatya, Avmtap, Karszülkadriye, Samsat sancaklarından ibarettir. (Sultan Süleyman zamanında Maraş hükûm hin Şehsuvar Zade Ali Bey katledilince zeamet ve tımarlar ilga edilerek her nevi alınmış idi. Bir kaç yıl sonra Celâlılerin zuhuru üzerine dirliklerinden alırımı bırakılan kesan da Celâlılere iltihakım intaç etmiş, o vakit Sadrı-

⁴ Fazla tafsilât için Tarih, Cilt: III, 1933 bakınız.

zam bulunan İbrahim Paşa mezlûr mükâfatları sahiplerine iade ve tevcih etiyse eşkiyayı dağıtmaya muvaffak oluyor ve durum böylece muhafaza ediliyor.) S

12 — Rumi'ye Suğra Eyaleti — Paşa sancağı Sıvaştır. Amasya, Çorum, ek (Yozgat), Divriği, Canik, Arapkir sancakları.

13 — Erzurum Eyaleti — Karahisnşarki, Kiğı, Hınıs, Pasinliyle, Malazgirt, Tekman, Kuzu can, İspir, Tortum, Pasinisüflâ, Mamervan sancakları.

14 — Şam Eyaleti, 15 — Trablus'u Şam Eyaleti.

16 — Halep Eyaleti; Adana. Ekradı Kilis, Birecik, Üzeyir, Masarra, Türkmen Halep, Azaz, Muzavvik.

(Adana Sancağı, tevaifi mülükten Ramazan oğullarının hükûmetgâhı idi. Bunlar kâh Mısır'a kâh Osmanoğulları'na taraftar görünerek geçinirlerdi. Mısırın fethinden sonra Osmanlıların idaresi altına girmişlerdir «1517»).

17 — Rakka Eyaleti; Paşa sancağı Urfa'dır. Cemase, Habur, Dir, Benire Süruç, Anne sancakları-

18 — Kars Eyaleti — Rehdivan, Zar, Şat, Keçvan, Kağızman sancakları.

19 — Çıldır Eyaleti; Oltu, Harmış, Ardanoç, Ardahan, Haçret, Posof, Mahcup, İcara, Penek, Berterek, Nısıflevane, Şavşat.

20 — Trabzon Eyaleti; Batum, Günye.

21 — Kefe Eyaleti; bir sancağı vardır. Kırım adasının Azak Denizi, tarafında bir kaç kaleyi havidir.

22 — Musul Er aleti; Baçvanlı, Takrit, Havran, Baue.

23 — Diyarbakır Eyaleti; Paşa sancağı Amdt yani Diyarbakır'dır: Harput, Ergani, Siverek, Nusaybin, Hasankeyf, Çemişkezek, Siirt, Müfariğin, Akçakale, Sancar, Habur, Soyman, Kulp, M eham, Tercil, Otak, Pertek, Çapak çur, Çermik.

24 — Van Eyaleti; Adilcevaz, Erciş, Muş, Bargili, Kâr kâr, Kesani, Asvabevt, Ağakes, Ekradıbenikatur, Kabayı Bayezit, Berda, Ovacık.

25 — Basra Eyaleti, — Lâhsa Eyaleti (Basra ve Lâhsa Eyaletleri Bağdat'ın fethinden (1534) sonra yani Sultan Süleyman zamanında Osmanlı Memaliki meyanma girmiştir.)

27 — Yemen Eyaleti, 28 — Habeş Eyaleti.

29 — Trablus'u garp Eyaleti, 30 — Tunus Eyaleti, 31 — Cezayir Eyaleti,

(Bu 3 Eyalet Gaip Ocakları adı verilir, bunların idareleri bambaşkadır. Bu eyaletler fethedilince yerli kulu namı ile 8 - 10 ar bin Türk askeri Buralara bırakılmıştır. Mahalli kuvvetlerin iştirakiyle de meydana getirilen sefinelerle İspanya sahil ve adaları basıldı. İcap ettikçe hu kuvvetler Donanmayı Hümayuna da iltihak ederlerdi. «⁵»).

⁵ Fazla tafsîlât için Netayicül vukuat Cilt I. Sahife 125 - 137. Tarihi Mali

Bu eyaletlerden başka Osmanlı Devletine tâbi fakat birer hükümet mahiyetinde olanlar da vardı. Bunlar bazı hususiyetlere malik ve bazı imtiyazlara sahiptiler: Hicaz Şerifliği, Kırım Hanlığı, Eflâk ve Buğdan İmaretleri, Erdel Krallığı gibi.

Yekdiğerinden ırk, din ve milliyet bakımlarından farklı unsurları ihtiva eden ve geniş ülkelerin hâkimi bulunan Osmanlı İmparatorluğunda mülki taksimat sistemi, duraklama ve gerileme devrelerinde de aynı usul ve esaslara göre devam etmiştir ve mülki idare vd. taksimat mevzu ve mefhumunun İdare Hukuku esaslarına yakın bir zihniyetle ele alınmasının Tanzimat'tan sonra mümkün olabildiği görülmektedir.

Bu geniş ve gam mütecanis kitlelerle ihata edilmiş bulunan ülkenin Eyalet idare ve teşkili hakkında Sultan Süleyman Kanunnamesinin vazettiği hükümler yukardaki notlarla gösterilmiştir,

Tarihlerimizde Vakayı Hayriye diye isimlendirilen ve Yeniçeri Ocağının Mahmut II. zamanında lağvından (1826 miladi - 1241 Hicri) sonra Devlet usul ve idaresinde değişiklikler yapılırken eyalet merkezi olan sancaklara birer vali ve birer muhassıl, mülhak livalara askeri kumandanlardan birer zabıta memuru ve birer mihassıl, kazalara da birer zabıta, memuru ile birer mihassıl tayin ediliyor.

Valilere 75 er bin, muhassıl ve zabıta memurlarına 7.500 er kuruştan onar bin kuruşa kadar maaşlar tahsis olunuyor.

Eyalet muhasibi arın m sancak ve kaza muhassılları üzerindeki yetki ve murakabesi kaldırılıyor, vali ile kaza zabıta memurlarının vd. bilumum mubassırların vazife ve yetki bakımından yekdiğerinden faikları kalmıyordu.

İdarenin bu suretle bir iki yıl kadar tedviri neticesi görülen mali zorluklar üzerine Müşirlik Nizamı tekrar vazolunarak valilerin mülhak livalar üzerindeki eski salahiyet ve hükmü iade edilerek maiyetine birer defterdar, sancaklara birer kaymakam, kazalara da ahalinin haysiyet ve iktidar erbabından birer müdür naspediliyor ve bu müdürlere maaş karşılığı bazı kapı altı hasılatı ile arazi ferağ ve intikal hasılatı ve 2000 kuruştan aşağı olan mahlûkat muaccel atı tahsis ediliyor. (Fazla tafsilât için aynı eserin Cilt. IV. Sahile 105 bakınız.)

II—TANZİMATTAN VİLÂYAT NİZAMNAMESİNİN (1281-186T TATBİKİNE KADAR:

Devletin, genel bir devimle adlandırarak (kamu hizmetleri) dediğimiz çeşitli görevlerini emniyet ve süratle yerine getirebilmesi için hizmetin nevi ve miktarına uygun organlara ihtiyaç vardır.

İşte mülki idare ve taksimatı, hizmet organlarının görev ve yetki bakım-

larından şümul sahasını çizer ve çerçeveler, binaenaleyh kanun hizmetlerini ifa amacıyla çeşitlerine göre sınırlandırırken faaliyet sahalarını da bu çeşitli hizmetlerin yekdiğeriyle ilgi ve münasebetlerini göz önünde tutarak ona göre ayarlamak, aynı zamanda bu günün ekonomik ve rasyonel telâkkilerinin bir icabıdır.

Osmanlı İmparatorluğunda (kamu kametleri) telâkkisinin mihver ve merkezini tamamen askeri idare zihniyeti ihata etmiş ve bu sebeple bütün devlet hizmetleri bu zihniyet ve zaviyeden tahlil vd. muhakeme edilerek tertiplenmiştir. Yeni zamanın tevlit ettiği yeni ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların icaplarını kapsayamayan bu sistemin devlet bütçesinde açtığı rahnelere Tanzimat'a takaddüm eden yıllara kadar maalesef el sürülmemiş, Garbın mütemadiyen ilerleyen kamu hizmetleri telâkki ve zihniyetine lâkayt ve bigâne kalınmıştır.

Tanzimat'tan sonra (1839) il teşkilât ve taksimatında vaz edilmiş esaslar, bugünkü durumun temeli sayılacak mahiyettedir.

Hicri 1263 - Miladi 1847 ve Hicri 1266 - Miladi 1850 yılları Salnamelerinde görüldüğü üzere ⁽⁶⁾ Osmanlı İmparatorluğu ülkeleri yine evalât vd. elviye adı ile idare bölgelerine ayrılmıştır.

1263 salnamesinde; Zaptiye Nezareti de dâhil bütün Osmanlı Memalikin 40 eyalete ayrıldığı görülmektedir:

1 — Edirne Eyaleti: Livaları: Vize, Gelibolu, Edibedir. (Silivri savaşı Zaptiye Nezaretine bağlıdır ve kaymakama Kapıcıbaşı Ali Ağadır.)

2 — Silistre, 3 — Buğdan, 4 — Eflâk, 5 — Vidin, 6 — Niş, 7 — Üsküp, 8 — Belgrat, 9 — Sırp, 10 — Bosna, 11 — Rumeli, 12 — Yanya, 13 — Selânik,

14 — Cezayiribahrisefit Eyaleti; Livaları Bozcaada (Kaymakamı Hâcegândan Tahir efendi), Limni, Midilli, Sakız, İstanköy, Rodos. Kıbrıs'tır.

15 — Girit Eyaleti,

16 — Kastamonu Eyaleti: Livaları; Kocaeli, Bolu, Viranşehir, Sinop, (Kaymakamı Kapıcıbaşı Mehmet Ağa)

17 — Ankara Eyaleti: Livası Çankırı'dır.

18 — Hüdavendigar Eyaleti: Livaları; Karahisara sahip, Kütahya, Bilecik, Erdek, Biga (Mutasarıfı Miri miran İbrahim Paşa) dır. .

19 — Saruhan Eyalet: Livaları Karesi, Ayvalık, Muğla'dır (Karesi'de Muhassıl Miri miran Abbas Paşa, Ayvalık'ta Kaymakam Hâcegândan Şakir efendi, Muğla'da muhassıl Kapıcıbaşı Abdülkadir Ağa) görülmektedir.

20 — Aydın Eyaleti: Livaları Denizli ve Menteşe'dir. (Denizli'de kaymakam Hâcegândan Ata Efendi, Menteşe'de mukassı İstapeliâmire Payelûsu Tümluzade Osman Ağa) dır.

⁶ 32 nci Padişah olan Abdülmecit'in 1839 - 1861 zamanına tesadüf eder.

- 21 — Karaman Eyaleti: Livaları; Hamit, Teke, Alâiye, İçel, Nevşehir.
 22 — Adana Eyaleti: Livaları Tarsus, Üzeyir.
 23 — Maraş.
 24 — Bozok (Yozgat) Eyaleti: Livası Kayseri yedir. (Kayseri'ye Kaymakam kapıcı Mustafa Ağa.
 25 — Sivas Eyaleti: Livaları Amasya, Divriği.
 26 — Trabzon Eyaleti: Livaları Karahisarlıdaki, Canık, Güney, Batum'dur. (Güney Livası Kaymakamı Miri miran Sehrap Paşa) Batum Livasında Kaymakam Mirülümera rütbesindedir)
 27 — Erzurum Eyaleti: Livaları Çıldır, Kars Bayezit, Van, Muş.
 28 — Diyarbakır Eyaleti: 29 — Har bur ut Eyaleti: Livaları Arapkir, Malatya, Besni'dir.
 30 — Halep Eyaleti: Livaları Hakka, Ayıntap, Kilis'tir.
 31 — Sayda, 32 — Şam, 33 — Musul, 34 — Bağdat, 35 — Habeş, 36 — Haremi nebevi, 37 — Mısır, 38 — Trablusgarp, 39 — Tunus'tur.
 Aynı Salname, Eyaletlerdeki ve Livalardaki idare kadrolarını şu şekilde göstermektedir.
 Adana Eyaleti: Valisi Vezir Haşan Hakkı Paşa. Malmüdüdü Saliseden Tayyarzade Ahmet Bey.
 Tarsus Livası: Kaymakam Kapıbaşı Yakup Ağa.
 Karaman Eyaleti: Valisi Vezir Osman Paşa. Defterdarı Hâcegândan Ratıp Efendi.
 Hamit Livası: Mukassili İsabeti Amire Payelûsu İzzet Bey.
 Teke Kaymakamı Kapıbaşı Şerif Ağa ...⁽⁷⁾
 Bundan da anlaşılıyor ki Livalarda idare amirliği muhtelif kanallardan yetişmiş kimselere verilebiliyor.
 1265 Hicri — 1849 Miladi Salnamesinde Osmanlı Memalik 37 Eyaletle ayrılmış olarak gösterilmekte ve Livalar 'da mülki idare âmiri vazifesini gören kaymakamlara (Zaptiye Memuru) denilmektedir.
 1 — Edime Eyaleti: Livaları Silivri, Vize, Gelibolu, Filibe.
 2 — Silistre, 3 — Buğdan, 4 — Eflâk, 5 — Vidin, 6 — Niş, 7 — Üsküp, 8 — Belgrat, 9 — Sırp, 10 — Bosna, 11 — Rum'li, 12 — Yan ya, 13 — Selanik.
 14 — Cezayir bahri sefit Eyaleti: Livaları Bozcaada, Linini, Midilli, Sakız Sisam, İstanköy, Rodos, Kıbrıs.
 15 — Girit.
 16 — Kastamonu Eyaleti: Livaları, Kocaeli, Bolu, Viranşehir, Sinop.
 17 — Ankara Eyaleti: Livası Kengın.

⁷ İdare âmirleri kadrosundan bahsetmekteki maksat, bir fikir vermek içindir

18—Hüdavendigâr Eyaleti: Livaları Kara hisarı sahip, Kütahya, Bilecik, Erdek, Biga, Karesi, Ayvalık,

19—Aydın Eyaleti: Livaları Suğla, Saruhan, Denizli, Menteşe.

20—Karaman Eyaleti: Livaları Hamit, Feke, Alâiyd, İçel, Nevşehir.

21—Adana Eyaleti: Livaları Tarsus, Üzeyir, Karaisalı, Maraş.

22—Bozok Eyaleti: Livamı Kayseri'ye.

23—Sivas Eyaleti: Livaları Amasya, Çorum, Yenil, Divriği.

24—Trabzon Eyaleti: Livaları Karahisarlıdaki, Canik, Günve, Ordu.

25—Erzurum Eyaleti: Livaları, Çıldır, Kars, Bayezit.

26—Kürdistan Eyaleti: Livaları Van, Muş, Mardin.

27—Harput Eyaleti: Livaları Diyarbakır, Mardin, Arapkir, Malatya, Bebisni.

28—Hajep Eyaleti: Livaları Rakka (Urfa), Aymtap, Kilis.

29—Sayda, 30—Şam, 31—Musul, 32—Bağdat, 33—Habeş, 34—Haremî nebevi, 35—Mısır, 36—Trablusgarp, 37—Tunus.

Bu Salnamede de Eyalet ve Liva idare kadroları evvelkinin aynıdır.

Hicri 1275—Miladi 1858 tarihli (Vüsâtı İzam ve Mutasarrıf ini Kiram ile Kaymakamların Vezaifini Şâmil Talimat)'ın 1 inci maddesine (Memalik. Eyalet ve Elviye ve Kaza ve Kariyereler mukassemidir.). 2. nci maddesinde de her Eyalet bir Valiye ve her Liva bir Kaymakama ve her Kaza bir Müdire müfevvezdir, 3. üncü maddesinde» Eyaletlerin müteaddit livalardan mürekkep bir daire, Livaların müteaddit kazalardan mürekkep bir daire, kazaların da müteaddit kariyerlerden mürekkep bir daire olduğu, 4. üncü maddesine de bu idare bölgelerinin küçültülmesi veya büyültülmesinin Padişahın irade ve fermanına bağlı bulunduğunu yazılıdır ⁽⁸⁾).

Vüsâtı İzam ve Mutasarrıfını Kiram ve Kaymakamların vazifelerini gösteren talimatnamenin kaleme alınmasından 4-5 yıl evvelki mülki taksimat Hicri 1271 Salnamesinde şu şekilde görülmektedir.

1 — Edirne Eyaleti: Merkezi Livaya bağlı kazaları: Babaiatik, Dimitoka, Havas Mahmut Paşa, Cesirerkene, Pınarhisar'ı, Hatun ili, Gesirmustafa Paşa, Cermen, Yenice, Kızılağaç, Kırık kilise.

Livaları: Tekfur dağı, Filibe, Gelibolu, Kazayı Erbaa. Gelibolu Livasına bağlı kazalar Şarköy, Karcık, Orsa. İpsala, Hayri, Keşan, Malkara, Aynor ⁽⁹⁾).

Kazağılara Livasına bağlı Kazalar: Büyükçekmece, Küçükçekmece, Terkos Zarayıatik, Suyolu, Çatalca.

2 — Vidin, 3—Selânik, 4 — Rumeli, 5 — Tırhala, 6 — Niş, 7 Manas

⁸ Mezkûr Talimatname 211 sayılı İdare Dergisindedir.

⁹ Bugünkü hudutlarımız dışında kalan yerlerin teferruatı alınmamıştır.

tır 8 — Rusçuk, 9 — Üsküp, 10 — Yanya, 11 — Bosna, 12 — Cezireiroados, 18 — Cezireikıbris 14)— Cezayiribalüseft, 15 — Eflâk, 16 — Buğdan 17 — Belgrat, 18 — Sırp Eyaletleri,

19— Hüdavendigâr Eyaleti (Bursa): Eyalet merkezine bağlı kazalar, Atronusma nahiye cedit, Kirmastı, İznik, Sincanmihalıç, Yenişehir, Gökçedağ, Domaniç, Yar hisar, Gemlik, Harmançık, Pazarcık, Gölpazarı, İnegöl, Lefke, Baldoma Kepsut, Bilecik, Söğüt, Karaca şehir, Mudanya, Pazar köy, Gınama Nahiyeye icebeli atık. Terliye, Edincik.

Livaları; Erdek, Ayvalık, Karacahisar, Kütahya, Karesi, Kocaeli.

20— İzmir Eyaleti Livaları Aydın, Denizli, Menteşe, Biga, Saruhan.

2 — Konya Eyaleti: Livaları Hamit, Teke, Burdur, Alâiye, Niğde.

22— Adana Eyaleti: Livaları İçel, Tarsus, Beylân, Karaisalı, Maraş.

23— Ankara Eyaleti: Livaları: Aşireti Cihanbeyli, Kengin, Bozok, Kayseri'ye, Cebeli kozan.

24— Kastamonu Eyaleti: Livaları Bolu, Sinop, Viranşehir.

25— Sivas: Livası Amasya,

26— Erzurum Eyaleti: Livaları Kars, Bayezit, Çıldır.

27— Diyarbakır Eyaleti: Livaları Muş, Zahu, Siirt, Mardin, Siverek, Maden, Harput, Dersim.

28— Hakkâri Eyaleti: Livası Van.

29— Harburut Eyaleti: Livası Maden.

30— Trabzon Eyaleti: Livaları Canik, Karahisarlıları, Gümüşhane, Ordu, Lehistan.

31— Bağdat, 32 — Musul, 33 — Girit, 34 —Şam, 35 — Sayda, 36 — Trablus, sam, 37 — Kudüs, 38 — Halep, 39 — Trablusgarp, 10 — Tunus, 41 — Mısır, 42 — Habeş, 4,3 — Hareminesin, 44 — Şehri zor.

III—1281 — 1864 Vilâyet Nizamnamesinden 1293 Kanunu Esasisine kadar:

Bugün Cumhuriyet Türkiye'si sınırları dâhilinde bulunan fakat bundan 90 — 100 yıl önceki idari ve askeri icaplara göre liva veya kaza olarak teşkilâtlandırılan birçok kasaba ve şehirlerin, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlara ayak uyduracak durumda olmaması neticesi mülki taksimat kademelerinde gerilmişler, bir kısmı da tabii ve coğrafi vaziyetin verdiği iktisadi ve sosyal kabiliyeti tesriyle ilerlemişlerdir.

1281 Hicri — 1864 Miladi tarihli Vilâyet Nizamnamesinde «Livaların münasebatına göre, devairi müteaddide ye taksim ile her daire (vilâyet) ismi ile yad olunacaktır» denilmek suretiyle (eyalet) ismi kaldırılmakta ve vilâyet daireleri sancaklara, sancaklar da kazalara taksim edilmektedir. Bu nizamine yeti ikmalen 5 yıl sonra hazırlandığı mukaddemesinden anlaşılan 1286 — 1870

tarihli (İdareli Umumiye i Vilâyet Nizamnamesi) nde ⁽¹⁰⁾ Vilâyet Livalara, Livalar Kazalara, Kazalar Nevahiye, Nahiyeler Köylere ayrılmaktadır.

Her iki nizamname Vilâyet, Sancak ve Kazaların hizmet kadrolarını ve vazifelerini tespit ve tatat etmektedir.

Bu Nizamnamenin tatbiki üzerine Osmanlı Ülkesi şu şekilde mülki idare bölgelerine ayrılmaktadır.

1287 tarihli Salnamede s

1— Edime Vilâyeti: Sancakları Filibe, Gelibolu, Tekfur dağı, İslimiye,

2— Cezayiribahrisefit Vilâyeti “ Sancakları Biga, Sakız Midilli, Rodos,

3—Hüdavendigâr Vilâyeti: Sancakları, Karesi, Kocaeli, Kara hisarı sahip,

Kütahya.

4 — Aydın Vilâyeti Sancakları, İzmir, Saruhan, Menteşe.

5 — Konya Vilâyeti Sancakları İçel, Niğde, Isparta, Teke.

6 — Ankara »»» Bozok, Kay seriyeye.

7 — Kastamonu »»» Sinop, Kengiri, Bolu.

8 — Sivas »»» Amasya, Karahisarlıları.

9 — Trabzon »»» Canik, Gümtüşhane, Lehistan (Batımı,

Arhuva)

10— Erzurum » Muş, Erzincan» Çıldır, Kars, Bayezit, Hakkâri van,

11— Diyarbakır » Mamuretülaziz, Mardin, Siirt.

12—Halep » Mülhak Sancaklar; Kozan, Payas, Urfa, Maraş. Adana.

«NOT: 1290 Salnamesinde! Dir, Urfa, Maraş, Halep’e merbut birer Sancak olarak, Adana ise Payas, Kozan, İçel Sancaklarından mürekkep bir vilâyet olarak gösterilmektedir.»

13 — Tuna Vilâyeti, 14 — Buğdan, 15 — Eflâk, 16 — Sırp, 17 — Bosna, 18 — İşkodra, 19 — Yanya, 20 — Selânik, 21 —i Girit, 22 — Suriye, 23 — Bağdat, 24 — Plicaz, 25 — Yemen, 26 — Trablusgarp, 27 — Mısır, 28 — Tunus.

1 — Bunlardan Mısır, Tunus, Eflâk, Buğdan, Sırp Eyaleti mümtaz olarak gösterilmektedir.

2 — Büyükçekmece, Küçükçekmece, Çatalca, Terkos, Berkos, Suyolu kazaları Babı zaptiye idaresinde Çekmece Sancağına merbut, Şile Beykoz, Kartal Gekboza, Adalar da Babı zaptiye idaresinde kaza olarak gösterilmektedir. Tekfur dağı Sancağına bağlı olarak gösterilen Silivri 1290 Salnamesinde Büyükçekmece Sancağına merbut gözükmektedir.

İV 1293 Kanunu Esasisi ve 1329 İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununa göre durum:

¹⁰ Bu Nizamnamenin metni 212 sayılı İdare Dergisinin 85 inci sahifesindedir.

1293 Hicri 1877 Miladi tarihli Kanunu Esasının 108 inci maddesinde Vilâyetin usulü idaresi tevsü mezuniyet ve) tefriki vezaif kaidesi üzerine müesses olup derece nizamı mahsus ile tayin kılınacaktır «¹¹»).

1293 Kanunu Esasının kabulünden 3 yıl sonraki 1296 Salnamesine göre Vilâyet ve Sancaklar:

- 1 — İstanbul Vilâyeti: Sancakları İzmit, Biga, Çatalca,
 - 2 — Edirne Vilâyeti: Sancakları Tekfur dağı, Gelibolu.
 - 3 — Cezayiribahi setfit Vilâyeti: Sancakları Rodos, Midilli, İstanköy, Sakız, Kıbrıs,
 - 4 — Hüdavendigâr Vilâyeti: Sancakları Karası, Karahisar, Kütahya,
 - 5 — Aydın Vilâyeti: Sancakları Saruhan, Menteşe.
 - 6 — Ankara Vilâyeti: Sancakları Yozgat, Kayseri, Kırşehir.
 - 7 — Konya Vilâyeti; Sancakları Teke (Antalya), Hamil (Isparta) Niğde, Burdur,
 - 8 — Kastamonu Vilâyeti: Sancakları Bolu, Sinop, Kengırı.
 - 9 — Sivas Vilâyeti; Sancakları Amasya, Karahisarlıdaki.
 - 10 — Trabzon Vilâyeti: Sancakları Canik, Gümüşhane
 - 11 — Erzurum Vilâyeti: Sancakları Erzincan, Bayezit, Çıldır.
 - 12 — Van Vilâyeti: Sancakları Muş, Hakkâri.
 - 13 — Diyarbakır Vilâyeti: Sancakları Mardin, Siirt, Malatya.
 - 14 — Mamuretilaziz Müstakil Mutasarrıflığı: Ergani.
 - 15 — Adana Vilâyeti: Sancakları Kozan, İçel, Payas.
 - 16 — Halep Vilâyeti: Vilâyet merkezine bağlı kazalar; Antakya, Aziziye, Kilis, Ayıntap. Sancakları Maraş, Urfa, Zor (Dir.
 - 17 — Selanik, 18 — Kosova, 19 — Bosna, 20 — Yanya, 21 — İşkodra, 22 — Girit, 23 — Suriye, 24 — Cebeli Lübnan Müstakil Mutasarrıflığı, 25 — Kudüs Müstakil Mutasarrıflığı, 26 — Bağdat, 27 — Basra, 28 — Yemen, 29 — Hicaz, 30 — Trablusgarp, 31 — Mısır, 32 — Tunus, 33 — Sisam, 34 — Bulgaristan. ,
- 1293 Kanunuesasisinin 108 inci maddesi (Vilâyetin usulü idaresi tevsii mezuniyet ve tefriki vezaif) esaslarına göre tanzimini âmir bulunduğundan 13 Mart 1329 da bu hükme istinaden tanzim edilen idare Umumiye-i Vilâyet Kanununun (¹²) birinci maddesinde (vilâyetler livalara, livalar kazalara, kazalar nahiyelere ve nahiyeler kariyelere) münkasemdir, denmektedir.
- 1328 (Mali setre) salnamesine nazaran Osmanlı Memalik 29 vilâyet, 12 müstakil sancak ve 6 mümtaz eyalet olarak görülmektedir;

Vilâyetler: Edirne, Erzurum, İstanbul, Adana, Ankara, Aydın (merkezi

¹¹ Bu kanton İdare Dergisinin 213 sayılı nüshasının 101 inci sahifesindedir.

¹² Bu Kanunun metni İdare Dergisinin 213 üncü nüshasının 128 inci sahifesindir.

vilâyet İzmir), Bitlis, Cezayiribahrîsefit, Halep, Hüdavendigâr, Diyarbakır, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya, Mamuretülaziz, Van.

İşkodra, Basra, Bağdat, Beyrut, Hicaz, Selânik, Suriye, Kosova, Manastır. Musul, Yanya, Yemen.

Müstakil Sancaklar: Urfa, İzmit, Bolu, Canik (Samsun), Çatalca, Karesi (Balıkesir), Kaleyî sultaniye (Çanakkale).

Cebeli Lübnan, Zor, Asır, Kudüs, Medine-i Münevvere.

Mümtaz Eyaletler: Mısır, Trablusgarp ve Bingazi, Tunus, Girit, Kıbrıs, Sisam.

1333 - 1334 Salnamesine göre Osmanlı Mermalikinin Vilâyet ve Sancakları şu şekilde gösterilmektedir:

1 — Edime Vilâyeti	: «	Üsküdar, Beyoğlu
2 — Adana «	: «	Yozgat, Çorum, Kırşehir
3 — İstanbul «	: «	Saruhan, Aydın, Denizli
4 — Ankara «	: «	Cebelibereket, Mersin
5 — Aydın (merkezi İzmir)	: «	Erzincan, Bayezit
6 — Erzurum Vilâyeti	: «	Muş, Siirt, Genç
7 — Bitlis «	Sancakları Kırk kilise, Tekfur dağı, Gelibolu	
8 — Cezayiribahrîsefit Vilâyeti: «	Midilli, Sakız, Linini	
9 — Halep Vilâyeti	: *	Ayıntap
10 — Hüdavendigâr «	: «	Ertuğrul (Bilecik)
11 — Diyarbakır «	: *	Mardin, Siverek, Ergani
12 — Sivas «	: «	Amasya, Karahisarlıdaki, Tokat
13 — Trabzon «	: «	Lehistan (Rize), Gümüşhane
14 — Kastamonu «	: «	Kengiri, Sinop
15 — Konya «	: «	Burdur, Hamitabat
16 — Mamuretülaziz «	: «	Malatya, Dersim
17 — Van «	: «	Hakkâri

18 — Basra, 19 — Bağdat, 20 — Beyrut, 21 — Hicaz, 22 — Suriye, 23 — Musul, 24 — Yemen

Müstakil Sancaklar ise: 1 — Urfa, 2 — İzmit, 3 — İçel, 4 — Eskişehir, 5 — Bolu, 6 — Teke (Antalya), 7 — Canik, 8 — Çatalca, 9 — Karesi, 10 — Kaleyî sultaniye, 11 — Kayseri, 12 — Karahisarlıdaki, 13 — Kütahya, 14 — Menteşe (Muğla), 15 — Maraş, 16 — Niğde, 17 — Cebelülübnan, 18 — Zor, 19 — Asır, 20 — Kudüs, 21 — Medine münevvere.

Mümtaz ve muhtar eyaletler: Mısır, Trablusgarp ve Bingazi, Kıbrıs, Tunus, Girit'tir.

V — Türkiye Büyük Millet Meclisi İdaresi ve Cumhuriyet devrinde*:

Osmanlı İmparatorluğu memalik arasında asırlarca yer alan çeşitli anasırla meskûn bölgelerin imparatorluktan şu veya bu şekillerde ayrılması im

paratorluğun temel taşı olan Türk Milletini çeşitli gailelerle karşı karşıya getirmiştir.

Büyük Millet Meclisi ve Hükümetinin (23/Nisan/1336 — 23 Nisan 1953) teşekkülünden sonra kabul edilen kanunlar arasında mülki taksimatı ilgilendirenler şunlardır: 26/9/13-36 gün ve 27 sayılı Kanunla Siirt Sancağı, 9/12/1336 gün ve 70 sayılı Kanunla Genç Sancağı, 14/10/1336 gün ve 40 sayılı Kanunla Aksaray Kazası müstakil liva;

Giresun ve Ordu 6/12/1336 gün ve 68,69 numaralı kanunlarla müstakil liva haline getiriliyor.

Anavatana iltihak eden mahallerde de 7/7/1337 gün ve 133 numaralı kanunla Ardahan, Artvin ve Kars livaları teşkil ediliyor.

İcra-i ve Teşrii kudret ve salahiyeti kendisinde toplayan Büyük Millet Meclisi tarafından kabul ve hâkimiyeti kayıtsız şartsız millete takkeden 20/1/1337 tarihli ve 85 numaralı Teşkilâtı Esasiye Kanunun idareye müteallik 10 uncu maddesindeki (Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadî münasebet nokta nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara münkasem olup kazalar da nahiyelerden terekkep) eder hükmü üzerine mülki taksimatta birer İdari kademe olan liva ve müstakil livalar vilâyet sırasına geçmiştir.

Cumhuriyetin ilânından (29/10/1339 29/10/1923) sonra Cumhuriyet esaslarına göre yeniden terkip ve tanzim edilen 20/Nisan/1340 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanunu, 85 numaralı kanunla mülki taksimat hakkında vaz edilen esaslarda herhangi bir değişiklik yapmamıştır.

1925-1926 Salnamesinde, Türkiye Cumhuriyeti hudutları dâhilinde 74 vilâyet ile vilâyet merkez kazaları hariç 325 kaza yer almış bulunmaktadır:

Alfabetik sıra ile isimleri şunlardır:

Ankara, Artvin, Ardahan, Aksaray, Amasya, Antalya, Aydın, Afyonkarahisar,

Bayezid, Bitlis, Bursa, Beyoğlu, Burdur, Bozok, Bolu;

Canik, Cebelibereket, Çankırı, Çatalca, Çanakkale, Çorum;

Dersim, Denizli, Diyarbakır;

Edirne, Erzincan, Erzurum, Ertuğrul, Ergani, Eskişehir;

Gaziantep, Gelibolu, Gümüşhane, Genç, Giresun;

Hakkâri;

İzmir, Isparta, İstanbul, İçel;

Kars, Kırklareli, Karesi, Karahisaşarki, Kastamonu, Kocaeli, Kozan,

Konya, Kırşehir, Kayseri, Kütahya;

Mardin, Mersin, Maraş, Mamuretülaziz, Malatya, Menteşe, Muş;

Niğde, Ordu, Rize;

Siirt, Sinop, Sivas, Siverek, Samban;

Trabzon, Tekirdağ, Tokat;
Urfa, Üsküdar, Van, Zonguldak.

Bu 74 vilâyetten (Ardahan, Ergani, Üsküdar, Beyoğlu, Çatalca, Derim. Siverek, Kozan, Gelibolu, Genç, Muş) vilâyetleri 30/Mayıs/1926 gün ve 877 sayılı Kanunla lâğvedilmek suretiyle vilâyet adedi 63 e inmiştir.

Bilâhare 2/Haziran/1929 tarihinde kabul edikti 1509 sayılı Kanunla Bitlis vilâyeti ilga edilerek Bitlis, Varto, Bulanık, Malazgirt ve Mutki kazaları ile Elâzığ ve Siirt vilâyetlerine ayrılmış olan Çapakçur, Genç ve Sason kazalarından mürekkep olmak üzere (Muş) vilâyeti tekrar teşkil edilmiştir.

20/Mayıs/1933 gün ve 2197 sayılı Kanunla da, İçel ve Mersin vilâyetleri birleştirilerek merkezi Mersin olmak üzere (İçel) vilâyeti,

Artvin ve Rize vilâyetleri birleştirilerek merkezi (Rize) olmak üzere (Çoruh) vilâyeti, teşkil edilmekten;

Aksaray, Hakkâri, Cebelibereket ve Karahisarlıdaki vilâyetleri lâğvediliyor ve bu suretle vilâyet adedi 57 ye iniyor.

25/12/1935 gün ve 2885 sayılı Kanunla Çoruh vilâyetinin Rize ve Pazar kazalarından mürekkep olmak üzere (Rize) vilâyeti ile Hakkâri ve Bitlis vilâyetleri tekrar teşkil olunuyor.

Aynı zamanda idari icaplar neticesi olarak merkezi Elâzığ'da ⁽¹³⁾ olmak üzere (Tunceli) ve merkezi Çapakçur olmak üzere (Bingöl) adı ile yeniden iki vilâyet kuruluyor ve bu 5 vilâyetin ilâve sil et 1935 de vilâyet adedi 62 ye balığ oluyor. 1939 da Hatay vilâyetinin teşkili ile 63'e çıkıyor.

9.7.1953 gün ve 6129 sayılı Kanunla Uşak Kazası ve 1 Aralık 1954 te yürürlüğe girmek üzere 22.6.1954 gün ve 6418 sayılı kanunla Adıyaman Kazası, 6419 sayılı kanunla da Adapazarı Kazası (Sakarya) adı ile vilâyet haline getirilmişlerdir.

7.7.1954 gün ve 6429 sayılı kanunla da Kırşehir Vilâyeti kaldırılarak Nevri* vilâyeti kurulmuştur.

Halen yurdumuzda 66 vilâyeti, 495 kaza mevcuttur. Bu netice hizmeti 'İkin ayağına götürmek faaliyetinin bir tezahürüdür.

¹³ Halen kalan merkezdir.

BELEDİYE VAZİFELERİ

Baha Kargın

Nüfus İşleri 2.ci Şube Müdürü

İdare hukuku sahasında bu gün Türkiye’de Koy ve Belediye olmak üzere iki çeşit komün mevcuttur. Bunlardan birinin vazife ve salahiyetleri köy karnimle, diğerinin ise Belediye kanunu ile tedvin edilmiştir. Köy kanununun teklifi sıralarında köy, kasaba, şehir ve büyük şehir olmak üzere dört türlü komün tasavvur edilmiş ise de sonradan yalnız köy ve belediye üzerinde karar kılınmıştır.

Bunlardan belediye, kendi sakinlerinin daha ileri olan medeni ihtiyaçlarını karşılayacak vazife ve salahiyetlerle teçhiz edilmiş, buna mukabil daha ziyade mahalli işlerle vazifelendirilmiştir. Köye gelince: Medeni ihtiyaçların temini bakımından belediye kadar tekâmül etmemiş gibi görünüyorsa da, bazı hususlarda ve köy kanununun kabul ettiği hudutlar dâhilinde kalmak şartı ile muayyen bazı devlet işlerine de yardımcı olacak şekilde vazifelendirilmiştir. Meselâ: köy kanununa göre köy ihtiyar heyetine bazı ufak alacak davalarına bakmak salahiyeti verildiği gibi, köyde dirlik ve düzenliği asayişini temin etmek, vergi işlerine ve askerlik işlerine yardım etmek gibi hususlar da muhtarın vazifeleri arasındadır.

(Belediye Meclisleri)

Yukarıda mahiyetini kısaca işaret ettiğimiz belediyenin; Belediye Meclisi, belediye encümeni ve belediye reisi olmak üzere üç mühim organı vardır. Bunlardan Meclis ve encümenin, belediyenin düşünen, karar veren dimağı; reis de icra eden eli kolu gibidir.

Meclisin müddeti, aza adedi:

Belediye kanununun 20 ci maddesine göre Belediye Meclisi dört sene için seçilir. Seçim bir dereceli olarak yapılır. Yani seçim hakkını haiz olan belde sakinleri, Meclis azasını doğrudan doğruya seçerler. Kanunun 21 ci maddesine göre de aza adedi 12 den başlar, beldenin nüfusu arttıkça kanunun kabul ettiği nispet dâhilinde bu miktar da artar. Fransa’da belediye Meclisleri, komünlerin nüfusuna göre, 10 ilâ 36 azadan terekkep eder.

Seçim işleri:

Belediye Meclisince aza seçmek ve seçilmek için aranılan vasıflar belediye kanununda yazılı olduğu gibi, seçimin ne şekilde yapılacağı da 5069 sayılı kanunda gösterilmiştir. Bu yazının mevzuu, Meclis ve encümenlerin daha ziya de vazife ve faaliyetlerine tahsis edildiğinden bu bakımdan seçim işlerine dair burada fazla tafsilât verilmemiştir.

Belediye Meclisinin vazifeleri:

Belediye vazifeleri arasında en mühimleri Meclisin vazifeleri arasına alınmıştır. Meclisin vazifelerinin bir kısmı belediye kanununda sayılmış olmakla beraber diğer birçok kanunlarda da Meclise verilmiş vazifeler mevcuttur. Bu bakımdan bunları bu şekilde ayrı ayrı tetkik etmeğe çalışacağız

Belediye Meclisinin belediye kanunundaki vazifeleri:

Hemen ilâve etmek lazımdır Meclisin en mühim vazifeleri belediye kanununun tadat ettiği vazifelerdir. Bunun içindir ki belediye kanununun 83 cü maddesine 1929 sayılı kanunla eklenen fıkraya göre; belediye kanununda yazılı olmayıp ta muhtelif hususi kanunlarla belediye Meclislerine verilen vazifeler, Meclisler toplu bulunmadığı zaman belediye encümenleri tarafından ifa olunabileceği halde, bu muamele; belediye kanununun belediye Meclislerine verdiği vazifeler hakkında cereyan edemez. Belediye kanunundaki belediye Meclislerinin vazifelerinin çoğu bu kanunun 70 ci maddesinde toplanmıştır. Ancak bundan başka kanunun muhtelif maddelerinde Meclise verilmiş vazifeler de vardır. Önce bunları, sonra da 70 ci maddedeki vazifeleri inceleyelim:

A) — Belediye kanununun çeşitli maddelerindeki vazifeler:

1 — (Belediye sınırlarının tayini:) Belediye kanununun 5 ci maddesine göre, belediye sınırları, nüfusu seksen binden az olan belediyelerde belediye meclislerinin kararı ve mahalli idare heyetinin mütalaası alındıktan sonra Vilâyet idare heyetinin tasdiki ile seksen binden fazla nüfuslu belediyelerde, belediye meclisinin kararı, idare heyetinin muvafakati ve Dâhiliye Vekâletinin inhası üzerine icra vekilleri heyetinin tasdikiyle katileşir.

2 — (Mahalleler hakkındaki kararlar:) Yine belediye kanununun 8. ci maddesine göre; bir belediye sınırları içinde mahalleler ihdası, ilgası, birleştirilmesi, isimlerde hudutlarının değiştirilmesi; belediye meclisinin ve mahalli idare heyetinin kararı ve valinin tasdikiyle yapılır.

3 — (Belde isimlerinin değiştirilmesi:) Belediye kanununun 9. cu maddesine göre; bir belde isminin değiştirilmesi, belediye meclisinin ve vilâyet idare heyetinin kararı üzerinde Devlet şurasının mütalaası alınarak İcra Vekilleri heyetinin tasdikiyle yapılır.

4 — (Belediye şubeleri teşkili:) Bu hususta da belediye kanununun 10 cu maddesindeki tahrifat dâhilinde belediye meclisine müracaat hakkı tanınmıştır. Yani bu hususta belde sakinleri gibi belediye meclisinin de müracaat ve teklifte bulunmak hakkı mevcuttur»

5 — (Encümen azasının seçimi:) Belediye kanununun 77 ci maddesindeki tahrifata göre, fahri encümen azalarının seçimi, belediye meclisinin vazifelerindendir.

6 — (Belediye reisinin seçilmesi:) Bu da meclisin vazifesidir. Bu hususta belediye kanununun 89 cu maddesine göre muamele yapılır. Belediye reisi, belediye meclisi tarafından, meclis azasından yahut seçilmek hakkını haiz hem geriler arasından veya hariçten dört sene için seçilir. Seçim gizli rey ile olur. Seçimde aza adedi mürettebinin ekseriyetinin hâsıl olması lâzımdır. Bu ekseriyet hâsıl olmazsa en çok rey alan üç kişi tekrar seçime arz olunur. İkinci seçimde bunlardan en çok rey alan seçilmiş olur. Belediye reisi seçimi vilâyet merkezi olmayan beldeler için valinin tasdiğiyle, vilâyet merkezleri için de Dâhiliye vekilinin inhası üzerine Reisicumhurun tasdiğiyle katileşir.

7 —(Reisin senelik raporu:) Belediye reisi, belediye kanununun 76 cı maddesine müsteniden, belediye meclisine her içtima devresinin bidayetinde, meclis kararlarının tatbikine, belediyenin mali vaziyetine, mevcut taahhütlerinin sureti ifasına dair bir senelik mesai raporu, verir. Bu raporu meclis, mürettep adedinin ekseriyetiyle kâfi görmezse ve mezkûr maddedeki tahrifat dairesinde vilâyet merkezi olmayan yerlerde vali ve vilâyet merkezi olan yerlerde de Dâhiliye vekâleti meclisin bu âdemi kifayet kararına hakem sıfatı ile iştirak ederlerse belediye reisi infisal eder Kânunun 94 cü maddesine göre, belediye reisliği vali veya kaymakamların uhdesinde ise, bunlar hakkında bu 76 cı madde tatbik olunmaz. Belediye reisinin senelik raporunun ne gibi hususları ihtiva etmesi icap ettiğini yukarıda kayıt ettiğimiz gibi 76 cı madde tayin etmiştir. Binaenaleyh belediye reisi okuyacağı raporda bu cihetlere dikkat etmesi ve gelişi güzel lüzumsuz şeylerden bahsetmemesi icap eder.

8 —(Belediye memurları tayininin tasdiki:) Belediye Kanununun 96 cı maddesinin (B) fıkrasına göre: İstanbul ve Ankara ile 94 cü maddenin (B) ve (C) fıkralarında yazılı olanlardan belediyelerde reis muavinleri ile daire ve şube reisleri ve bil umum belediye memurları, ilk içtimasında belediye meclisince tasdik olunmak şartıyla belediye reisi tarafından intihap ve tayin olunurlar. Belediye meclisi, bir memurun tayin işlemini tasdik ederken tayin evrakını tetkik edip kanunî şartların mevcut olup olmadığını birer birer incelemesi gerekir. *

9 — (Belediye reisi ile encümen arasındaki ihtilâfı tetkik:) Belediye kanununun 97 ci maddesi, reis ile encümen arasında zuhur eden ihtilâfların tetkiki ve bir karara bağlanması vazifesini belediye meclisine vermiştir. Bu hususta meclisin vereceği bu karara karşı, reisin veya encümenin müracaat edecekleri ikinci tetkik mercilerini 97 ci madde ayrıca tayin etmiştir.

10 —(Belediye vergi ve resimlerinin taksit zamanlarının tayini:) Tahakkuku tahsilinden evvel yapılan belediye vergi ve resimlerinin taksit zamanlarının tayini vazifesi de belediye kanununun 112 ci maddesine göre Belediye meclisine aittir.

B) — Belediye kanununun 70 ci maddesindeki vazifeler:

Belediye meclislerinin en mühim vazifeleri bunlardır. Bu vazifelerin hemen hepsi yapıcı ve tesis edici mahiyettedirler. Belediyeler, vatandaşlara karşı ifa ettikleri faydalı hizmetleri, bu vazifeleri yerine getirmekle başarırlar. Belediye kanununun 70 ci maddesine göre belediye meclislerinin müzakere edip karar verecekleri mevzular şunlardır: i — Bütçe, 2 — Kat'i hesap, 3 — Mesai programı, 4 — Munzam tahsisat, bütçede tadilat ve fasıldan fasıla münakale, 5 — İkrarlar, istikrazlar, 6 — Senesi içinde ödemek şart ile avanslar, 7 — Vergi ve resim tarifeleri, 8 — Belediye vergi ve resimleri haricinde belediye tarafından ifa olunan hizmetlere mukabil alınacak ücret tarifeleri, 9 — Beldenin müstakbel şekli, umumi imar programları, mecralar, havagazı, su, elektrik, tenvirat tesisatı meseleleri. 10 — Üç seneden fazla müddetle veya on bin liradan fazla senevi bedelle ok te dilecek icar ve isticar mukaveleleri, II — Menafi umuma mahsus belediye gayrimenkul emvalinin bir hizmete tahsisi, tahsis cihetinin tebdil veya akar haline çevrilmesi 12 — İvaz mukabilinde vuku bulacak teberruların kabulü 13 — Müeddebimi bin liradan fazla olan davaların sulha tesviyesi. 14— Menafi umuma ait olmak üzere belediye namına verilecek imtiyaz mukaveleleri. 15 — Belediye zabıtası talimatnamelerinin tetkik ve tasdiki.

Şimdi bu 15 maddede gösterilen vazifelerden en ziyade mühim gördüğümüz bazılarını incelemeğe çalışacağız;

1 — (Belediye Meclisi tarafından bütçenin müzakere ve kabulü:) Belediye kanuniyle, belediye muhasebe usulü nizamnamesi ve belediye bütçe ve muhasebe usulü talimatnamesi hükümlerine göre belediye hesap işleri servisi tarafından hazırlanıp belediye reisi ve encümen tarafından tetkik ve tasvip edilen bütçe, meclise geldikten sonra, meclis tarafından belediye kanununun 121 ci maddesine müsteniden bütçe kararnamesi madde madde, varidat ve masraf cetvelleri de fasıl fasıl müzakere edilir. Yine belediye kanununun 59 cu maddesine göre bütçenin mecliste müzakeresinde esami tayini usulde rey verilmesi, lâzımdır. Belediye meclislerinin çalışma usulüne dair*olan talimatnamenin 4 cü maddesi, esami tayini usulünü tarif etmektedir. Meclis azası oturmuş oldukları halde rev sandığı getirilir. Azadan her biri üzerinde kendi ismi yazılı bulunan iki kâğıttan ya kabul manasına gelen (Beyaz) veya ret ifade eden (Renkli) kâğıdı sandığa atmakla reylerini kullanırlar. Bütçe fasıl fasıl kabul edildiğine göre her faslın müzakeresi sonu erdikçe bu şekilde esami tayini usul ile reye müracaat edilmesi icabedecektir. Esami tayini usulü, belediye meclislerinin tatbik ettikleri açık rey usullerindendir. Bütçenin varidat ve masraf cetvellerinin mecliste fasıl fasıl müzakere ve kabul edilmesi, fasılların maddeleri hakkında meclise malûmat arz edilmesine mâni değildir. Ancak kabul fasıl halinde olacaktır. Meclis tarafından kabul edilen bütçe, mahalli en büyük mülkiye memurunun tasdikine sunulur.

2 — (Belediye Meclisi tarafından katı hesabın müzakere ve kabulü:) Katı hesap da muhاسب tarafından hazırlanır. Reis ve encümen tarafından tetkik ve tasvip edildikten sonra meclise gelir. Meclis varidat ve masraf kâfi hesap cetvellerini ayrı ayrı tetkik eder, muvafık bulursa kabul eder. Meclisin kabulünden sonra katı hesap mülkiye amirinin tasdikine sunulur. Belediye kanununun 12S ci maddesine göre, muhasibin idare hesabı da, katı hesapla beraber meclis tarafından tetkik ve müzakere edilir. Katı hesap, geçen bir yıllık bütçe devresinin nihai muhasebesi demek olduğundan meclis tarafından bütçe kadar ehemmiyetle ele alınması ve evrakı müsbitenin iyice tetkikiyle kanaat hâsıl edildikten sonra kabul olunması icap eder.

3 — (Mesai programlarının hazırlanması:) Belediye kanununun 15 ci maddesinin 30 cu fıkrası, mesai imar programlarının en az beş senelik olarak hazırlanmasını amirdir. Bu programlar hakiki ihtiyaçlara göre hazırlınsa ve halefler, seleflerin başladığı işleri yürütmek ve ikmal etmek hususunda gayret gösterirlerse belediyenin en mühim ve hayati ihtiyaçlarının normal bir zamanda sağlanması mümkün olur. Belediye meclisi tarafından tanzim ve kabul edilen bu mesai programı da mahalli mülkiye amirinin tasdikine tabidir.

4 — (Munzam ve fevkalâde tahsisat ve fasıldan fasıla münakale:) Belediye bütçesinde mevcut olup ta keyfiyetsizliği anlaşılan bir tahsisat için ilâve edilen yeni tahsisata munzam tahsisat; bütçede mevcut olmayıp ta yeni bir hizmet için yeniden verilen tahsisata da fevkalâde tahsisat diyoruz. Bunların her ikisi için karşılık bulunması şarttır. Belediye kanununun 70 ci maddesinin 4 cü fıkrasındaki (Bütçede tadilât) tabirde fevkalâde tahsisat kastedilmektedir. Fasıldan fasıla münakale de ise bütçenin bir fasıldan bir miktar tahsisat alınır. Başka bir faslına ilâve edilir. Belediye meclisinin: munzam ve fevkalâde tahsisat ve fasıldan fasıla münakale kararları da mahalli mülkiye amirinin tasdikine tabidir. Bütçe tanzim edilirken ihtiyaçların iyi hesap edilmesi ve sene içinde sık sık munzam tahsisata müracaat ederek veya ikide birde münakaleler yaparak bütçenin karma karışık hale getirilmemesi lâzımdır. Münakale kararı verilirken belediye meclisi tarafından, belediye muhasebe usulü nizamnamesinin 3, 17 ve 21 ci maddelerindeki hükümlerin de göz önünde bulundurulması icap eder.

5 — (Resim tarifelerinin tanzim ve kabulü:) Resim tarifesinin kabulü de belediye meclisine ait bir vazifedir. Belediye gelirleri kanunu, resimlerin ekserisinde nispet ve miktarları kat'i olarak tayin etmemiş, bunların azami ve asgari hadlerini göstermek suretiyle katı miktarların tayini işini belediye meclislerine bırakılmıştır. Bazı resim miktarlarını da kanun tayin etmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh resim tarifelerinin, belediyenin ihtiyaçlarına; vatandaşların ödeme kabiliyetlerine göre hazırlanması gerekir.

6 — (Belediye vergi ve resimleri haricinde belediye tarafından ifa olunacak hizmetlere ait ücret tarifeleri:) Bu tarifeler de belediye meclisi tarafından tanzim olunur. Belediye kanununun 19 cu maddesinin 4 ve 5 inci fıkrala-

rında sözü geçen su, havagazı, elektrik, tramvay, otobüs ve benzerleri gibi belediye tesisat ve teşebbüslerine ait ücret tarifeleri buna misal olarak gösterilebilir. Bu gibi hizmetlere ait belediye meclisi tarafından hazırlanan ücret tarih ellerinin mahalli mülkiye amirinin tasdikine sunulması lâzımdır. Nitekim 5237 sayılı belediye gelirleri kanununun 39 cu maddesinin 2. ci fıkrası da bu hususu teyit etmektedir.

7 — (Menafi umuma mahsus belediye gayrimenkullerin bir cihete tahsisi:) Bunlar hakkında karar vermek salahiyeti de belediye meclisine aittir. Bilhassa, bu gibi gayrimenkullerin akar haline çevrilmesi vatandaşları çok yakından alâkadar ettiği için bu hususta belediye meclislerinin o nispette titiz hareket etmeleri icap eder.

S — (Belediye zabıtası talimatnamelerinin tetkik ve kabulü:) Belediye meclislerinin en mühim vazifelerinden biri de budur. Belediyelerin hak ve salâhiyetlerinden bahseden belediye kanununun 19 cu maddesinin 2 ci fıkrasına göre; belde başkanının sıhhat, selâmet ve beldenin intizamını vikaye maksadı ile kanunların verdiği salahiyete müsteniden emirler vermek, belde yasakları koymak, infaz ettirmek ve hilafına hareket edenleri cezalandırmak. gibi hususlar belediyelerin hak ve salahiyetleri cümlesindendir. Bu 2 ci fıkranın anlatmak istediği şey, belediye zabıtası talimatnamesinden başka bir şey değildir. Belediye zabıtası talimatnameleri iki türlüdür; Birisi, daha ziyade belediyenin intizamına aittir. Buna inzibati mahiyetteki zabıta talimatnamesi de diyebiliriz. Yolların tasnifi, şehir dâhilindeki seyrüsefer esasları, muhtelif nakil vasıtalarının riayet edecekleri hususlar burada ver alır. Bu zabıta talimatnamesi belediye meclisi tarafından kabul ve mahalli mülkiye amiri tarafından tasdik edilerek tatbik olunur.

Diğeri de 1953 sayılı umumi hıfzıssıhha kanununun 266 cı maddesinde bahsedilen ve sağlık işlerde temizlik işlerine ait olan sağlık zabıtası talimatnamesidir. Bu talimatnamenin ne gibi hususları ihtiva etmesi icap ettiği, mezkûr maddede gösterilmiştir. Sağlık zabıtası talimatnamesi de belediye meclisi tarafından hazırlanır, mahalli mülkiye amirinin tasdikinden geçirilir, ayrıca umumi hıfzıssıhha kanununun 267 ci maddesine müsteniden dâhiliye ve sıhhat ve içtimai muavenet vekâleti tarafından tetkik ve tasvip edildikten sonra tatbik olunur. Her iki çeşit zabıta talimatnamesinde de belediyelere kanunların verdikleri salahiyete müsteniden, vatandaşların ne gibi hususlara ve hareketlere riayet etmeleri icap ettiği ve bunlara riayet etmeyenler için, 1608 sayılı (umuru belediyeye müteallik ahkâmı cezaiye kanununun) 1 ci maddesindeki azami haddi tecavüz etmemek üzere, ne miktar ceza tertip edileceği ayrı ayrı tasrih edilerek bütün bunlar belediye meclislerince tanzim edilecek tenbihnameler halinde zabıta talimatnamelerine derç edilir. Esasen 1608 sayılı kanunun 2 ci maddesi de bunu âmiridir. Şu halde kanunların menetmedikleri hususlar bu talimatnamelerde yer alamaz. Zabıta talimatnamelerine aykırı hareket eden

kimseler hakkında 168 sayılı kanunun hükümleri tahrifatı dairesinde ceza tertip olunur.

Belediye meclisinin diğer kanunlardaki vazifeleri:

Yukarıda, belediye kanunundan başka çeşitli kanunların da belediye meclislerine bir takım vazifeler verdiğini kayıt etmiştik. Şimdi bunların belli başlı olanlarını hülâsaten inceleyeceğiz:

1 — 394 sayılı hafta tatili hakkındaki kanunun 12 ci maddesine göre bu kanunun nüfusu on binden az olan şehir ve kasabalarda tatbik edilebilmesi için bu hususta mahalli belediye meclislerinin buna karar verip bu kararın ilân edilmesi lâzımdır.

2 — 858 sayılı çekirge kanununun 8 ci maddesine göre, çekirge zuhur eden yerlerde bu kanunun tayin ettiği mücadele mükellefiyetlerini ifa etmeyenler için vilâyet, kaza ve nahiye merkezlerinde belediye meclislerinin, mezkûr maddedeki miktarlar dairesinde para cezası tertip etmek salahiyetleri vardır. Ancak bu para cezasının takdiri sırasında, kanunların neşri tarihine göre bazı para cezalarını arttırmış bulunan 5435 sayılı kanun hükümlerinin de göz önünde bulundurulması icap eder.

3 — Sular kanununa ek 2659 sayılı kanunun 7 ci maddesine müsteniden içme suları kaynaklarında zarar verecek ve sıhhat şartlarını bozacak şekilde tarla açmak ve hayvan bırakmak ve sulamak belediye veya ihtiyar meclisleri tarafından yasak edilebilir.

4 — 3710 sayılı belediye istimlâk kanununun 8 ci maddesine göre, istimlâk edilecek gayrimenkuller için belediye meclisince, meclis azasından bir ve belediye mıntkasındaki emlak sahiplerinden bir ve belediyede vazife sahibi olmayan bir mühendis veya bir mimar ve bulunmadığı yerlerde fen memuru ve bunun da bulunmadığı yerlerde bir ebniye kalfası veya yapı işlerini anlayan bir zattan mürekkep üç kişilik komisyonlar teşkil edilir. Bu komisyon marifetiyle o gayrimenkulün istimlâk tarihindeki vaziyetine ve rayice göre kıymet takdir edilir.

5 — 4081 sayılı çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanunun 4 cü maddesi; şehir ve kasabalarda koruma meclisi azalarının, ticaret, sanayi ve ziraat odaları bulunan yerlerde bunların da iştirakiyle toplanan belediye meclisi tarafından gizli reyile ve dört sene müddetle seçileceklerini âmir. Beşi asil, beşi yedek olmak üzere on kişi seçilir. Aynı kanunun 5 ci maddesine göre de, çiftçi mallan murakabe heyetinin memur olmayan beş azası da 4. cü madde hükümleri dairesinde seçilirler.

6 — 5237 sayılı belediye gelirleri kanununun 44 cü maddesine göre 4109 sayılı, asker ailelerinden muhtaç olanlara yardım hakkındaki kanunun 4. cü maddesinin (A) fıkrası ile belediye meclislerine verilmiş bulunan zam yetkisi; bu kanunun 8, 17, 18, 19, 20, 21, 22. 23, 24, 25, 26; 28; 29; 30; 31; 32; 34 ve 35 inci maddelerinde yazılan gelirlere uygulanır. 4109 sayılı kanım, eski belediye

vergi ve resimleri kanununun yürürlükte bulunduğu sırada çıkmıştı. Belediye gelirleri kanunu ile de böyle bir hüküm kabul edilerek belediye meclislerinin hangi belediye gelirleri hakkında asker aileleri zam yetkisi bulunduğu tayin edilmiş oldu.

7 — 4541 sayılı, şehir ve kasabalarda muhtar ve ihtiyar heyetleri teşkiline dair olan kanunun 1 ci maddesine müsteniden şehir ve kasabalarda kurulu bulunan ve belediye kanununun 8 ci maddesine göre kurulacak olan mahallelerde bir muhtar ve muhtarın başkanlığında bir ihtiyar heyeti bulunur. Yapılacak işler bakımından bir kaç mahallenin bir muhtar ve ihtiyar heyetine bağlanması veya bir mahallede birden fazla muhtar ve ihtiyar heyeti bulunması, belediye meclisinin kararına ve o mahallenin büyük mülkiye memurunun tasdikine bağlıdır.

8 — 5432 sayılı vergi usul kanununun 72 ci maddesine göre teşekkül eden bina ve arazi tahrir komisyonlarına, belediye sınırları içindeki yerlerin tahriri için ikinci üyeyi, belediye meclisleri kendi üyeleri veya diğer hemşerileri arasından seçer. Bu, mezkûr maddenin 2 ci fıkrasının hükmüdür. Yine aynı kanunun 75 ci maddesinin 1 ci fıkrasına göre de bina ve arazi tadilat komisyonuna, belediye sınırları içinde bulunan yerler için belediye meclisince kendi üyeleri arasından veya hariçten bir kişi seçilir.

9 — 2490 sayılı arttırma, eksiltme ve ihale kanununun 28 ci maddesinde sözü geçen ve vilâyet ve kazalarda kurulan arttırma, eksiltme ve pazarlık komisyonlarına bu maddenin (B) fıkrası hükmüne göre belediye meclisleri tarafından kendi azası arasından seçilmiş bir zat da iltihak eder.

10 — 5442 sayılı il idaresi kanununun 52 ci maddesine göre, bucak (Nahiye) sınırları içindeki köy ve kasabaların mahalli mahiyette müşterek ihtiyaçlarını düzenlemek, kanun ve nizamnamelerle kendilerine verilen vazifeleri görmek üzere bucak (nahiye) müdürünün başkanlığında bir bucak (nahiye) meclisi ve bir bucak (nahiye) komisyonu bulunur. Bucak (nahiye) meclisleri, bucağa (nahiyeye) bağlı belediye meclisleri ve köy ihtiyar kurulları tarafından kendi aralarından veya köy ve kasabaları halkından olmak üzere hariçten seçecekleri birer üyeden teşekkül eder. Aynı maddede bu meclise tabii üye olarak iştirak edecek olan nahiye memurları da gösterilmektedir.

11 — 6183 sayılı amme alacaklarının tahsil usulü hakkındaki kanun, haciz edilen gayrimenkul malların satış komisyonundan bahis eden 90 cı maddesine tevfikân: gayrimenkuller, satış komisyonlarınca açık arttırma ile satılır. Satış komisyonu, İl (Vilâyet) ve ilçelerde (Kazalarda) en büyük mal memurunun veya temsil edecekleri zatın reisliği altında belediye meclisi tarafından kendi azası arasından seçilmiş bir zat ile alacaklı amme idaresinin salâhiyetli bir memurundan ve gayrimenkulün bulunduğu yer tapu sicil muhafızından teşekkül eder.

12 — 6188 sayılı bina yapımını teşvik ve izinsiz yapılan binalar hakkında ki kanunda da belediye meclislerine verilmiş vazifeler vardır. Bu kanunun 10

cu maddesine göre, bu kanun gereğince belediyelerin eline geçen arazi ve arsalarla belediyelerin mülkiyetinde olup belediye meclislerince belli edilecek arsalar, kanunun tayin ettiği esaslara göre kura ile maliyet kıymeti nazarı dikkate alınarak meskene muhtaç olanlara kıymet takdiri suretiyle tahsis olunur. Yine aynı kanunun 20 ci maddesi; bu kanun gereğince belediyece tahsis olunan arsalarla bu arsalarla yapılacak binaların ebadı ve tipleriyle, malzeme cinsleri, oda ve müştemilâtı, yüz ölçüsü ve irtifanın belediye meclisleri tarafından hazırlanarak Bayındırlık vekâletince aynen veya tadilen tasdik edilecek esaslar dâhilinde tespit olunacağı amirdir.

Keza aynı kanunun 23 cü maddesinin (A) fıkrasında bazı binalar hakkında belediye meclisine teeddüp eden diğer bir vazife de mevcuttur.

Belediye meclisleri üzerindeki idari vesayet:

Merkeze mensup idare organlarının, mahalli idarelerin bir kısım icra kararları üzerinde murakabe hakkına malik olmalarına idari vesayet diyoruz. İdari rejime sahip olan memleketlerde idari vesayet, idari mercilere tevdi edilmiştir. Kanunların tatbikatında vahdetin ve yeknasaklığın temini için idare, nasıl kendi kademelerini hiyerarşi yoluyla murakabe ediyorsa, aynı gaye ile mahalli idarelere de bu kontrolü idari vesayet şeklinde tatbik eder. Ancak idarenin kendi kademelerini kontrolü, hiyerarşik usule tamamen uygun olarak cereyan ettiği halde, idari vesayette buna uymak zarureti yoktur. Bu bakımdan kanun, bir mahalli idarenin her hangi bir kararı için münasip göreceği bir vesayet makamı tayin edebilir. İdari vesayet mercileri, idari makamlar olabildiği gibi, bazen bir İdari kaza uzvu da olabilir. Prensip itibarıyla idari vesayet; mahalli idarenin vesayete tabi kararının tasdiki veya reddi şeklinde tezahür eder. Karar mevzuata uygun ise tasdik olunur. Değilse ret edilir ve bunun üzerine mevzuata uygun olarak yeni bir karar alınması mahalli idareye bırakılır. Fakat bazen idari vesayet makamına mahalli idare kararının tadil salahiyeti de tanınmış olabilir. Meselâ: Belediye kanununun 123 cü maddesinde böyle bir tadil salahiyeti mevcuttur.

Mevzuatımızda belediye meclisi kararları üzerinde muhtelif şekilde idari vesayet cereyan etmektedir. Bunları bir kaç misalle gösterelim:

1 — Yukarıda kayıt ve işaret ettiğimiz gibi, belediye kanununun 5 ci maddesine göre belediye sınırlarının tayin ve tespitine dair olan belediye meclisi kararları, o maddede yazılı olan mahalli idare heyeti, vilâyet idare heyeti, Dâhiliye vekâleti ve icra vekilleri heyeti gibi muhtelif vesayet makamlarının tasvip ve tasdikinden geçmektedir. Bir belediye sınırı gibi, o belediyeden başka civar köyleri ve kasabaları da alâkadar eden bir mesele hakkında bu şekilde muhtelif vesayet makamlarının mütalaa ve muvafakatının alınması tabii ve zaruridir. Burada vesayet merciinin vekâletten mandası, heyet halindeki mercilerdir.

2 — Belediye meclisinin en mühim vazifeleri belediye kanununun 70 ci

maddesinde yazılıdır. Bu vazifelerden yukarı ki sahifelerde bahsetmiştik. Aynı kanunun 71 ci maddesi: 70 ci maddenin 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 13 ve 15 inci fıkralarında gösterilen işlere ait belediye meclisi kararlarını, mahallin en büyük mülkiye memurunun tasdikine tâbi tutmuştur. Bu memurlar, bu kararları bir hafta zarfında tasdik etmedikleri takdirde, belediye meclisinin tetkik, talebi üzerine Devlet şurası tarafından bir ay zarfında verilecek kararlar kat'idir. Yukarıda sözü geçen fıkralardaki kararlar ise; bütçe, kati hesap, mesai programı, fasıldan fasıla münakale, munzam tahsisat, fevkalâde tahsisat, istikrazlar, hizmet mukabili ücret tarifeleri, beldenin müstakbel şekli, imar programları, mecralar, havagazi, su, elektrik, tenvirat, bin liradan fazla olan davaların sulha tesviyesi ve belediye zabıtası talimatnameleri gibi işlere ait olan kararlardır. Şu halde bu gibi belediye meclisi kararları; vilâyet merkezi ile vilâyet merkez nahiyesi hudutları dâhilindeki belediyeler için vali; kaza ile kaza merkez nahiyesi hudutları içindeki belediyeler için kaymakam ve diğer mülhak nahiyelerde bulunan belediyeler için de nahiye müdürünün tasdikine tabi olacak demektir.

Yukarıdaki kararlarda bütçe üzerindeki idari vesayeti, belediye kanunu 123 cü maddesiyle daha geniş şekilde derpiş etmiş ve bu hususta, o maddede yazılı olan tahrifat dairesinde mahalli idare âmirine bir takım tadil salahiyetleri de tanınmıştır. Yapılan tadilâta karşı belediye meclisinin Devlet Şurasına müracaat hakkı vardır. Bu maddedeki vesayet mercileri de idari makamlardır. Vali. Kaymakam, Nahiye müdürü gibi Ancak kararlar, bu makamlar tarafından muayyen müddet zarfında tasdik edilmediği veya bunlar, tarafından bütçede yapılan tadilâta belediye meclisi tarafından uyulmadığı takdirde, meclisin devlet şurasına müracaat etmesi mümkün bulunmaktadır ki, burada Devlet şurasını ikinci bir vesayet makamı değil, bir itiraz mercii olarak kabul etmek icap edeceği kanaatindeyiz.

Fransa'da da Komün emvali hakkındaki uzun müddetli icralara; satışlara; amme hizmetlerinde kullanılan binaların diğer maksatlara tahsisine; gezinti yerleri ihdas ve ilgasına; bütçe, munzam tahsisat ve munzam kesirlere, istikrazlara, panayır ve pazarların tesis ve ilgasına taalluk eden belediye meclisi kararları idari vesayete tabi tutulmuşlardır.

İdari vesayete tabi bulunmayan belediye meclisi kararlarının durumu:

İdari vesayete tabi olmayan meclis kararlarının da tetkike tabi tutulmasını kanun mümkün kılmaktadır Belediye kanununun 75 cü maddesine göre: bu gibi kararlara ilân tarihinden itibaren on gün zarfında vilâyet merkezi olmayan belediyelerde belediye reisi veya alâkadarlar tarafından vilâyete, vilâyet merkezi olan beldelerde ise belediye reisi veya alâkadarlar tarafından Dâhiliye vekâletine itiraz olunabilir. Vilâyete yapılan itirazlar, kaymakamın mütalaası alınarak vilâyet idare heyetince, vilâyet merkezi olan beldelerde Vekâlete yapılan itirazlar valinin mütalaası alındıktan sonra Devlet şurasınca, mezkûr mad

dede yazılı müddetler dahilinde tetkik ve bir karar rapt olunur.

Selâhiyetsiz olarak verilen veya mevzuata aykırı olan kararlar s

Bu gibi kararlar hakkında kaza mercileri iptal kararı verebilirler. Nitekim Belediye kanununun 74 cü maddesince adi ve fevkalâde içtimalar haricinde veya vazife ve salahiyeti kanuniye hilafında veya Devlet kanun ve nizamnamelerine mugayir olarak ittihaz edilen mülhakat meclis kararları Valinin talebi üzerine vilâyet idare heyeti tarafından; vilâyet merkezi olan mahallerde Dâhiliye vekâletinin talebi üzerine Devlet şurasınca tetkik olunarak tasdik veya iptal olunur.

Belediye meclisinde reislik:

Belediye kanununun 58 ci maddesine müsteniden meclise Belediye reisi riyaset eder. Meclis her sene iki vekili ve lüzumu kadar kâtip intihap eder. Reis bulunmazsa reis vekilleri sırası ile reislik vazifesini yaparlar. Ancak bazı haller vardır ki o hallerde meclise belediye reisinden başkası riyaset eder:

1) — Belediye kanununun 60 cı maddesine göre; belediye reisinin bir senelik icratına dair meclise vereceği raporun müzakeresi esnasında meclise müntehep vekili riyaset eder.

2) — Yine aynı kanunun 89 cu maddesine müsteniden belediye reisi intihabında meclise azadan en yaşlı riyaset eder
(Belediye encümenleri)

Belediye kanununun 77 ci maddesine göre belediye encümeni; belediye Encümenin teşekkülü: reisi ile müntehep encümen azasından ve 88 ci maddede yazılı daire reislerinden teşekkül eder. Belediye encümenine, mensup azanın nisfını tecavüz etmemek ve ikiden aşağı olmamak şartıie belediye meclisleri tarafından kendi azası arasından lüzumu kadar fahri aza intihap olunur. Bunların müddeti bir senedir. Belediye zabıta âmiri ve belediye müfettişleri encümene dâhil değildirler. 88 ci maddeye göre de belediyenin daire reisleri; yazı işleri müdürü veya başkâtip, hesap işleri müdürü veya muhasebeci, sıhhat işleri müdürü, baştabip veya tabip, veteriner müdürü, baş veteriner veya veteriner, fen işleri müdürü, başmühendis veya mühendis, teftiş heyeti müdürü ve hukuk işleri müdürü gibi kimselerdir.

Belediye encümeninin vazifeleri:

Bir taraftan belediye kanunu, diğer taraftan çeşitli kanunlar ve nizamnameler belediye encümenine muhtelif vazifeler tevdi etmişlerdir. Burada evvelâ belediye kanununun, sonra da diğer kanun ve nizamnamelerin belediye encümenine verdikleri vazifeleri tetkik edeceğiz.

Belediye kanununa göre belediye encümeninin vazifeleri:

Belediye kanununun encümene verdiği vazifeleri, bu kanunun 83 cü maddesi saymaktadır. Şimdi bunları; mevzuattaki diğer ilgili hükümleri de göstermek suretiyle bu maddedeki sıraya göre inceleyelim;

1) — (Belediye reisi tarafından hazırlanan bütçenin ilk tetkiki) Belediye muhasebe usulü nizamnamesinin 12 ci maddesine göre, belediye reisi varidat ve masraf bütçelerini inceleyip denkleştirerek belediye encümenine verir. 13 cü maddeye göre de belediye encümeni iki ay içinde incelemesini bitirerek bütçeyi gerekçesiyle birlikte belediye reisine geri verir. Belediye reisi tarafından bütçe, gerekçesiyle birlikte belediye meclisine verilir.

2) —(Aylık icmalimi tetkik ve murakabesi; müzayede, münakaşa şartnamelerinin ve ihalelerin ve pazarlık kararlarının tetkik ve tasdiki; katı hesap hakkında meclise mütalaa beyanı 're muhasebe hesaplarını tetkik ile zimmet ve beraat hakkında mazbata tanzimi:) Belediye muhasebe usulü nizamnamesinin 41 ci maddesine müsteniden belediye hesap işleri müdürü veya muhasebecisi tahakkuk eden ve tahsil olunan varidatı, tediyat ve reddiyatı göstermek üzere her ay nihayetinde tanzim edecekleri cetvelleri evrakı müsbiteleri ile birlikte ertesi ayın on beşine kadar belediye encümenine tevdi eder, encümen bu cetvelleri ve evrakı müsbiteyi tetkik ve tasdik eder. Aylık icmallar dediğimiz cetveller işte bunlardır.

Arttırma, eksiltme, ihale ve pazarlık işlerine gelince: Yukarıda işaret ettiğimiz gibi bu işler belediye kanununun 83 cü maddesiyle encümenin vazifeleri arasına alındığı gibi 2490 sayılı kanunun 6S ci maddesine 2931 sayılı kanunla eklenen fıkra ile de belediyelere ait arttırma, eksiltme ve ihalelerin bu kanunun yani 2190 sayılı kanunun hükümleri içinde doğrudan doğruya belediye encümenleri tarafından yapılacağı tasrih edilmiş bulunmaktadır.

Kat'i hesaplar da, belediye meclisinin tetkik ve tasdikinden evvel belediye encümeni tarafından incelenir. Bu ciheti belediye kanununun 86 cı maddesi de işaret etmektedir.

Muhasebe hesaplarının tetkikine gelince: Encümen, muhasebe hesaplarını devamlı kontrole tabi tutar. Nitekim belediye kanununun 79. cu maddesi de, encümenin, muntahap azasından ikisini, muhasebe kayıt ve hesaplarını alakalı on beş günde bir teftiş ve murakabeye memur edeceğinden bahsetmektedir.

3) — (İstimplâk edilecek yerler hakkında hususi kanununa tevfi kanun karar itası:) Belediye kanununun 83 cü maddesinin 3 cü fıkrası bu suretle istimplâke karar vermek vazifesini belediye encümenine vermekle beraber, buna ait tafsîlât 3710 sayılı belediye istimplâk kanununun 7 ci maddesinde mevcuttur. Bu maddeye göre belediyece istimplâk olunacak yerlerin bir haritası yaptırılır ve belediye encümenine tevdi olunur. Belediye encümeni, bu yerin istimplâkine lüzum görürse, buna ait esbabı mucizeli karar, mahallin en büyük mülkiye âmirine gönderilir. Mülkiye âmiri bu istimplâkin amme menfaatlerine uygun olup olmadığına on beş gün içinde bir karar vererek belediyeye bildirir. İstimplâkin amme menfaatlerine uygun olduğu bakandaki kararlar kat'idir. Mülkiye âmiri, istimplâkin amme menfaatlerine uygun olmadığına karar vermiş, yani istimplâk talebini reddetmiş ise; bu karara karşı kaza merkezi olmayan kasaba beledi

yeleri kaymakama, kaza belediyeleri Valiye ve vilâyet belediyeleri de Dâhiliye vekâletine itirazda bulunabilirler. İtiraz üzerine verilecek kararlar kat'ıdır.

İdari vesayet, daha ziyade belediye meclisi kararları üzerinde mevcuttur. Mevzuatımızda, belediye encümeni kararlarının idari vesayete tabi tutulması nadir hallerde görülmektedir. Bunlardan birisi de yukarıda sözü geçen, istimlâke ait olan belediye encümeni kararlarıdır. Mahiyeti itibariyle ferdin mülkiyet hakkını alâkadar ettiği için kanun haklı olarak bu tedbiri derpiş etmiştir.

4) — (Gayri melhuz masraflara ait tahsisatın sarf mahallerinin tayini:) Belediye bütçesinin gayri melhuz masraflar faslındaki tahsisatın, belediye encümeni karar ile sarf olunacağını, belediye kanununun 83 cü maddesi bu suretle işaret ettiği gibi belediye muhasebe usulü nizamnamesinin 23. cü maddesi de aynı hükmü ihtiva etmektedir.

5) — (Bütçede bir fasıl dâhilindeki maddeler arasında münakale icrası:) Belediye kanununun 83 cü maddesinin bu hükmünü, belediye muhasebe usulü nizamnamesinin 24. cü maddesi de işar etmektedir.

6) — (Belediyelere verilen vazifelerin ifasını temin için belediye tembihleri ıstarı:) Bu salahiyetin, kanunların belediye tevdî ettiği vazifelerden, belediye meclisi veya belediye reisi gibi başkaca bir merci tayin edilmemiş olanlarında kullanılması mümkün olacağı kanaatindeyiz.

7) — (Nakliye vesaitine mahsus ücret ve tarifelerle, zaruri havayice mahsus narhların tespiti:) Şu halde belediye sunuları dâhilindeki deniz ve kara nakil vasıtalarının ücret tarifelerinin tespiti, belediye encümenine ait bir vazifedir. Belediye kanununun 15. ci maddesinin 9. cu fıkrası da bu hususla alâkalıdır.

Zaruri havayice ait narhlara gelince: Belediye kanununun 15 ci maddesinin 43 cü fıkrasına göre, belediyeler ekmeğe ve ete doğrudan doğruya ve katı lüzum halinde bunlardan maada zaruri havayice, mahalli idare heyetlerinden tasdik edilmek şart ile azami fiyat koymak salahiyetindedirler. Şu hale göre bu fiyatlar, belediye kanununun 83 cü maddesinin bu 7. ci fıkrasına göre, belediye encümenleri tarafından tayin edilecektir.

8) — (Belediye menkul emvalinden icap edenlerin müzayede evrak ile satışa çıkarılması:) da belediye encümeni tarafından yapılır. Esasen belediye kanununun 110 cu maddesinin 15. ci fıkrası da belediye mallarının satış bedellerini (esmanım) belediye varidatı arasında saymaktadır.

9) — (Belediye cezaları hakkındaki kanunlara tevfikân ceza takdiri:) Umuru belediye müteallik ahkâmı cezaiye hakkındaki 1608 sayılı kanunun 3764 sayılı kanunla değiştirilen I. ci maddesine göre; belediye meclisi ve encümenlerinin kanun dairesinde ittihaz ettiği kararlara ve belediye kanun ve nizamnamelerine muhalif hareket edenlere belediye encümenlerinin o maddede yazılı olan cezaları vermeye salahiyetleri vardır. Cezaların tahsil ve itiraz yolları da kanunun müteakip maddelerinde yazılı bulunmaktadır.

10) — (Belediye memurlarının intihap, terfi, idareten tecziye veya taltifleri ve azil ve tekaüde şevkleri hakkında belediye riyasetinden vaki olacak tekliflerin tetkiki ve karara raptı:) Belediye memurlarının tayinine ait hükümler belediye memur ve müstahdemleri nizamnamesinin 8, 9, 10, 11, 12, 13 ve 14 cü maddelerinde yer almıştır.

Prensip olarak belediye memurlarının, ilk içtimasında belediye meclislerince tasdik olunmak şart ile belediye reisi tarafından tayin edilmeleri kabul edilmiş, bu arada sağlık teşkilâtı mensuplarının sıhhat vekâleti ve fen işleri mensuplarının da Nafia vekâleti tarafından tayinleri derpiş edilmiştir.

Belediye memur ve müstahdemleri nizamnamesinin 44. cü maddesine göre terfide kıdemle beraber ehliyet esas tutulur. Aynı nizamnamenin 51. ci maddesine göre de vazifelerinde fevkalâde muvaffakiyet gösteren belediye memurlarına resen veya âmirlerinin inhası üzerine tayin mercilerince veya encümen karar ile takdirname verilir.

Yine aynı nizamnamenin 82. ci maddesi mucibince, belediyelerde inzibat komisyonu vazifesi, belediye encümenleri tarafından ifa edilir. 83 cü maddeye göre ise, tayinleri vekâletlere ait memurlar hakkında mensup oldukları vekâlet inzibat komisyonları karar vermeye salâhiyetlidir. Şu halde belediye memurları hakkında bu nizamnamede yazılı olan inzibati cezaların, yukarıda sözü geçen merciler tarafından verilmesi lâzımdır.

Diğer kanunlarla belediye encümenlerine verilen vazifeler:

Belediye kanunundan maada diğer çeşitli kanunlar da belediye encümenlerine bir takım vazifeler vermişlerdir. Bunlardan tespit edebildiklerimizi sırası ile aşağıya derç ediyoruz.

1) — Sular kanununa eklenen 2659 sayılı kanunun 3. cü maddesine göre şehir ve kasabalarla köylerin ortak sularındaki intifa payları, mevcut bölgelere ve teamüllere göre tespit olunur. 5. ci maddesine göre de, bu kanunda gösterilen tespit ve ayırma işleri belediye encümenleri, ihtiyar meclisleri ve muayyen hisseli hakiki ve hükmi şahıslar tarafından seçilecek birer aza ve belediye reisinin reisliği altında toplanacak bir komisyon tarafından yapılır...

2) — 3116 sayılı orman kanununun 5. ci maddesine müsteniden, devlet ormanlarının sınırlanması için teşkil olunacak tehdit komisyonuna; vukuf erbabından olarak beldelerde belediye encümenleri, köylerde ihtiyar heyetleri tarafından seçilecek ikişer zat da iltihak eder.

Yine aynı kanunun 7 ci maddesiyle de, bu komisyonların tehdit işlerine ait mazbatalarının birer sureti ve bunlara ait krokiler alâkalı belde ve köylerin münasip yerlerine asılır. Asılma tarihi beldelerde belediye encümenlerinin, köylerde ihtiyar heyetlerinin tasdik edecekleri bir vesika ile tevşik olunur.

3) — Asker ailelerinden muhtaç olanlara yardım hakkındaki 4109 sayılı kanunun 7. ci maddesine tevfikân: Kanunun bundan evvelki maddelerine göre muhtelif belediye gelirlerine asker aileleri için yapılan zamlardan hâsıl olacak

miktar, ihtiyaca kâfi gelmediği takdirde eksik kalan kısım belediye encümenince o şehir ve kasabada oturanlarla, hükmi şahsiyeti haiz ticari şirketlere, aynı belde dahilinde veya umumi surette aynı matrahlar üzerinde mükerrer tarihiyata meydan vermeden tevzi olunur. Tevzi edilecek paranın mükelleflerin umumi vergilerinin % 25 ini ve memur ve müstahdemlerin aylık, maaş ve ücretlerinin itâ miktarlarının % 1 ni geçmemesi lâzımdır.

4) — 2290 sayılı belediye yapı ve yollar kanununun 5431 sayılı kanunla değiştirilen 13 cü maddesine göre: Ruhsatname almadan yapılan yapılar esas itibariyle mahzurlu bulunur ve bu kanun hükümlerine uygun görülmezse yahut ruhsatname alındığı halde yapılan işler esas itibariyle mahzurlu ve bu kanun hükümlerine aykırı görülür ve islahı edilemeyecek halde bulunursa yıkılır. Bu hususlarda yapıların yıktırılması hakkında belediye encümenlerince verilecek kararlar, yapı sahiplerine yazı ile tebliğ olunur. Bu karara karşı yapı sahipleri yedi gün içinde mahallin idare heyetine itirazda bulunabilirler. İdare heyet kararları da yedi gün zarfında Devlet şurasına müracaatla temyiz olunabilir.

5) — Diğer taraftan, bina yapısını teşvik ve izinsiz yapılan binalar hakkındaki 6188 sayılı kanun da belediye encümenlerine vazife vermiştir. Bu kanunun 28. ci maddesine göre: Kanunun yayımından sonra kendisine ait olmayan arsa üzerinde inşa edilecek binalar, inşa sırasında derhal, iskân edilmiş olması halinde verilecek 15 günlük mühletin sonunda hiç bir hüküm istihsaline lüzum kalmadan belediye encümenleri karar ile yıktırılır. Ve yıkım masrafı bina sahibinden tahsil olunur. Ayrıca bu gibi binaları yapan, yaptıran ve bilerek devir alanlara bir aydan üç aya kadar hapis ve (50) liradan (500) liraya kadar ağır para cezası hüküm olunur. Bu madde hükmünü yerine getirmeyen belediye reisi ve memurları hakkında üç aydan bir seneye kadar hapis cezası verilir.

6) — Oyun alet ve vasıtalarından belediyelerce ve köy idarelerince alınacak resim hakkında 3434 sayılı kanunun 6. cı maddesine göre: yapılacak yoklamalarda resmi ödenmemiş olarak görülecek oyun aletleri zabıt varakası ile tespit olunarak ikinci ve üçüncü madde hükmüne göre, resim ve cezası tarh ve en çok bir hafta içinde mükellefe ihbarname ile tebliğ olunur.

Mükellef bu tarihyata tebliğ tarihini takip eden gündün itibaren on gün içinde belediye encümeni veya köy ihtiyar meclisi nezdinde itiraz hakkını haizdir. Belediye encümenleri veya köy ihtiyar meclisleri bu itirazları 15 gün içinde karara bağlamağa mecburdurlar. Aynı kanunun 7 ci maddesi hükmüne müsteniden de; bu kararlara karşı mükellefin, belediye reisinin veya köy muhtarının, bağlı bulundukları kaza idare heyeti nezdinde temyiz sureti ile itiraz hakları vardır.

7) — Diğer taraftan yukarıdaki (Belediye kanununa göre belediye encümeninin vazifeleri) bölümünde metinlerinden ve hükümlerinden ayrı ayrı bahsettiğimiz:

- a) — Belediye muhasebe usulü nizamnamesinin 13, 23, 24 ve 41 ci maddelerindeki,
- b) — 2490 sayılı kanunun 68 inci maddesine 2931 sayılı kanunla eklenen fıkradaki,
- c) — 3710 sayılı kanunun 7 ci maddesindeki,
- d) — 1608 sayılı kanunun 3764 sayılı kanunla değışen 1. ci maddesindeki,
- e) — Belediye memur ve müstahdemleri nizamnamesinin 51 ve 82. ci maddelerindeki vazifelerinde, diğerk kanunlarla ve nizamnamelerle belediye encümenlerine verilen vazifeler meyanındadırlar.

Belediye encümenlerinin, belediye meclisinin yerine kaim olmaları:

Belediye kanununun, belediye encümeninin vazifelerinden bahseden 83. cü maddesine 1929 sayılı kanunla eklenen fıkraya göre; belediye kanununda müsarrah olmayıp ta muhtelif hususi kanunlarla belediye meclislerine verilen vazifeler, meclisler toplu bulunmadığı zaman, belediye encümenleri tarafından tetkik ve karara bağlanır.

Şu halde yukarıda (belediye meclisinin diğerk kanunlardaki vazifeleri) bölümünde saydığımız muhtelif hususi kanunların belediye meclislerine verdikleri vazifeler bu cümledendir. 1929 sayılı kanunun, belediye meclislerine belediye kanunu ile verilen vazifelere şümulü yoktur.

Diğerk taraftan şunu da ilave etmek lâzımdır ki hususi kanunlarla belediye meclislerine verilen vazifeler o kanunlarla İdari vesayete tâbi tutulmuş ise bu vazifelerin 1929 sayılı kanuna müsteniden belediye encümenleri tarafından ifa edilmeleri halinde, bu husustaki encümen kararlarının da aynı idari vesayete tâbi olmaları icap eder.

Reisin encümen kararlarına itirazı:

Belediye reisi, belediye kanununun 87 ci maddesine müsteniden Encümen kararlarını kanıma ve menafi umumiyeye muhalif gördüğü takdirde kararın icrasını tehir ile evrakı, idare heyetince tetkik olunmak üzere mahalli en büyük mülkiye memuruna tevdi etler. İdare heyeti kararma karşı da vilâyet merkezi olmayan yerlerde vilayet idare heyetine, vilâyet merkezi olan yerlerde de Devlet Şurasına belediye reisinin ve encümenin itiraz hakları vardır.

Belediyenin vazifeleri:

Yukarıdaki bölümlerde belediye meclislerinin ve encümenlerinin vazifelerini inceledik. Şimdi de belediyenin umumi vazifelerini tetkik edeceğiz.

Belediye umumi vazifeleri, belediye kanununun 15 inci maddesinde yazılıdır. Bu maddenin muhtelif fıkralarında zikredilen vazifeleri için belediye meclisi, belediye encümeni gibi muayyen bir merci tayin edilmemiştir. Bu vazifeler doğrudan doğruya belediye idaresine, belediye hükmi şahsiyetine tevdi edilmiş bulunmaktadırlar. Ancak şunu da ilâve etmek lâzımdır ki; bu va

zifelerden bir kısmı, belediye kanununun diğer ilgili maddelerde belediye meclisine veya belediye encümenine verilmiştir. Bunlara ayrı ayrı temas etmeğe çalışacağız.

Bu suretle evvelâ belediyenin bu umumi vazifelerini, ondan sonra da belediye kanununun belediye reisine verdiği vazifeleri inceleyeceğiz.

Yukarda işaret ettiğimiz gibi belediyenin umumi vazifeleri, belediye* kanununun 15 inci maddesinin fıkralarında sayılmıştır. Bunlardan, mühim gördüğümüz bazıları ayrı ayrı tetkik delelim:

1 — (Umuma açık olan yerlerin temizliğine ve intizamına bakmak): Bu fıkra da kanun, ayrıca bir sarahat vermeksizin (umuma açık olan yerler) tabirini kullanmakla iktifa etmiştir; diğer taraftan lokanta, kahvehane, sinema, han, otel gibi herkesin girip çıktığı yerlerin temizliğinden 15 inci maddenin 3 üncü fıkrasında ve sokak, meydan, iskele, köprü, pazar gibi yerlerin temiz tutulmasından da aynı maddenin 23 üncü fıkrasında ayrıca bahsedilmiş olduğuna göre, yukarıda sözü geçen 1 inci fıkradaki umuma açık olan yerler tabirinin, bunların hepsini ihtiva etmesi icap edeceği kanaatindeyiz.

2 — (Yenilecek, içilecek şeylerle yerlerinin mahsus kanun, nizamname ve talimatnamesine tevfikân murakabesi):

Bu gibi maddelerle, bunların yapıldıkları ve satıldıkları yerlerin murakabesine daha 1593 sayılı umumi hıfzıssıhha karninde, bu kanunun 171 inci maddesine göre yapılmış olan (süt ve mamulleri talimatnamesinde) çeşitli hükümler bulunduğu gibi aynı kanunun 266 ve 267 inci maddelerine müsteniden her belediye tarafından yapılacak ve tasdik ettirilecek sağlık zabıtası talimatnamelerinde de bu hususlara dair muhtelif büküm ve kayıtlar bulunmaktadır.

3 — (Umumun yiyip içmesine, yatıp kalkmasına, temizlenmesine ve eğlenmesine mahsus lokanta, kahvehane, otel, hamam, sinema gibi yerlerin ve buralarda satılan şeylerin temizliğine dikkat etmek, zabitanın muvafakatiyle* bunlar için ruhsat vermek, açık kalacakları saatleri ve ücret tarifelerini tayin etmek): 1.5 inci maddenin 3 üncü fıkrasında yer alan bu vazife*, tabii olarak belediyenin en mühim vazifeler indendir.

Lokanta, aşçı dükkânları, kahvehane, gazino, ban, otel, sinema, tiyatro gibi yerlerin ve buralarda atılan ve kullanılan şeylerin temiz ve sıhhi olması vatandaş sağlığının en mühim şanlarından biridir. Bunların da yine umumi hıfzıssıhha kanımında, belediyelerin sağlık zabıtası talimatnamelerindeki hükümlere göre devamlı surette kontrol edilmesi ve aykırı hareketlerin belediye zabıta talimatnamelerindeki ceza maddeleri çerçevesi dâhilinde ve 1608 sayılı umuru belediyeye müteallik ahkâmı cezaiye kanununa müsteniden cezalandırılması icap eder.

Diğer taraftan bu gibi yerlerin açılması için evvelâ 2559 sayılı polis vazife ve salahiyet kanununun 7 inci maddesine; polis teşkilâtı bulunmayan ka-

sabalarda da jandarma teşkilât ve vazife nizamnamesinin 124. üncü maddesine göre o yerin en büyük mülkiye âmirinden izin alınması ve izni müteakip de yukarda sözü geçen belediye kanununun 15 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına müsteniden belediyeden ruhsat istihsal edilmesi lâzımdır.

Bu yerlerin açık kalacakları saatlerin tayininde mezkûr 3 üncü fıkraya göre mahalli hükümetin muvafakatının alınması gerektir. Bu hususta da polis vazife* ve salahiyet kanununun 14 üncü maddesinin göz önünde bulundurulması tabiidir.

Bu gibi yerlerin ücret tarifelerine gelince: yukarıdan beri bahsettiğimiz t üncü fıkra hükmüne müsteniden bunların ücret tarifelerinin tayin ve tespiti belediyelerin vazifesidir. Kanun burada (tetkik ve tasdik) tabirini kullanmıştır. Bu tabire bakarak bu gibi tarifelerin, alâkadarlar tarafından belediyeye ibrazı takdirinde tetkik ve tasdik edileceği, yoksa belediyenin bu hususta resen harekete geçmeyeceği manasını çıkarmamak lâzımdır; bilâkis bu tarifelerin de' belediyece resen tetkik ve tayin edilmesi icap edeceğini kabul etmek zaruridir. Aksi halde bu tarifeler üzerinde belediyenin bir murakabe salâhiyeti mevcut olduğunu kabul etmeğe imkân kalmaz; nitekim Devlet Şurasının 13/1/1944 tarihli bir karan da bu cihetti tayin etmektedir.

Diğer taraftan içkili yerlerin açılmasına izin verilirken, (İçkili yerlere verilecek izinlerde göz önünde bulundurulacak esasları gösteril talimatname) hükümlerinin de tatbik edilmesi icap edeceğini ilâve etmek lâzımdır.

4 — (Salgın ve bulaşıcı insan ve hayvan hastalıkları için tedbir almak): Bu vazifelerini yapmak için belediyeler bütçelerinin sağlık bölümlerindeki tahsisattan masraflar yaparak meselâ sıtma, trahom ve saire gibi hastalıklarla mücadele ettikleri gibi, şehir ve kasabalarda hayvan hastalıklarda da savaşırlar. Kuduza karşı başıboş köpekletin itlâfı da bu cümledendir.

5 — (Ölülerin muayenesi ve mezarlıklar tesisi): Ölüleri muayene ettirmek ve gömülmesine ruhsat vermek, belediyece gösterilen mezarlıklardan başka yere) ölü gömdürmemek, belediye mezarlıkları tesis etmek gibi hususlar da belediye vazifelerindendir. Umumi hıfzıssıhha kanununun 216 inci maddesine göre ölenlerin defin ruhsatıyesi, bulunan yerlerde belediye tabipleri tarafından, belediye tabibi bulunmayan yetilerde ise hükümet tabipleri tarafından verilir (

Mezarlıkların çeşitleri, tesisi, tanzim ve tezyini, mezarlıkların inzibati, mezarların tanzimi, ölülerin gömülmesi, mezarlıkları ziyaret gibi hususlara ait hükümler 1931 tarihli (mezarlıklar nizamnamesinde) mevcuttur.

6 — (Sihhi şartları bulunan belediye salhanesinden başka yerlerde kasaplık hayvan kestirmemek): Kanun kasaplık hayvanların yalnız belediye mezbahalarında kesilmelerini mecburi tutmaktadır, bu bakımdan halkın kestiği kurbanlar bunun şümulüne girmez. Belediyelerin yaptıracakları mezbahalar-

ila riayet edilmesi icap eden şartlar 14/Nisan/1947 tarihli ve 3/566.1 sayılı (mezbaha yapı nizamname) sinde gösterilmiştir.

7 — (Belediye depolarından başka yerlerde kabili iştiâl ve infilâk madde bulundurmamak): Bu hüküm, bir taraftan yangınların önlenmesi için zaruri olduğu gibi diğer taraftan belediye gelirleri kanununa göre meselâ gaz ve benzin gibi maddelerden alman istihlâk resmi ve depo ücreti gibi belediye varidatının takip edilebilmesi için de lüzumludur.

8 — (Nakil vasıtalarının ve tarifelerinin kontrolü): Belediye sınırları içinde işleyen çeşitli ufak deniz vasıtalarıyla, şimendiferlerden maada kara nakil vasıtalarının sağlamlığına, temizliğine dikkat etmek, bunları işletenlerin ehliyet ve sıhhatlerini murakabe etmek, ücret tarifelerine riayetlerini temin etmek de belediyenin vazifeleri arasındadır. nakil vasıtaları ücret tarifelerinin tayini, diğer taraftan belediye kanununun 83 üncü maddesine göre belediye encümeni vazifeleri arasına, ela girmektedir.

9 — (Hafta tatili kanunundan istifade etmek isteyenlere izin vermek): Hafta tatili kanunu on bin ve daha fazla nüfusu bulunan şehir ve kasabalarda tatbik edilir. Kanunun 12 inci maddesine göre nüfusu on binden az olan şehir ve kasabalarda belediye meclisi karar ile bu kanunun tatbik edilmesi mümkündür. Hafta tatilinden hangi müessese ve ticarethanelerin istisna edilebilecek olan bu gibi müessese ve ticarethanelerin belediye meclislerine müracaat ederek bu hususta ruhsat almaları lâzımdır. Bu ruhsatların, belediye meclislerinin toplu bulunmadıkları zamanlarda, belediye kanununun 83 üncü maddesine 1929 sayılı kanunla eklenen fıkraya, göre, belediye encümenleri tarafından verilmesi icap eder.

10 — (Beldenin haritasını, müstakbel sekil plânını yaptırmak, beşe' senelik mesai programı hazırlamak); Diğer taraftan belediye kanununun 70 inci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre bu mesai programının belediye meclisi tayfindan tanzim edilmesi ve 71 inci maddeye göre mahallin en büyük mülkiye nemlininin tasdikine iktiran etmesi lâzımdır.

11 — (Beldenin Sokak ve meydanlarını plan ve programa göre tanzim ve lâli etmek, ağaçlamak, döşemek ve aydınlatmak): Bu fıkradaki işlerin de evvelden hazırlanacak plân ve programına göre yapılması icap eder.

12 — (Yine plân ve programa ıygun şekilde lâğım ve çukurları inşa ettirmek): Kanalizasyon inşaatında belediyelerin gösterdikleri gayret, şehir ve ' asaba sağlığında çok müessir olmaktadır; ancak bir sokakta lâğım tesisatının kaldırım döşenmesinden evvel yapılmasını unutmamak lâzımdır. Aksine olarak bir beldede evvelâ kaldırım veya asfalt döşemesi yapıp da sonradan lamı inşaatına başlanırsa evvelce döşenmiş olan yolların yeniden sökülmesi ve bin netice fuzuli masraf yapılması gibi zararlı bir netice basıl olur.

13 —(Şehir ve kasabaya su getirmek ve bunu idame etmek): Belediye-

erimiz bu mühim mevzu üzerinde bilhassa titizlikle durmaktadır.

14 — (Narhların ve azami satış fiyatlarının teshiri): Belediye kanununun 15 inci maddesinin 43 üncü fıkrasına göre belediyeler, ekmeğe ve ete doğrudan doğruya ve kat'i lüzum halinde bunlardan maada havayıcı zaruriye mahalli idare heyetinden tasdik ettirilmek şarrile azami satış fiyatı koyarlar. Bu arhların tespiti işi, diğer taraftan belediye kanununun 83 üncü madde ile de belediye encümeninin vazifeleri arasında bulunmaktadır.

15 — (Seyir ve seferleri tanzim için talimatnameler yapmak): Bu talimatnameler, belediye zabıtası talimatnamesi demektir, bunlar, yukarıda belediye meclislerinin vazifeleri bölümünde işaret ettiğimiz, idari ve inzibati mahiyetteki zabıta talimatnameleri gurubuna dâhildir. Belediye kanununun 7.0. inci maddesinin 15 inci fıkrasına göre belediye meclisi tarafından kabul (idilin 771 inci maddesine göre de en büyük mülkiye memurunun tasdiki tekemmül eder.

(â.nli

Bunlardan başka belediye kanununun 15 inci maddesinin diğer fıkralarında belediyelere verilmiş daha birçok vazifeler de vardır. Kanunun 16 ncı maddesi, bu vazifelerde^ hangilerinin her belediye için; hangilerinin de varidatı kaç liradan fazla olan belediyeler için ihtiyarı olduğunu tasrih etmiştir.

BELEDİYE REİSİNİN VAZİFELERİ:

Belediye kanununun, belediyecin vazifeleri diye saydığı işlerin hepsini belediye reisinin vazifesi olarak kabul etmek mümkündür. Zira bütün bu işlerin tertip, tanzim, icra ve neticelerinin takibi, biç şüphesiz ki belediyenin organı olan reis tarafından ifa edilecektir.

Bununla beraber belediye kanununun, tahsisen belediye reisinin vazifesi olarak saydığı işler de mevcuttur. Kanun bunları iki guruba ayırmıştır;

A) Reisin, en büyük belediye âmiri sıfatıyla vazifeleri; birinci gurubu teşkil eder.

Kanunun 99 uncu maddesinde zikri geçen bu vazifeler arasında:

1 -) Belediye zabıtası vazifelerinin ifasını temin edecek talimat ve yasakları tatbik etmek (yâni belediye zabıtası talimatnamelerinin ve tenbı'hna melerinin, tatbikini temin etmek...)

2 -) Meclisin, encümenin ve mafevk mercilerin kararlarını infaz etmek.

3 -) Bu mercilerin tasvibine' mütevakkıf olmıyan belediye vazifelerini salâhiyeti dairesinde ifa etmek... (Riyazi bir şekilde ifade etmek istersek, deriz ki: belediye kanununun 15 inci maddesinde yazılı olan belediyenin umumi vazifelerinden belediye kanunu ile diğer kanun ve nizamnamelerin belediye meclislerine ve encümenlerine verdikleri vazifeler çıkarılınca, geriye kalanlar, belediye reisinin vazifelerini teşkil eder.)

4 -) Belediyenin mahalli mahiyeti haiz selâmet, sıhhat, ümran, iktirat

B) Kanun, 100 üncü maddesinde de, belediye reisinin, belediye meclisinde intizamına ait hususları takip ve ifa etmek gibi işler vardır, sili sıfatıyla olan vazifelerini gösteriyor, ikinci gruptaki vazifelerini teşkil eden bu işler de şunlardır.

1 -) Belediye mallarını idare etmek.

2 -) Belediyenin varidat ve matlubatını takip ve tahsil ettirmek.

3 -) Salahiyettar makam ve heyetin tasdikine iktiran etmek partiyle mukavele akdetmek, sulh ve ibra yapmak, teberruları kabul etmek, (yurda şunu ilâve etmek lâzımdır ki ivaz mukabilinde vuku bulacak teberru] irin kabulü; bin liradan fazla dâvaların sulha tesviyesi belediye kanunun 70 inci m addetsin in ilgili fıkralarına müsteniden belediye meclisinin salâhiyetime dâhildir.)

4 -) Daireler ve mahkemeler nezdinde müddei ve müddeialeyh sıfatıyla belediyeyi temsil etmek veya bir başkasını tevkil etmek.

5 -) Belediye bütçesinin âmiri itası sıfatıyla sarf evrakın ve masraf tahakkuklarını tasdik ve imza etmek.

Belediye kanununun 101 inci maddesine göre, belediye reisi kendi teslimiyet ve nezareti altında kendine ait vazifelerden bir kısmını muavinlere tevdi edebilir. Buradaki mesuliyet tabirini geniş mana da anlamamak icap edeceği kanaatindeyiz. Şöyle ki: belediye reisinin arzusuna ve verdiği direktife tamamen uygun olarak reis muavini tarafından intaç edilen işlerden mütevellit mesuliyet tabiatıyla belediye reisine raci olur, fakat muavinlerin kendi inisiyatiflerini kullanarak yaptıkları işlerden doğacak mesuliyetin de muavinlere ait olması lâzımdır.

toplantı yapmış ve sözü geçen 21 Ocak tarihinde bir genel seçim, nizamname ve dilekçe komisyonuna (diğer umumi komisyonlarla aynı zamanda tayin edilen) tahavvül etmiştir. Soma 11 ve 18 Mart ve 29 Mayıs tarihlerinde toplanmıştır. Teklifleri Cumhuriyet Konseyine tevdi olunmuş ve konsey 26 ve 28 Ocak, 25 Mart tarihli karar tekliflerini ve 15 Haziran 1947 tarihinde, Cumhuriyet Konseyinin 21 fasılda 110 maddeyi ihtiva eden nizamnamesinin heyeti umumiyesini kabul etmiştir.

Esaslı hükümleri şimdiki Asamble nizamnamesi tarafından iktibas edilen Kurucu Milli Meclisin nizamnamesinin tanzimi esnasında, raportör: «Mebusan Meclisi Nizamnamesi çalışmamıza esas teşkil etmiştir. Geçmişin tecrübesini göz önünde bulundurduk», diyordu.

Cumhuriyet Konseyi nizamnamesi için de böyle mi olacaktı? İkinci Meclis, eski bir nizamnameyi, senato (Ayan Meclisi) meclisini tekrar yürürlüğe koymakla mı iktifa edecekti? Nizamname komisyonu bu hatâya düşmemiş, Anayasanın siyasi organizasyon prensiplerine riayet etmiştir. «21 Ekim 1945 tarihli referandumun ilk sorusuna (hayır) demiş olanların hiç birisi 3 üncü Cumhuriyet Senatosunu toptan müdafaa ötmem iştir». İki meclis taraftarlarına yapılabilecek en büyük ihsan «tam ol mı yan bir çift meclisten veya mutedil tek meclisten» ileri gitmiyordu. Cumhuriyet Konseyi nizamnamesinin Senatonunki ile münasebeti yoktur, aksine olarak Milli Meclis nizamnamesinden ilham almaktadır.

5 Haziran 1947 tarihli metnin en çok göze çarpan karakteristiği, Fransız Parlamentosunun iki meclisinin iki nizamnamesinin bu maraziliğidir. Komisyonun raportörü, M. S. Gnımbach, yazılı raporunda şöyle diyordu: «Komisyon, size bünyesinde ve esaslı hükümlerinde Milli Meclisinkine uygun bir nizamname teklif etmeğe esas itibariyle karar vermiştir. Cumhuriyet Konseyinin çalışmaları ile Milli Meclisin çalışmaları arasındaki lüzumlu marazilik malûm olduğuna göre, bu hareket tarzı bize rasyonel görünmüştür», ve kürsüde de ilâve ediyordu: «Cumhuriyet Konseyinin Milli Meclisle aynı zamanda toplanacağı hükmünü ihtiva eden anayasanın 9 uncu maddesi ve konseyimizi ilgilendiren 20 inci maddesi nizamnamemiz hükümlerinin istikametlerini tescil etmektedirler».

Bu marazilik 31 Ocak 1947 de Cumhuriyet Konseyi tarafından kabul edilen önergede' de açıkça görünmektedir. Bu önerge şu hükmü ihtiva etmektedir: «Anayasanın Cumhuriyet konseyine ait hükümlerine uygun olmayanlar müstesna, Cumhuriyet Konseyi nizamnamesinin heyeti umumiyesinin kabulüne' kadar konseyin toplantı usul ve müzakerelerine temas eden meseleler, 2 Haziran 1946 tarihinde seçilen Kurucu Milli Meclis nizamnamesi hükümlerine tevfikân düzenlenecektir». Böylece Milli Meclis nizamnamesinin, Anayasaya aykırı olmayan hükümleri bir zaman için Cumhuriyet Konseyi nizamnamesi olmuş ve ona örneklik etmiştir.

Bu, Cumhuriyet Konseyi nizamnamesinin ikinci karakteristiğidir. Nizamnamenin teşrii usul ve hükümetle olan münasebetler hakkındaki kısmı için açıkça çıkan netice budur. Anayasanın 13 üncü maddesinde «kanunu, yalnız Milli Meclisin oylayacağı», 48 inci maddesinin 2 inci fıkrasında «vekillerin Cumhuriyet Konseyine karşı mesul olmadıkları» beyan edilmek suretiyle, .Anayasa ikinci meclisin hudutlarını göstermiştir.

Cumhuriyet Konseyi ancak rey ve mütalâalarını bildirir. Mutat müzakere, ivedilikle müzakere ve bütçe müzakereleri gibi, muhtelif şekiller altındaki müzakerelerin cereyan tarzını tayin ve izah etmek nizamnameye aitti, öte yandan Anayasa, Cumhuriyet Konseyinin siyasi haklarına hudutlar çiziyordu. Vekillerin Cumhuriyet Konseyine karşı siyasi mesuliyetlerinin kaldırılması, gensoru talepleri gibi münhasıran Milli Meclisin imtiyazı olarak kalacak olan bazı müeyyidelere sahip olmamasını istilzam ediyordu. Böylece ikinci meclisin nizamnamesi Anayasayı tanımamazlık edemezdi.

Bununla beraber, Cumhuriyet Konseyi, Anayasa tarafından kendisine tevdi edilen hakların çerçevesi içerisinde, salâhiyetlerini muhafaza etmek istemiştir. Bu, nizamnamesinin üçüncü karakteristiğidir. «Bu rey ve mütalâalarını bildirmek salâhiyeti neden teşrii metinlerin müzakeresi çerçevesi içerisinde sim sıkı kapalı kalsın ve bu meclise (Konseye), hükümete umumi meseleler hakkında mucip sebepli reyini bildirmeğe neden müsaade edilmesin? Binaenaleyh, Cumhuriyet Konseyi nizamnamesi kaza imkânını derpiş etmiştir. Bilhassa parlâmento hukukumuzda görülmemiş bir usul, müzakere ile birlikte sözlü soruları yaratmış ve karar tekliflerinin müzakerelerine daha büyük bir vüsat vermiştir.

Hulâsa, Milli Meclis nizamnamesi ile marazilik, nizamnameyi Anayasaya uydurmak endişesi, Cumhuriyet Konseyinin yetkilerini muhafaza etmek için gayret, işte asamblenin organizasyonunda, teşrii usulünde ve amme kuvvetleriyle olan münasebetlerinde görünen yeni metnin karakteristikleri'.

BİRİNCİ KISIM

KONSEYİN NİZAMNAMESİ VE ORGANİZASYONU

Bu, Milli Meclisin nizamnamesi ile müvâziliğin en aşikâr olduğu noktalardan biridir. Gerçek, Konseyin nizamnamesiyle Milli Meclisinki arasında tazi farklar vardır, fakat bu ayrılıklar teferruata ait meselelere taallûk etmektedir. Aksine olarak, iki meclisin Başkanlık divanı, gruplar, komisyonlar, oturumlar ve disipline gelince benzerlikler pek barizdir.

A) DİVAN

Nizamnamelerin geçici başkanlık divanı ismini verdiği geçici divan ile meclislerin müzakerelerine başkanlık etmek yetkisine sahip olan «daimi başkan

lık divanı» m birbirinden ayırt etmek gelenek icabıdır. Daimi başkanlık divanı hakkındaki hükümler Anayasanın 11 inci maddesine uygun olarak nizamnamenin 10 uncu maddesinde derpiş edilmiştir.

Anayasanın 11 inci maddesi şu hükmü tazammun etmektedir: «iki meclisten her biri divanını toplantı yılının başında grupların nispi temsiline göre seçer». Nizamnamenin 10 uncu maddesinin oylanması münakaşaya yol açmıştır. Filhakika, intihap divanın diğer azalan için değil, ancak gizli oyla seçilen başkanın seçimi için yapılır.

10 uncu madde mucibince «başkanın intihabına ait neticenin ilânından hemen sonra grup başkanları, Anayasanın 11 inci maddesinde yazılı nispile kaidesine göre başkan vekilleri, kâtipler ve idareci üyelere ait namzetler listesinin tanzimi için toplanırlar, bu liste geçici meclis başkanına verilerek derhal ilân olunur.

Listeye itiraz edenler bulunmadığı takdirde namzetler listesi Cumhuriyet Konseyi tarafından tasdik olunur ve geçici başkan, başkan vekilleriyle kâtiplerin ve idareci üyelerin isimlerini ilân eder. Başkan vekillerinin kıdemi grup başkanları tarafından tanzim edilen listede yazılı sıraya göre tayin olunur».

Bu madde bazı tenkitlere yol açmıştır. Cumhuriyet Konseyi üyelerinden biri bilhassa şöyle diyordu: «teklif ettiğim şey, mevkilerin meclisteki bütün partilerin oraya girebileceği surette tevzi edilmesi ve meclis başkan vekilleri için kıdemin namzetlerin aldıkları oy adedine göre düzenlenmesidir». Kıdem grupların başkanları tarafından tesis olunan sıraya göre nizamlandığından, bu teklif reddedilmiştir.

Velhasıl, Milli Meclis, 20 Mart 1947 tarihli nizamnamesinde, divanın reisten başka üyeleri için her çeşit intihabı kaldıran Cumhuriyet Konseyi inisiyatifi ile birleşmiştir. Milli Meclis, filhakika, grupların başkanları tarafından tanzim edilen listede yazılı namzetleri ilân etmeden önce bu listeyi sembolik bir oylamaya arz ediyordu. Bu lüzumsuz oylama kaldırılmıştır. Nizamnamenin 10 uncu maddesi artık her iki mecliste seçimi ancak başkan için derpiş etmektedir.

B) CRUPLAR

Milli Meclisin nizamnamesi gibi Cumhuriyet Konseyinin nizamnamesi de gruplara tahsis edilen bir V inci faslı ihtiva etmektedir. Bunlar 1910 ve 1932 Mebusan Meclisinin kararlarından beri resmen tanınmış ve bir statü ile teçhiz edilmişlerdir.

Parlamento temsilci organlar, ilkönce siyasi temayüllerin, umumi efkârın temsilci birlikleri olarak görünmüşler, sonra parlamenter çalışmaya başlamışlardır. Başlıca rolleri daimi, komisyonların seçimine temel teşkil etmekten ibarettir. Yeni nizamnameler grupların kâtipliği hakkında bir yenilik tesis etmektedirler. Cumhuriyet Konseyinde olduğu gibi Milli Mecliste de aynı numarayı taşıyan bir maddede aynı hükümler bulunmaktadır. Bahis mevzuu olan madde

12 inci madde olup şu hükmü tazammun etmektedir: «Grupların dâhili servisi statüsü, istihdam ve ücret şekli münhasıran mensup olduğu gruba bağlı bulunan bir İdari sekreterlik tarafından temin olunur. Grupların İdari sekreterlerinin (kâtiplerinin) maddi tesis şartları ve sekreterlerin Meclis sarayına girme ve dolaşma hakları idareci üyelerin teklifi üzerine Asamble divanı tarafından tespit olunur»,

Meclislerden birinin nizamnamesiyle diğerininki arasında iki fark mevcuttur. Birincisi sayıya aittir; daha az sayıda olan Cumhuriyet Konseyinde 16 ncı maddeye göre bir grubun en az 11 üyeden teşekkül etmesi lâzım geldiği halde, Milli Mecliste gruplar 14 üyeden mürekkeptir.

Diğer fark komisyonların tayinine esas teşkil eden grup azalarının seçim listesinin tanziminde göze çarpmaktadır. Milli Meclisin 16 ncı maddesi «hiç bir gruba mensup olmayan mebuslar istedikleri bir gruba katılmalıdırlar» hükmünü ihtiva ettiği halde, Cumhuriyet Konseyinin 16 ncı maddesi şu hükmü tazammun etmektedir «hiç bir gruba mensup olmayan Konsey azalan seçtikleri bir gruba ya katılmalı, veya idareten bağlanmalıdırlar». Nizamname komisyonu raportörü raporunda şunu ifade etmiştir: «Tam manasiyle bir partiye iltihaktan çekinecek olan Konsey azalanın düşünerek, komisyonların intihap ve tayinine iştirak için basit bir muvafakati istilzam eden idari bağlantı ile bir siyasi temayülün tespiti olan iltihakın ayırt edilmesini teklif ediyoruz».

Bundan başka, gruplar her iki mecliste daha geniş salâhiyetlere malik olmak için mutabık kalmışlardır. Milli Mecliste 76 inci madde, bir grup başkanının, mecliste bulunmayan soru sahibinin yerine ikame etmek için kendi grubuna mensup diğer bir azayı tayin edebileceğini derpiş etmektedir. Bu salâhiyet müzakere ile birlikte sözlü soruları düzenleyen nizamnamenin 88 inci maddesinde olmak üzere Cumhuriyet Konseyinde de mevcuttur.

Velhasıl Milli Meclisin 34 üncü ve Cumhuriyet Konseyinin 32 inci maddesinde başkanlar kurulunun işlerin sırasını tetkik edeceği ve gündeme taallük eden bütün teklifleri yapacağı ifade edilmektedir. Azalarının kendilerine bağlılık ve tabiiyetini empoze eden grupların bu ehemmiyeti bu günkü siyasi hayatın ve seçilenin partisine tabiiyetinin karakteristiğidir. Gruplar artık evvelki gibi komisyonların seçimi için kurulan basit müntahipler heyeti değildirlir.

C)KOMİSYONLAR

Komisyonlar meclislerin içinden alman ve nispi temsilde gruplar tarafından seçilen azalardan mürekkep organlardır; bunlar bir metot prensibine ve işlerin organizasyonuna cevap verirler ve meclise bir rapor takdim ederek onun çalışmalarını hazırlamakla mükelleftirler.

Her iki meclisin nizamnameleri, VI ncı faslı komisyonlara tahsis etmiştir. Meclislerdeki komisyonların sayısı 19 ve aynı ise de aralarında bazı farklar mevcuttur. Milli Meclisin deniz aşırı memleketler komisyonu Cumhuriyet

Konseyyinde deniz aşırı Fransa'sı ismini almış bulunmaktadır. Komisyonları teşkil eden azalar adedinde de fark vardır; bilinde 30 ötekinde 44 dır.

Bunlardan başka komisyon içinde oylama hakkının kullanılmasına temas eden daha mühim bir fark daha vardır. Komisyonların toplantılarında hazır bulunmak mecburiyeti neticesi olarak, Milli Meclis nizamnamesinin 15 inci maddesi, hazır bulunamayan azanın, kendi şahsi mesuliyeti altında aynı komisyon azası arkadaşlarından başka birini tayin etmesine müsaade etmektedir.

Cumhuriyet Konseyi, her biri tek bir toplantı için muteber olan üst üste yedekler tayini keyfiyetinin komisyonun çehresini değiştirmesinden ve bünyesine bir kararsızlık vererek bir ekip olmasına mani olmasından korku ve endişe duymaktadır. «Parlamentar bir komisyonun iyi bir randımanla çalışması için bir ekip olması lâzımdır». Bu endişe ile 15 inci maddenin halline gidilmiştir.

Bir komisyon azası muvakkaten komisyonda bulunmadığı takdirde, oylama hakkını komisyonun içinden birine devredebilir. Aksine olarak, bir komisyon azasının komisyonda hazır bulunmaması uzayacaksa, mensup olduğu grup onun yerine bir yedek tayin edebilir.

D) TOPLANTILAR VE DİSİPLİN

Toplantılara gelince, Milli Meclis nizamnamesinin 40 ncı maddesi Meclisin her hafta, salı, perşembe ve cuma günleri öğleden sonra toplanacağını derpiş etmektedir. Nizamnamenin 38 inci maddesinde, Cumhuriyet Konseyi, vekillerin mesuliyeti bahis mevzuu olabilen gensoruları müzakere edemeyeceğinden dolayı, gündemi umumi kaide olarak Milli Meclisinkinden daha az yüklü olduğundan Konseyin cuma günü ancak icap ettiği takdirde toplanması uygun görülmüştür, öyle görünüyor ki Konseyin Milli Meclis kadar sıkı toplantılar yapmalına lüzum hissedilmemiştir.

Cumhuriyet Konseyi, nizamnamesinin disiplin faslına 104 üncü maddeyi ithal etmiştir. Mezfur madde hükmüne göre Cumhuriyet Konseyi azasının sınai, ticari ve mali müesseselerde veya serbest mesleklerin icrasında Konsey azalığı sıfat ve unvanına dayanması memnudur. Bu hükümler Milli Meclis nizamnamesinin muhtelif maddelerinde mevcuttur.

Cumhuriyet Konseyi, azalarının siyasi istiklâlini ve vekâlet vazifelerinin şeref ve vakarını daha iyi korumayı hedef tutan noktalarda bazı ayrılıklar dışında, Asambelenin organizasyonuna taallük eden bütün hususlar hakkında Milli Meclis nizamnamesini göz önünde bulundurmuştur, iki metnin (iki nizamname' metnlerinin) muvaziliği aşıkârdır, fakat bu marazilik nizamnamelerin bütün hükümlerine kadar uzamaz.

İKİNCİ KİŞİM

NİZAMNAME VE YASAMA USULÜ

Teşrii mevadda inisiyatif, (kanun teklifi hakkı) kanım teklifleri müzakere

1 inci fıkrası) ihtirazı kaydı ile parlâmentoca aittir. Cumhuriyet Konseyi azası 1 tarafından yapılan kanun teklifleri bu konsey divanına verilir ve müzakere edilmeksizin Milli Meclis divanına gönderilir. Teklifler neticede gelirler azalmasını veya masrafların yaratılmasını gerektirmekte ise, kabul olunmaz (Anayasa edilmeksizin Milli Meclis divanına verilmek (Anayasanın 14 üncü maddesinin 14 üncü maddenin 3 üncü fıkrası). Kanunu oylama hakkı yalnız Milli 1 Meclise aittir (Madde 13).

Cumhuriyet Konseyi, Milli Meclis tarafından birinci müzakere oylamanın metinler hakkında rey ve mütalâasını bildirmekle iktifa eder. Konsey reyini tasarının kendine tevdi tarihini takip eden iki ay içerisinde bildirmeye mecburdur.

Bu müddet, bütçe kanunu ve Milli Meclisin ivedilikle müzakeresini kabul ettiği işler bahis mevzuu olduğu zaman kısaltılabilir.

Konseyin rey ve mütalâası Milli Meclisinkine uygun olduğu veya derpiş edilen müddet içerisinde bildirilmediği takdirde, kanun Milli Meclis tarafından oylanmış bulunan metin şeklinde neşrolunur.

Konseyin reyini uygun olmadığı takdirde, Milli Meclis metni ikinci defa müzakere eder, Cumhuriyet Konseyince teklif olunan değişiklikleri kabul veya tamamen veya kısmen ret şeklinde kat'i ve egemen olarak valiniz bu değişiklikler hakkında karar verir. (Anayasanın 20 inci maddesi).

Bu sonuncu maddenin hükümleri bütçe müzakeresi usulünden farklı normal bir usul, tesis ve ivedilikle müzakere usulünün imkânını derpiş ediyordu. Cumhuriyet Konseyi nizamnamesinin, tasarıların, .tekliflerin müzakeresine ait edan XI inci faslı biri teşrii metinlerin müzakeresini, diğeri derhâl ve ivedilikle müzakereyi, velhasıl bütçe müzakeresini hedef tutan üç seksiyonu ihtiva etmektedir.

A) MUTAD YASAMA USULÜ

Bir metin müzakere edilmeden önce muhtevası bilinmeli ve bir raporun mevzuunu teşkil etmelidir. Bu hususta nizamnamenin 20 inci maddesi «Milli Meclis başkanı tarafından tevdi ve usulü dairelerinde tevsik edilip aynı meclis tarafından kabul edilen kanun tasarısı ve tekliflerinin Cumhuriyet Konseyi Başkanlık divanına tevdi olunacağını, tap ve tevzi olunarak yetkili komisyonun veya Konseyin hususi komisyonunun tetkikine arz edileceğini» tazammun etmektedir. Nizamnamenin 27 inci maddesinde «komisyonun, bir tasarının veya bir teklifin tevzinden sekiz gün sonra bir raportör seçeceği beyan edilmektedir». Bu süre Milli Mecliste derpiş edilen süreden daha kısadır. (Milli Meclis nizamnamesinin 29 uncu maddesi 15 günlük bir süre kabul etmektedir).

Müzakerede toplantı umumi kaideleri tatbik olunur, Milli Meclisin 44 üncü maddesi şu hükmü ihtiva etmektedir: «Vekiller, ilgili komisyonlar başkanlar ve raportörlerine istedikleri zaman söz verilir; Hükümetin Komiserleri Cumhuriyet Hükümetinin talebi ve Ekonomi Konseyinin Raportörleri ilgili bir kornış-

yon başkan veya raportörlerinin isteği üzerine müdahale edebilirler».

Cumhuriyet Konseyinin 43 üncü maddesi, zikretmediği Ekonomi Konseyi raportörlerinin söz hakkı hariç olmak üzere, bu hükümleri aynen almaktadır. Nizamname Komisyonu Ekonomi Konseyinin rey ve mütalâalarının hangi pratik şartlar altında meclislerin ve komisyonlarının nazarı italarına arz edileceğini tecrübenin göstereceği düşüncesiyle, bu meseleye bir hal şekli vermek için beklemenin uygun olacağını mütalâa etmiştir.

Her zaman bir metnin müzakeresinde, komisyona havalesinden başka, bir maddenin ayrılması istenebilir. Milli Meclis nizamnamesinin 48 inci maddesi bu hükmü tazammun etmektedir, «bir maddenin, bir kredi faslının veya bir tacil teklifinin ayrılması her zaman talep edilebilir». Cumhuriyet Konseyinin 47 inci maddesinde tadil teklifinin ayrılmasını hedef tutan hükümler yoktur.

» Nizamname, oylama usulü hakkında hususi hiç bir şey ihtiva etmemektedir. 55 inci madde Milli Meclis nizamnamesinin 57 inci maddesinden farksızdır.

I Konseyin 56 ncı maddesinde, Milli Meclisin 58 inci maddesinde olduğu gibi, itap edeni revizyon (tadil) ve koordinasyonun (düzen, tenazur) temini için teklifin ikinci defa müzakeresi veya komisyona iadesi imkânı derpiş edilmiştir. Anayasanın 20 inci maddesinin son fıkrasının tatbikini derpiş etmek ihtiyacını karşılayan Cumhuriyet Konseyi nizamnamesinin 57 inci maddesi yeni bir hüküm ihtiva etmektedir ⁽¹⁾. Mezkûr fıkranın hükmüne göre, Cumhuriyet Konseyi tarafından tadil ve tam üye sayısının mutlak ekseriyetiyle ve açık oyla kabul edilen bir kanun tasarı veya teklifi, Konseyce yapılan değişikliklerin Milli Meclis tarafından tamamen veya kısmen reddi halinde, bu Meclisçe aynı şartlar altında kabul olunacaktır.

Anayasa mutat müzakereden başka, ivedilikle müzakereyi derpiş etmektedir. Cumhuriyet Konseyi ivedilikle müzakereden başka, nizamnamesinde derhal müzakere usulüne, yer vererek bir yenilik ihdas etmiştir.

B) FEVKALADE YASAMA USULÜ

Bu usul derhal müzakere ve ivedilikle müzakere ipotézlerini ihtiva eder. Cumhuriyet Konseyi nizamnamesinin 58 inci maddesi (Milli Meclis nizamnamesi maddeleri meyanında bunun aynı veya benzeri yoktur) derhal müzakere usulüne tahsis edilmiştir. Hükümetin veya bir komisyonun kararıyla kanun tasarı ve tekliflerine tatbik olunabilir. Bu tasarı ve teklifler Milli Meclisçe gündeme alındıktan sonra kabul edilecekleri cihetle Anayasanın bunlar için Konseye reylerini bildirmek üzere verdiği mehil iki aydır; fakat konseyce nizami mehilleri, tatbik etmeksizin tasarı ve tekliflerin süratle tetkikine lüzum görülebilir. Bu gibi hallerde bu usul tatbik olunur.

¹ Konsey nizamnamesinin 57 inci maddesi — Milli Meclis tarafından kendisine tevdi edilen bir kanun tasarısı veya teklif metninde Konseyce değişiklikler yapıldığı ve reyin tümü açık oyla ve tam üye sayısının salt çokluğuyla oylandığı zaman, Cumhuriyet Konseyi Baştan oyların neticesini ilân eder.

59 uncu madde ivedilikle müzakere usulüne tahsis edilmiştir; Konstitüsyonel bir metnin tatbiki bahis mevzuuydu (Anayasanın 20 inci maddesinin 2 ineci fıkrasının 3 üncü ibaresi): «Milli Meclis bir meselenin ivedilikle müzakeresimi kabule karar verdiği takdirde, Cumhuriyet Konseyi, Milli Meclis müzakereleri için bu Meclisin nizamnamesinde derpiş edilen müddet içerisinde reyini bildirir».

59 uncu maddede, Milli Meclis tarafından ivedilikle müzakeresine karar verildiği beyan edilerek Cumhuriyet Konseyine tevdi edilen her milletin Konsey ce de ivedilikle müzakere edilmesi kaidedir, denilmektedir.

Gerek mutat (umumi) usul, gerek fevkalâde usul bahis mevzuu olsun, esas fikir Cumhuriyet Konseyinin, Milli Meclisin arzu ve iradesini felce uğratamamasıdır. «Mehillerin bu kadar itina ile tanzimi lüzumsuz değildir. Böylece Cumhuriyet Konseyinin bazı defa Senatonun (eski Ayan Meclisi) aldığı vaziyeti taklit etmek suretiyle tasarımı müzakereye koymayarak «defnetmesi» önen)miş olur.»

Velhasıl tasarı ve tekliflerin müzakereleri hakkındaki nizamnamenin XI. inci faslında bütçe müzakeresinin kaideleri beyan edilmektedir. Fakat orada da Anayasa tarafından konulan prensipler dikkate alınmıştır.

C) BÜTÇE MÜZAKERELERİ

Her ikisi de müntahap iki meclis tesis edilirken 27 Ekim 1946 tarihli Anayasa, 1875, 1814, 1830 ve 1870 dekiler gibi, bunların bütçe mevzuunda gayri müsavi hukuka sahip olmaları lüzumunu derpiş etmiştir. Milli Meclisim üstünlüğünü tespit eden metinler çoktur. Anayasanın 14 üncü maddesi, müzakeresiz Milli Meclis divanına tevdi edilecek olan kanun teklifi şekli altında kullanılan teşrii inisiyatif (kanun teklifi hakkını) tehdit etmektedir. Bu teklifler gelirlerin azalmasını veya bir masrafın vukuunu intaç etmekte iseler, kabul edilemezler.

Anayasanın 16 ncı maddesi de: «Bütçe tasarısının Milli Meclise verileceğini» tazammun etmektedir. Bu madde, «Mali kanunların ilk önce Metusan Meclisine arz edileceğini ve orada oylanacağını» tazammun eden 244 Şubat 1875 tarihli kanunun 8 inci maddesinin pek az değiştirilmiş yeni bir şekildedir.

Gider teklifi hakkının Milli Meclis milletvekillerine ait olduğu Anayasanın 17 inci maddesinde ifade edilmekte olduğuna göre, bunun mefhumu muhalifiyle Cumhuriyet Konseyi azalarının bu yetkiyi haiz olmadıkları hükmüne varılır.

Velhasıl, 20 inci madde şu hükme ihtiva etmektedir: Bütçe kanunu bahis mevzuu olduğu zaman Cumhuriyet Konseyinin reyini bildirmek için sahip olduğu müddet, Milli Meclisin sözü geçen kanunu incelemesi ve oylaması için geçmiş olan zamanı aşmamalıdır.

Nizamname bu prensipleri ve bilhassa Anayasanın 16 ve 17 inci maddelerinde vazettiği esasları dikkate almıştır. Filhakika nizamnamenin 60 ncı maddesinin 3 üncü fıkrasında «bir faslın tahsisatı için hükümet veya komisyon tarafından Milli Meclise teklif edilen en yüksek rakamı aşan tadel teklifken bir asla-

da diğerk bir fasla münakale icrası bahis mevzuu olmadıkça, kabul ve reis tara fırdan reye arz olunamaz.

Bu müzakereler, Cumhuriyet Konseyinin 24 Haziran 1947 tarihli toplantı sırda tasarruf temini ve kaynakların amenajman hakkındaki kanun tasarısının 3 üncü maddesinin görüşülmesi esnasında, Konsey azası M. Adre Dulin tarafından, zirai yardımlaşma sandığına yapılacak Devlet yardımının 6 milyar (hükümet tarafından teklif edilip Milli Meclis tarafından oylanan ve Cumhuriyet Konserinin mali Komisyonu tarafından kabul edilen 3 milyar yerine) olarak tespitine matuf bir tadil teklif olunmasından tevellüt etmiştir. Bu tadil teklifinin kabule şayan olduğuna hatiplerin hiç biri tarafından itiraz edilmeksizin maliye komisyonu ve hükümet tarafından teklif aleyhinde bulunulmuştur. Açık oyla reye konulmuş ve 133 reye karşı 148 reyle kabul edilmiştir.

Bilâhare Cumhuriyet Konseyi tarafından aynı tasarının 15 inci maddesinin müzakeresi ve Milli Meclisçe ikinci görüşülmesi esnasında muhtelif hatipler tarafından Cumhuriyet Konseyinin, bir gider (masraf) için Milli Meclis taraflıdan kabul edilen veya hükümet tarafından teklif olunan rakamdan üstün bir racam teklifine hakkı olmadığından bu teklifin kabulü Anayasaya aykırı olacağı cihetle reddi lâzım geleceğı ileri sürülmüş ve bu hususta Cumhuriyet Konseyi nizamnamesinin 60 ncı maddesinin 3 üncü fıkrası ve Cumhuriyet Konseyi azalarının gider için teklif hakkına sahip olmadıklarını tazammun eden Anayasanın 16 inci maddesi hatırlatılmıştır⁽²⁾.

Milli Mecliste maliye komisyonu tarafından Cumhuriyet Konseyinin yetkilerini izah ve konsey tarafından alman inisiyatifte itiraz etmeğre M. Paul Reynand memur edildi. M. Reynaud'nun ileri sürdüğü delil şuydu; Mademki Ayan Meclisi ne kredileri, ne de vergileri artıramıyor ve yeni vergiler teklif edemiyordu, Cumhuriyet Konseyi de mali mevadda Ayan Meclisinin sahip olmadığı bir hakka malikiyet iddia edemezdi. Konsey, Milli Mecliste gelirler ihdas edemeyen ve/a giderleri artıramıyan Cumhuriyet Konseyinin kanun teklifi ile bu yetkilere sahip olan tadil teklifi arasında bir tefrik yapmaya çalışan M. de Tinguy'du. Poret'nin şahsında bir müdafı bulmuştu. Cereyan eden müzakereler ve ileri sürülen metinlerin ışığı altında Cumhuriyet Konseyinin yetkileri tarif edilebilir.

Giderler hususunda, bütçe kanunları veya melhuz (previzyonel) ve munzam tahsisatlar (krediler) hakkında bu kaide, Cumhuriyet Konseyince bir fasıl tahsisatı için bazı hallerde kabul edilen miktarın Milli Meclis tarafından oylanan rakamları aşamayacağını zaruri olarak istilzam etmez.

Bir yandan, bir fasıldan diğerk bir fasla tahsisatlarına nakli talep edilebilir ni

² Meselenin tetkiki hedef tutulan metinlerin kabulü tatbik olduğuna şüphe ettirebilirdi. Müzakere edilmekte olan kanun tasarısı, bir bütçe tasarısı değil, tasarruf temin ve kaynakları amenajmanın ihtiva eden bir tasarı idi. M. Dulin tahsisat tutarım 6 milyarda tutmak yani hükümetin tasarısında yazılı indirmeye gayri müsait bir rey vermek istiyordu; bir gideri artırmağre değil, tasarruf teminini hedef tutan bir tasarıyı redde matuftu.

zamnamenin 60 inci maddesinin 3 üncü fıkrası). Burada gider için hiç bir inisiyatif (kanun teklifi hakkı) mevcut değildir. Öbür yandan, Konseyin, hükümet tarafından Millet Meclisine tevdi edilen ilk tasarıda görünen ve Milli Meclisçe o azaltılmış veya bütçünün kaldırılmış olan kredilerin tamamen veya kısmen yeniden tesisine müsait rey ve mütalâada bulunmakta serbest olduğu kabul olunmalıdır.

Bu halde gider için teklif hakkı Konseye değil hükümete aittir. Azalarından birinin veya maliye Komisyonunun talebi üzerine Cumhuriyet Konseyince teklif olunabilecek azami tahsisat hükümetin ilk tasarısındaki rakamdır, fakat Konsey bu rakamın çerçevesi içerisinde, Milli Meclisçe oylanmış olan masraf miktarlarını tecavüz etmekte serbesttir.

Bidayetten kredi açılmamış olan fakat bazı hükümleri bilâhare krediler açılmasını istilzam eden kanunlara gelince, Cumhuriyet Konseyine (yani komisyonlarına ve azalarına) Milli Meclis tarafından tevdi edilen metinlerde Konseyce bu Milli Meclis tarafından hükümetin veya kendi komisyonlarının veya azalarının talebi üzerine tetkik ve kabul edilen metinlerdekinden çok daha büyük masrafları intaç edecek değişiklikler vücuda getirilmesine müsaade edilmemelidir.

Gelirlere gelince, nizami prensibi tatbik etmelidir. Bu prensibe göre, tadil teklifleri ait oldukları tasarı veya teklifin çerçevesi içinde yapılmalıdır (nizamnamenin 62 inci maddesi).

Hülâsa olarak, gider hususunda Cumhuriyet Konseyinin tadil teklifi hakkı Anayasanın 17 inci maddesiyle tehdit edilmiştir. Milli Mecliste teklif olunan kredilere üstün krediler açmaya matuf veya bilâhare yeniden kredi açmayı intaç edecek bütün teklifler kabul edilmez. Gelir mevzuunda Cumhuriyet Konseyinin tadil teklifi hakkı Milli Meclisininkinin aynı görünmekte ve müzakere edilmekte olan tasarı veya teklifin çerçevem içerisinde kalmak mecburiyetinden başka hiç bir tahdide tabi tutulmamaktadır.

Böylece Anayasa Cumhuriyet Konseyine kendi nizamnamesiyle tespit edilen bazı hudutlar empoze (tahmil) ediyordu. Umumi bir tarzda teşrii usule gelince, «Cumhuriyet Konseyi bir karar meclisi olarak değil bir mülâhaza ve mütalâa meclisi olarak görünmekte ve karar verme veya engelleme değil, geciktirme ve haber verme yetkisine sahip bulunmaktadır». Bu, Konseyin rolü mütevazı ve silik mi olacaktır, demektir? Nizamnamenin bazı hükümleri Cumhuriyet Konseyine daha faal bir rol oynamak imkânlarını vermek istemiş ve Konsey bunda M. Leon Blum tarafından yapılan telkinlere göre hareket etmiştir. «Bu akıllı tedbir ve ihtiyat (Anayasanın) sizi Devletin büyük ve müşkül reformlarına doğru dönmeye davet eder. Akıllılık bazen cüret ve cesaretle, tedbir ve ihtiyat teşebbüs ve harekettir. Bunun içindir ki, bu mülâhaza ve mütalâa meclisi (Konsey) aynı zamanda bir terakki ve yaratma meclisi olacaktır. Vazifeniz, müşterek vazifemiz Anayasanın bize bahsettiği bütün imkânları işletmek ve bütün kaynaklarını se-

merkezlendirmektedir». Bunlar o imkânlardır ki, Cumhuriyet Konseyi, nizamnamesi ani hükümetle olan münasebetlerine ait hükümlerinde geniş ölçüde işletmiştir.

ÜÇÜNCÜ KISIM NİZAMNAME VE AMME KUVVETLERİYLE MÜNASEBETLERİ

Cumhuriyet Konseyinin Milli Meclisle, Anayasa Komitesi ile hükümetle münasebetlerinin nasıl tayin edileceğini nizamname izah etmiştir. Bu son noktada, nizamname fevkalâde enteresan ve kısmen orijinal bilgiler vermektedir.

Kanunu tanzimine iştirak eden parlamenter Meclis, Cumhuriyet Konseyi de siyasi müzakereler tesis etmek ve fiil ve hareketleri, tasarı ve niyetleri hakkında, hükümeti sorguya çekmek isteyen siyasi bir meclistir.

A) HÜKÜMETLE MÜNASEBETLERİ

Kendisine karşı vekillerin mesul olmadıkları Cumhuriyet Konseyi (Anayasanın 48 inci maddesi), Hükümetin mevkiinde kalıp kalmamasını dava mevzuu yapamaz ⁽³⁾ ve bin netice Fransız parlamenter hukukunda meclislere karşı, Ananevi olarak, Hükümetin mesuliyetinin bahis mevzuu olabilmesine bağlı olan gensoru hakkını kullanamazdı.

Bu sebeptendir ki, Konsey nizamnamesi, gerek Milli Meclis nizamnamesinin gensorulara tahsis edilen XV inci faslının 89-93 üncü, gerek senato nizamnamesinin 81-85 inci maddelerine tekabül eden hiç bir hükmü ihtiva etmemektedir. Fakat Cumhuriyet Konseyinin, vekillerin mesuliyetini dava mevzuu yapmaya hakkı yoksa rey ve mütalâalarını bildirmeye çağrılan konsey vazifesinde aydınlanmaya yarayan her türlü malûmatı elde ötmeye hakkı olduğu kanaatindeydi. Bunlar nizamnamesinin tahkikat komisyonlarının tayinine, karar teklifinin müzakeresine, yeni «müzakere ile birlikte sözlü sorular» usulüne taallûk eden maddelerinde yer almaktadır.

A) TAHKİKAT KOMİSYONLARI

Nizamnamenin 30 uncu maddesi şu hükmü ihtiva etmektedir: «Cumhuriyet Konseyi talepleri üzerine, umumi veya hususi komisyonlara yetkilerine giren meseleler hakkında tahkikat icrası salâhiyetini verebilir. Hususi kararlar, Konsey, talepleri üzerine komisyonlara anket parlâmenter komisyonları tarafından alınan ifadelerle ait 23 Mart 1914 kanunda derpiş edilen anket yetkileri ita edilir». Tahkikat yetkileri tabiri parlamenter hukukta pek açık bir mana taşımaktadır. Anket (tahkikat) hakkı teamülû pek eskidir, Restorasyona kadar çıkmaktadır.

³ Müellif G. Morange, bir eserinde vekillerin iki meclise karşı mesuliyeti iki meclis usulünün zaruri neticesi olmadığına dikkati çekiyor ve sonra ilâve ediyor; «umumiyet itibariyle modern parlamentarizmde yalnız azalan genel seçim ile seçilen meclise karşı vekillerin mesuliyeti bahis konusu olabilir».

1848 de ilk defa olarak M. de Vilhelm'in faaliyetleri hakkında tahkikat icrası talep edilmiştir. Bu hakkın kullanılması icradan çek genişlemiştir. Bir yandan tatbik sahası her türlü meselelere uzanmış, öte yandan, komisyonların yetkileri artırılmıştır.

23 Mart 1914 tarihli bir kanun, gerek meclislerin anket için tayin ettikleri komisyonlara, gerek esasen mevcut daimi büyük bir komisyona istisnai yetkiler vermeye meclisleri mezon kılmıştır. Bu yetkiler umumiyetle adli olacak vasıflandırılmaktadır. Bu tabire uygun değildir, komisyon hakikatte bir sorgu hâkiminin yetkilerine sahip değildir; müsadereler, aramalar icra edemez, ihzar veya tevkif müzekkeresi veremez. Bu yetkiler münhasıran şهادete, ifadelere aittir. 23 Mart 1914 tarihli kanun şahitlere hususi vecibeler yüklemektedir: şahit çağrıldığı yere gitmeğe ve yemin etmeğe mecburdur. Hakikati söyleyeceğine yemin eden şahit yalan söylediği takdirde, Ceza Mahkemesi tarafından yalan şahitlik cezasıyla cezalandırılır.

Cumhuriyet Konseyinin komünist grubu anket yetkisinin umumi veya hususi komisyonlara verilmesine şiddetle muhalefet etmiş ve nizamnamenin 30 uncu maddesinin ilgasına matuf bir teklif sunmuştu; teklif kabul edilmemiştir. Müzakere e esnasında komisyon raportörü şöyle diyordu: «hükümeti kontrol yetkisi bahis mevzuu değildir. Anayasa onu bize menetmektedir. Tetkik edeceğimiz işler hakkında bir anket salâhiyeti bahis mevzuudur. Konsey mülâhaza ve mütâlâa meclisi olarak vasıflandırılmıştır; tabir yerindedir.»

Vazıhı vaziyetler almak ve siyasi mahiyette meseleler hakkında reyini bildirmek için Konseyin diğer bir imkân ve vasıtası vardır, nizamname tarafından kendisine bahşedilen ve karar tekliflerinin müzakeresinden ibaret alan salâhiyet.

B) KARAR TEKLİFLERİNİN MÜZAKERESİ

Bu mevzuda tatbiki kabil kaideler nizamname de dağınık bir haldedir. Bir karar teklifi, öyle bir tasarruftur ki, bununla bir asamble muayyen bi vaziyet hakkında hükümeti bazı tedbirler almağa veya almış olduğu tedbirleri açıklamağa davet eder.

Karar teklifi, yetkili komisyonun önceden verilen bir raporunun, umumi bir müzakerenin ve teklif edilen tek bir madde halinde tanzim edilen ve tadil tekliflerine konu olabilecek elan metin hakkında bir oyalamanın mevzuunu teşkil eder. Bu nizamnamenin çeşitli maddelerinden neşet etmektedir.

25 inci madde hükmüne göre «komisyonlar, Cumhuriyet Konseyi reisinin talebi üzerine yetkileri içine giren bütün teklifleri tetkik ederler».

27 inci madde raportörünün tayinine taalluk etmektedir: «bir teklifin tevzini takip eden sekiz gün içerisinde, komisyon bir raportör tayin eder».

41, inci maddenin 2 inci fıkrası hükmüne göre, «nizamname hükmü dairesinde yetkili komisyon tarafından haklarında önceden bir rapor tanzim edilmiş olmadıkça hiç bir teklif Konseyin reyine arz edilemez».

55 inci madde müzakereye taallûk etmektedir: «Milli Meclis tarafından

tevdî edilen tasarıla teklifler ve karar teklifleri prensip itibarıyla aleni oturumda icra olunacak tek bir müzakereye tabidir. İlkönce tasarı hakkında tanzim olunan raporun umumi müzakeresi icra olunur.

Komisyonca reddi teklif edilen bir karar bahis mevzuu ise, ret karan reye konur.

Komisyonca hiç bir mütalâa beyan edilmemiş ise, konsey teklifin ilk metnindeki maddelerin müzakeresine geçilmesi hakkında karar vermeğe davet olunur».

Bu usul gensoru yerini tutmak üzere Cumhuriyet Konseyinde ekseriya kullanılmıştır (4). Şüphesiz bir gensoru ile bir karar teklifi arasında esaslı farklar mevcuttur. Gensoru hükümeti devirmek hakkım ihtiva eden bir gündemin oylanması ile teyit edilmiştir; karar teklifi ise, ancak kabul veya reddedilebilir. Şekil farkları da yok değildir; gensoru sahibi gensorusunu izah ve tafsil eder ve müzakere açar, hâlbuki karar teklifi bir raporun mevzuunu teşkil edecektir (2) ve umumi müzakereden evvel müdahale eden, raportördür.

Her iki halde, müzakerelerin neticesi aynıdır: bir metin hakkında oylanır. Müzakereye refakat eden yeni sözlü soru usulü ile beraber, bu bir gensoru müzakeresi başlangıcına benzeyen müzakerenin başlangıcıdır. Tamamıyla gensoru sahibi gibi, soru sahibi müzakereyi açar, diğer konsey azaları görüşmeye iştirak ederler, vekil cevap verir, sonra, bütün hatipler konuşma yaptıktan sonra reis müzakeresinin sona erdiğini bildirir. Burada gensorunun müzakere esine benzeyen, müzakerenin başlangıcıdır, sonu değil.

(C YENİ «MÜZAKERE İLE BİRLİKTE SÖZLÜ SORU» USULÜ

Ananevi usul parlamento azalarına lüzumlu bütün malûmatı derlemeğe imkân veren yazılı ve sözlü soruları ihtiva eder. Nizamnamenin 82- 86 inci maddeleri bunlara tahsil edilmiştir; sözlü sorular sıkı kaidelere tabidir. Sözlü bir soruyu cevaplandırılan vekile cevap vermek için yalnız soru sahibi veya seçeceği arkadaşlarından biri, bir kaç dakika için söz alabilir.

Bu usul Asamblenin hükümet kaynaklarından malûmat edinmesine imkân verir ve Asamblenin kendi azalarının mütemmim operasyonlarını dinlemesine müsaade etmez. Cumhuriyet Konseyinde gensoru hakkı mevcut olmadığından Fransız anme hukukunda yeni olan Cumhuriyet Konseyi gibi bir Asamblede yeni olarak müzakere ile birlikte sözlü soru usulü kurulmuştur (nizamnamenin 87 -91 inci maddeleri).

Bir sözlü soru hakkında müzakere talebi ya bir veya bir kaç grup reisleri veyahut bir umumi komisyon tarafından tevkil edilen aynı komisyonun reisi ve

⁴ 20 Mayıs 1947 tarihli toplantıları da Fransızlara gündelik ekmek temini maksadıyla alınacak tedbirler hakkında ki karar teklifinin müzakeresi Ziraat Vekilinin faaliyet ve politikası hakkında bir gensoru mahiyetini almıştır.

(20) 20 Mayıs'ta müzakere edilen karar teklifinin sahibi Ziraat Komisyonu

Yahut 30 Konsey azası tarafından imzalanmalıdır (87 inci madde). Böyle bir talebin başkanlar kurulu tarafından tetkik edilmesi mecburidir (88 inci madde). Konsey kısa bir müzakereden sonra müzakere talebine verilecek cevap hakkında karar verir. Karar müspet (pozitif) olarak sadır olduğu takdirde, müzakere tarihi, hükümetle anlaşıldıktan sonra ya derhal, ya bilâhare tespit olunur.

Bir sözlü soru üzerinde müzakere esnasında sırasıyla, soru sahibi ve isimlerini kaydettirip söz isteyen konsey azalan (40 ıncı maddenin 1 inci fıkrası) ve hükümet temsilcisi konuşma yapar. İsmi kaydetmiş olan bütün hatiplerin konuşmaları sona erdiği veya Cumhuriyet Konseyince oturumun kapanmasına karar verildiği zaman, reis müzakerelerinin nihayet bulunduğunu beyan eder (40 ıncı maddenin 3 üncü fıkrası).

Bu hüküm bir gündemin veya bir teklifin oylanması faraziyesini tamamen bertaraf etmekte ve müzakere ile birlikte yeni sözlü soru ile gensoru usulü arasındaki bütün karşılıklara mani olmaktadır.

Bu usul, tıpkı komisyonlara anket salâhiyeti verildiği zaman olduğu gibi, komünistlerin muhalefeti tahrik etmiştir; komünistlerin sözcüsü şöyle diyordu: «yazılı soruları kabul ediyoruz, sözlü sorulan kabul ediyoruz, karar tekliflerini kabul ediyoruz. Bana öyle geliyor ki, Cumhuriyet Konseyinin salâhiyetleri genişlemiştir ve hem tahkikat salâhiyetlerine hem de kâfi derecede araştırma salâhiyetlerine sahiptir». Raportörün buna cevabı şudur: «müeyyidesiz bir müzakere Anayasa hükümlerinin ihlâlini intaç edebilen bir gensoru değildir». Konsey kendi nizamname komisyonunu takip etmiş, müzakere ile birlikte sözlü sorular prensibini vazedен 87 inci madde kabul olunmuştur) (5) Binaenaleyh, konsey nizamnamesi, hükümetle olan münasebetleri hakkında orijinal bir eser yaratmıştır. Aksine, Milli Meclise ve Anayasa komitesiyle münasebetleri hakkında tamamıyla Anayasa'da konulmuş olan prensiplerle iktifa etmiştir.

B) MİLLÎ MECLİSLE MÜNASEBETLERİ

Bu münasebetler nizamnamenin XIV üncü faslında organize edilmiştir. Bir yandan Konsey nizamnamesinin 78 inci maddesi (Milli Meclisin 86 ve 87 inci maddelerine tekabül eden) Cumhuriyet Konseyinin rey ve mütalâalarının Milli Meclise hangi şartlar altında tebliğ edileceğini tayin etmektedir. Öte yandan, 79 uncu madde ile hedef tutulan gaye, Anayasanın 20 inci maddesinin 2 inci fıkrasının son cümlesinde derpiş edilmiş olan munzam mühletin, Milli Meclis nizamnamesinin 87 inci maddesinin 3 üncü paragrafına tevfikân Cumhuriyet Konseyi tarafından Milli Meclisten ne gibi hal ve şartlar dâhilinde talep olunabileceğini tayin ve tespit etmektir.

⁵ 88 oya karşı 208 oyla kabul edilmiştir. Cumhuriyetçi sol topluluklar grubu bu soruya atfettiği ehemmiyeti göstermek için açık oy talep etmişti. 5 Haziran 1947 tarihli oturuma ait parlamento müzakereleri (Delats Parlementares), sayfa 705.

Muayyen bir metin için böyle bir talebe ancak bir defa teşebbüs edilebilmeli veya yetkili komisyon veya hiç değilse, Konseyin on beş azası tarafından yapılmalıdır.

Bu talep hakkında:

a) Derhal müzakere, yani Komisyon Önceden iki aylık bir mühlete sahip olduğu bir metin bahis mevzuu ise, yetkili komisyonun raporu üzerine bir saat sonra,

B) Prejudiciel ⁽⁶⁾ teklifler yani raporsuz teklifler için tatbik edilen usule göre Konseyi ivedilik usulüne tabi bir metin bahis mevzuu ise, mühlet talebine dair olan karar teklifinin metni üzerinde derhal müzakere icra olunur.

Böyle pek kısa bir süren bir müzakere arzu olunmuştur. Mühletin bu kısalığı Konseyin Anayasa Komitesi ile münasebetlerinin de bir karakteristiğidir.

C)ANAYASA KOMİTESİYLE MÜNASEBETLERİ

: , . Bu münasebetler nizamnamenin XV inci faslını teşkil eden 81 inci maddesinde düzenlenmiştir. Milli Meclisin nizamnamesinde buna tekabül eden madde yoktur.

Anayasa Cumhuriyet Konseyini aynı zamanda bir vazife olan hususi bir hakla teçhiz etmiştir: bu da icabında kanunların Anayasaya uygunluğunun kontrolü usul ve muamelesini harekete getirmektir. Anayasanın 82 inci maddesi hükmüne göre: «kanunun ilân müddeti içerisinde Anayasa Komitesine Reisicumhur ve Cumhuriyet Konseyi tarafından müşterek bir talep yapılır, Cumhuriyet Konseyi bunun için tanı aza sayısının mutlak ekseriyeti ile karar vermiş olmalıdır».

Konseyin muhtemel kararının kanunun nesri müddeti içerisinde alınması lâzım geldiğinden dolayı, bu methiler kısadır. Hususi bir komisyonun tayini ve mümkün ve ne de arzuya şayan görülmemiştir kanunların Anayasa'ya uygunluğunun kontrolü Konseyin daimi bir vazifesidir ve daimi komisyonlarından birine tevdi edilmiştir. Salahiyet «reyiam», «konstitüsyonel kontrol», «nizamname ve müracaat komisyonu» unvanını alan reyiam (genel seçim) ve nizamname komisyonuna tevdi edilmiştir.

Bundan başka 24 saat içerisinde tanzim edilmelidir, müzakere kaide ten açık oturumda 48 saat sonra açılacaktır. Kanunun ilân müddeti, fil hakikat, ancak beş gün olabilir. Konseyin bu müddet sona ermeden karar verilmesi lâzımdır.

Cumhuriyet Konseyinin faaliyetini idare eden ve yetkileri ve çalışma melodi an hakkında hakiki bir fikir edinmeğe anayasadan çok daha fazla imkân veren metinler bunlardır. Çok defa serdedilen ve tekrar edile edile artık iptizale uğrayan bir mütalâaya göre, bu Asambleyi faydasız bir makine veya Anayasa

⁶ Dava mevzuundan evvel muhakeme edilen mesele, mütেকaddim mesele, bir zarar tekevvün etmek, için takdimen halli icap eden iş, ön iş.

Teamülümüze müspet olarak tesir icra, eden hakiki bir otorite yapacak olan, şey, metinlerden ziyade insanlardır.

Azaların arzusu şöyle ifade edilmiştir; «bir kayıt meclisi olmasına göstermeksizin bir oyalama meclisi olmasına karar vermiş olarak bir mülahaza ve mütalaa meclisi olmasını kabul ediyoruz. Kurucu Meclis bu rolü bilhassa bize tahsis ederek, yeniden tekrar tesis olunan parlamanın müşterek işinde hâkim Asamble (Milli Meclis) ile işbirliği yapmamızı istemiştir»⁽⁷⁾.

Bundan başka, Cumhuriyet Konseyinin en iyi şansı Kariyer yapmak isteyen siyasi ricale arz edilen bir imkân ve vasıta olarak kalmasıdır. Aksin 3, 1947 senesi esnasındaki faaliyetinin bilânçosu pek müspet olmamıştır. Rey ve mütalaalarını her zaman milli Asambleve empoze edememiştir. Muharrirler şöyle diyorlardı:

«Az çok bir emniyetle ileri sürülebilecek tek mütalâa, ikinci meclisin mahdut prestiji, devlet organları arasında silik durumu milli egemenliği kullanmaya biricik salahiyeti olan Milli Meclisin arzularına devamlı şekilde bir mukavemet ve muhalefet göstermesine asla imkân vermeyecektir»⁽⁸⁾.

⁷ Reisin nutku (14 Ocak 1947 tarihli müzakereler sayfa - 4)

⁸ Müell f P. H. Simou şöyle diyor; «sadece istişare bir rolü olan, hakiki salahiyetle gayri mücehhez bir ikinci meclis kurmak, tek meclisin mahzurlarına katlanmak ve üstelik faydasız bir organın yük v ağırlığın taşmak demektir». Müellifin «Chronique sociale France», Haziran - Temmuz 1946 tarihli rövüdeki makalesi, sa, 326,

KOMÜN MÂLİYESİ PROBLEMLERİ

Fransızcadan çevrilen

Nari ROLLAS

Telkik Kurulu Müşaviri

Bu mesele bir kere daha komün temsilcilerinin meşgalesinin birinci plânına girer.

Doğrusunu söylemek lâzım gelirse 35 yıldan beri komünlerin mali meseleleri, parlamento tarafından bir biri ardından kabul edilen tedbirlerin muhtemel tesirlerini tahmin ve takdir edebilmek için gerekli zaman zarfında Vekiller Heyetinin, Teşrii Meclislerin ve Şehirler Birliği Kongrelerinin programlarında, görünmekte hali kalmamıştır.

Eğer bütün bu tedbirler istinasız yetersiz görülmüşse, bu onların her zaman veya bir kaç gecikme ile teklif ve kabul edilmiş olmalarından ve bu beş yıllık devre zarfında birbirini müteakip gelen Maliye Vekilleri mükellefler tarafından ödenilen vergiler hasılatının dağıtımında komünleri daima, Devlet ile mahalli kollektivitele arasında, ölmeyecek bir hisseye indirmesinden ileri gelmiştir; zira eski ve değersiz karineye müstenit vergilerin yerini gelir üzerine konulan vergilerin alınmasından beri randımanın son derece yükseldiği keyfiyetini kendi kendimizden Özlememek lâzımdır; gerçekte Belçika'da bu muazzam vergi yükünü, yalnız Devletin değil il ve komünlerin de ihtiyaçlarını karşılayacak yalnız bi tek mükellef vardır.

Kuvvetler hiyerarşisinde komün «tabi» bir iktidardır.

Ve mali meselelerde bu madunluk şartı belki de en açık surette kendini gösterir.

BU İDDİAYI DESTEKLİYEN BİR KAÇ MİSAL.

İster ufak köyler, isterse büyük şehirler, zirai yerler veya sınai komünler habis konusu olsun sağlam bir surette muvazeneli komün bütçeleri bulunmak için 1914 den daha önceki yıllara çıkmak gerektir.

Bu devirde mahalli idarelerin kaynakları, yüzde 20 ilâ yüzde 25 şe kadar komün özel gelirlerinde ve özel fonlar gelirlerinden ve müteb kişi için, Devletin bilâ vasıta vergilerinden alınan munzam kesirlerden (eski şahsi vergiler, eski arazi vergisi... İlh) komünlere mahsus taksitler ve resimlerden, umumi hizmetlere ait verilmiş imtiyazlara veya bunların Reji halinde işletmesinden mütevellit hasılatları, kemlin mallarının randımanından geliyordu.

1914 -1918 savası sırasında komün iktidarı hâlâ muntazaman işleyen yegâ

ne kuvvet oldu ve bunu ancak önemli istikrazlar sayesinde yapıldı,

Devlet bu istikrazlara ancak bir kaç yıl gecikme ile girişti.

29 EKİM 1918 tarihli bir kanun, Belçika'da ilk defa olarak gelirler üzerine bir vergi koydu; bu kanun komünler kesri munzamları gibi mevcut bilâ vasıta teklifi, yeniden vücuda getirilen vergiler esası üzerine müstenit komün resimlerini de kaldırıyordu; Bu kanun komünlere, yeni vergilerin muayyen cibayet esaslarından hisseler tahsis ve derpiş ediyordu.

1919 kanunu mâliyece, Parlâmento tarafından kabul olunan hükümler dâhilinde, gayri kabili tatbik edildi. Ve 3 Ağustos 1920 ve 20 Aralık 1920 kanunlarıyla tadil edildi; bu suretle bir aylık birlik gecikme oldu. Tafsilatın yapılabilmesi ve komünlerin ellerine geçecek para ile hisselerine karşılık borçlandırılmadan yeni vergiye tabi mükellefler beyannamelerini doldurup vermeden ve ödenecek miktarlar tespit edilemezden yer istifa ve tahsiline geçilmezden önce bir çek aylar geçti

Buna intizaren komünler, paranın kıymetini kaybetmesi ve fiyatların artması tesirde masrafları biç durmadan yükselirken mali gelirlerinin büyük bir kısmından mahrum bulunuyorlardı.

Üstelik 16 Temmuz 1922 den itibaren komün mâliyesi hakkındaki ilk kanun gelir üzerinden komünler kesri munzamını almak memnuniyetini kaldıran ve bilakis mahdud bir miktardaki kesri munzamların mahalli bir karakter arz eden tahsil esasına müstenit olanlar emlak gelirlerinin, ticari, sınai ve zirai teşebbüslere yatırılmış sermaye gelirlerinin, tüccarların, sanayicilerin, çiftçilerin ve serbest meslek icra, eden kimselerin mesleki gelirlerinin tahsil ve cibayetine izin veren kanun Meclisçe kabul edildi.

Bir başka kanun, 19 Temmuz 1922 kanunu, fonların temin ve taksimini tabi usullerinin basitleştirilmesi aldatıcı bahanesi altında komün fonlarını (Fcnds Communal) 1830 da kaldırılan komün okturunların yerini tutan ve özel fonu (Fonds spöcial) 1866 da ihdas eden kaldırdı ve onların yelini komünler fonu (Fonds des Conimunes) aldı,

Bu kanunun başlıca eksikliği fona, her yıl aynı şekilde el sürülmeyecek bir muayyen meblağ takdir edilmiş, yeniden ihdas edilen sabır bir ilk (Dotation) yetkisi vermiş olmasıdır ki buda ekonomik durumun gelişmesine her türlü intibak kabiliyetinden uzak bırakılmasıdır.

Bu suretle Mons de 28-29 Nisan 1928 de toplanan (1928 Komün hareketlerine bakınız sayfa 436) beş yılda 1922 den 1926 ya kadar 1926 dâhil, komünler fonunun, hükümetin teşebbüsü ile yapılan, eski iki fonun yerine konmasının Belçika komünlerinin heyeti mecmuasını 227 milyondan fazla bir zarara uğrattığını gösterebildim.

Bu zarar 1927 - 1930 yılı zarfında 400 milyonluk bir ilâve ile arttı. Hükümetin teklifi üzerine kabul edilen 19 Temmuz 1922 kanunun komünlere verdirilen zararı 1931 mali yılından itibaren Parlamentonun tamir ettiğini görmek

iyin fakat makabline şümülü olmaksızın ve yalnız yüzde 50 ye kadar 27 Ocak 1922 kanunun kabulüne değin beklemek icap etti. Bu meblağalar şu veya bu şekilde ekonomik duruma intibak etmeksizin komünler fonunun muhassasatı 50 milyona yükseltildi ve beş yıllık artış beş milyona çıkarıldı.

Gelir vergisi üzerine muayyen cibavet esaslı, komünlere mahsus kesri munzamların kabulü hususunda 16 Temmuz 1922 kanununda münderiç yetki Lir birini takip eden 27 Mart 1924, 31 Ocak 1925. 14 Ocak 1927, 24 Temmuz 1927, 22 Ocak 1931 tarihli kanunlarla yenilendi ve epeyce genişletildi.

İkinci dünya savaşı arifesinde 10C0 den fazla Belçika komünü, tutan 100 milyona varan veya aşan kesri munzamları tatbik ediyorlardı.

Birçoklarının lüzumsuz olduğuna hükmettiği bu mali kanuna rağmen kiralık komünlerinin hepsi 500 milyon franklık artık müzminleşmiş olan yıkık bir açıktan dolayı sıkıntı çekiyorlardı; bu açığın içinde dört büyük şehir takriben 200 milyona varan bir miktarla katılıyorlardı.

1940 dan 1944 de kadar komünlerin mali durumu vahimleşmekten geri kalmadı öyle ki açıkları toplamı takriben 3.400 milyona ulaştı.

Mebuslardan, Dâhile vekâletleri delegelerinden ve komünlerin mümessillerinden kurulmuş komünlerin mali meselelerini inceleme Komisyonu 1946 ve 1947 yılları esnasında Dâhiliye vekâletinde toplandı.

Bu komisyonun komünler tarafından yüklenilen harp masraflarını tasfiye etmek için 1946 da yaptığı teklifleri umumiyetle Hükümet tarafından kabul edildi

Buna mukabil komün idarelerinin cari mali durumlarının nispeten ıslahına ait 1946 da mezkûr komisyonun yaptığı teklifler zamanın hükümeti tarafından tasdik edilmedi. Bu hükümet Dâhiliye Vekili M. Vermeylen'in tavassutu ile 24 Aralık 1948 de kanunlaşan tamamı ile yeni bir proje verdi.

Bu aralık senatör M. Tlarmegnies inceleme komisyonunun tahlifinden birini tekrar ele almak, komün fonlarının muhassasatını yılda 500 milyona çıkaran bir kanun teklifi yaptı (1922 reglementationu) meclis tarafından kab edilen bu teklif 2 Nisan 1948 de kanunlaştı; 24 Aralık 1948 kanunu önceki hükümleri ilga ettiğinden bu kamın yalnız 1948 mali yılı zarfında tatbik edildi.

Kanuni hükümlerin bu u / n süren sayılıp dökülmesi beyanatımızı kuvvetlendiren vakialardır; bu hemen de daima önemli bir gecikme ile dir ki komünlerin mali meselelerine temayül edilmiş ve üst makamlar tarafından empoze edilen kararlarla verilen zarar biç bir zaman telâfi olunmamış, ancak kısmen tamir edilmiştir.

24 ARALIK 1948 KANUNU.

Bu kanun nispeten yeni olduğu ve o devrin hükümetin içinde bulunduğu şartların bu kanunun kabulünü teklif ettirdiği henüz bütün hatıralardan çıkmamak lâzım gelirken, bunları hatırlamak gerekiyor; zira son zamanlarda yapılan beyanat bunların çoktan unutulduğuna herkesi inandırmaya sevk ediyor

Krallık komünlerinin mali durumu 1947 bütçesine göre 4 milyar franklık bir açık gösteriyordu.

Daha yukarda telmihte bulunduğumuz Etüt Komisyonu 14 Mayıs 1947 tarihli raporunda aşağıdaki tedbirleri övüyordu:

1) Komünler fonunun muhassasatını SCO milyon franga kadar yükseltmek (1922 nizamnamesi ve yardım tahsisatını yeni karinelere göre taksim etmek,

2) Komünlerin emrine yeni vergi esasları vermek,

3) Komünlere bazı öğretim, polis ve tamirat masraflarına müdahale adı altında yeni tahsisler verilmesi

4) Komünlere yükletilen bazı mükellefiyetlerin Devlet tarafından tekrar devletçe ele alınması.

Etüt Komisyonu bu tekliflerin duruma kesin bir ilâç olmayacağını, bu çarenin mevcut kanuni mevzuatın tadili halinde, o da kısmen, bulunabileceğini bundan da yetkisi üstünde bulunduğunu ilâve ediyordu.

24 Aralık 1948 kanunu gerekçesi yukarıdaki düşünceleri aynen aldıktan sonra:

Dâhiliye Vekili, vilâyet ve komün mâliyesinin sağlamlığını temin etmek için bütün problem hakkında bilfri vermenin muvafık olduğunu, mali sistemleri sadeleştirmeye ve mükellefler arasında eşitliğe dayanan umumi bir reform dâhilinde bir hal çaresinin ancak Maliye Vekili ile anlaşma ile bulunabileceğini ve iktidar yolu ile icra mevkiine konulabileceğini tahmin ve takdir etti.

Bu deklarasyonun nasıl olması lâzım geleceğine işaret edelim: Komünler mali rejimleri reformu 1948 de bunlara Devlet vasıtası ile ve mükelleflerin yükünü eşit bir hale sokarak Devletin mali kanunlarını sadeleştirmek için kendilerine Devlet yolu ile empoze edildi,

1948 REFORMUNUN DAYANDIĞI PRENSİPLER HAKKINDA.

Reformu ilham eden sevk ve idareci fikirler beresini atidir:

1) İmkân dâhilinde Devletin mali kanunları ile komün ve vilâyetinkini ayırmak lâzımdır.

2) Devlet zaman ve mekân itibariyle devam ve istikrarı çok değişik olan teklifi kabul maddeleri tercih hakkını bırakmak.

3) Mahalli iktidarların daimi ve daraltılması mümkün olmayan ihtiyaçları karşılamak için Devletin bir müdafide denmiş olmalıdır. Fakat komün idarecileri vergi koymak tam bir serbestliğe sahip olabilsinler ve bir müterakki sistem takip etmek imkânına malik olsunlar diye komün mâliyesine yeter derecede saha ayırmak lâzımdır.

BU PRENSİPLER NASIL İCRA MEVKİİNE KONULDU?

Yukarda zikri geçen mevzulara ulaşmak için hükümet projesi aşağıdaki tedbirlere başvurdu:

1) Devlet teklifi içindeki komünlerin bütün kontenjan hisselerinin kaldırılması, aynı vergilerdeki komün kesri munzamlarının kaldırılması (emlâk vergisi müstesna) maaşlar, gündelikler ve tekaüt aylıkları üzerindeki komün resimlerinin kaldırılması

2) Sen derece sabit bir karakterde ve temeli gerçekten mahalli olan emlâk vergisi kesri munzamlarının muhafazasına salahiyet verilmesi

3) Devlet tarafından, milli olmaktan ziyade mahalli karakteri olan bazı tekâlifin, bilhassa temaşa vergisi gibi, komünlere bırakılması

4) Komün ihtiyaçlarının kapatılması hususunda, bazı fonlar aracılığı vasıtası ile Devletin müdahalesi, fakat komünleri bütçelerinin denkliliğini sağlamak için mahalli resimlerle kapatmaya mecbur edecek şekilde yalnız muayyen bir miktara kadar

BU PRENSİPLERİN TATBİKİNİN RAKAMLARLA İFADESİ

Eğer Hükümet komün mâliyesi rejiminin reformunu sağlamak istiyorsa ilk ve baş vazifesi biraz katıyetle komün ihtiyaçlarının önemi tayin etmekten ibadettir.

22 Aralık 1948 de Dâhiliye Vekili M. Vermeyen tarafından Millet Meclisinde yapıları beyanata göre Dâhiliye Vekâleti bütün krallık komünlerinin 1947 bütçelerini tahlil etlemiştir.

Reformun ilk zayıf noktası 1 Ocak 1949 da meriyet mevkiine giren yeni bir sistem vücuda getirmek için ve henüz fiyatların kararsızlığı devrinde bulunurken, hükümden sakıt olan 1947 bütçesinin doneleri üzerine dayanmak zorunda bulunmasıdır.

Daha ilerde 1947 komün masrafları yekûnunun hangi nispetlerde 1949 da geçildiğini göreceğiz.

Dâhile Vekâleti tarafından tutulan rakamlara göre 1947 komün masraflarının yekûnu 11.437 milyon franga yükseliyordu.

Hükümet projesi bu ihtiyaçları şu şekilde kapatmayı düşünüyordu %

Komünlere bırakılan varidat:

a) Devletin ve vilâyetlerin yardımı (tedrisat... fh)	
bazı masrafların tamamen veya kısmen istirdadı	 2 530 milyon
b) Komün emval veya vergi taksitleri hasılatı	823
c) Reji işletmeleri temettü.....	.. 310
Yekûn.....	3663

2. Bazı mükellefiyetlerin tekrar Devlet tarafından alınması muhtaçlar fonu, serseriliğin menî 252 »

3. Komünlere mahsus mükellefiyetler hasılatı emlâk vergisi kesri munzamları, köpekler.

bisikletler üzerine mevzu ile resimleri kesri munzamların...ilh türlü mahiyetteki komün resimleri	2.000	»
	5.915	»
	1.000	milyno
	4.000	»

4. İctimai yardım komün fonları vücuda getirilmesi

5 Yeni komün fonları vücuda getirilmesi

Tahmin edilen gelir yekûn

10.915 »

Eğer bu gelir yekûn masruflarınki ile karşılaştırılırsa 522 milyonluk bir açık bulunduğu görülür. Fakat projeyi yapanlar bundan o kadar zorluğa uğramamışlardır:

Komün mâliyesinin umumi teftişi ile yapılan derin araştırmalar neticesinde mahalli masraflar baskısının 570 milyon miktarında tahakkuk edebileceğine hükmetmişlerdir.

Reformun ikinci noktası hiç şüphesiz, 1947 bütçesi rakamları esası üzerine ihtiyaçların ve gelirlerin muvazenesini tahakkuk ettirememiş olması ve ması afların kapatılması için 570 milyon gibi bu kadar muazzam miktarda bir paranın masraflar üzerine yüklenmesi göze almak zorunda bulunmasıdır.

1949 da 1952 ye KADAR KOMÜN GELİRLERİNİN VE GİDERLERİNİN GELİŞMESİ.

Giderler

Komün ihtiyaçlarının temini ancak 10.915 milyon franga yükselen gelirle bile zor sağlanırken komünlerin gider bütçeleri Dâhiliye Vekâletinden çıkan bilgilere göre aşağıdaki yekûna yükselmiştir:

Mali Yıl	1949	13 SC6
»	1950	16 332
»	1951	17.023
»	1952	18.402

Islahata nektar hareket teşkil eden 1947 tutarına nispetle 1952 masrafları yekûnu yüzde 67 bir artış göstermektedir.

İspat edilmiştir ki (MOUVEMENT COMMUNALLİN 271 sayısına bakınız, sayfa 277) sene beslene komün bütçelerinin artış yüzdeleri Devletin mutat masraflarının artışı yüzdelerinden daha aşağıda kalmaktadır (harp masrafları müstesna) Şu hal komün idareleri hakkında serdedilecek israf ithamlarını hiçe indirir.

Gelirler

Gördük ki Hükümet projesinin gerekçesine göre tahmin edilen gelirler 10.915 milyon Langa yükseliyordu ve şu kısımlardan, mürekkepti:

Türlü		5.915 veya yüzde 54
Komün fonları umumi Yardımlaşması		5 000 » 45 1/2
		i 10.915 veya yüzde 100
Bu doneler 1949 ilâ 1952 yılları için	(düşünülen	her bir ameliyeye
		mahsus)
Mali yıl 1949 Türlü		
gelirler	7.033	milyon yüzde 58 1/2
Komünler Fonu GB. 1.000	.. 5,000	» » 41 1/2
LOGO ' ,		
	12.003	veya yüzde 100
Mali yıl 1950 Türlü		
gelirler	8.312	veya yüzde 62 1/2
Komünal fonu G. B. 1.000	 5.020	» 371/2
Fon komünal 4.020		
	13.332	« » 100
Mali yıl 1951 Türlü		
gelirler	8.9551/2	* * 64
Komünler form G.B.4.03S	1/2, 5.03S	36
FON Komünal 1.000		
	13.994	» * 100
Mali yıl 1952 Türlü		
gelirler Komünler	10.037	
fonu G. B. 1.000	5.158	. * 66 3/4 33 1/4
FON Komünal 4.153		
	15. 195	» * 100

GELİR VE GİDER TABLOLARININ MUKAYESESİ.

İslahat projesine göre komün gelir ve giderleri takriben İl milyon frank dalak tevazün etmesi gerekirken (masrafların baskısını 570 milyon frank raddesinde gösterdikten sonra) takaddüm eden iki sütunun mukayesesi gösterir ki sırf her bir bütçe yılla mahsus operasyonlarla iktifa edilirse» bunlar kraliyet komünlerinin heyeti mecmuası için aşağıdaki açıkları ortaya koyarlar:

Mali yıl	1949	açık	1.773 milyon
»	1950	»	3.000 »
»	1951	»	3.029 »
»	1952	»	3207 »

Tespit edilen bir durum da şudur:

Yeni rejim projesinin hazırlanması sırasında vücudu getirilecek beş milyar

lık tahsislerde birlikte her iki fen, tahmin edilen gelir yekûnunun yüzde) 42 | .sini temsil ediyor ve tespit olunan giderler yekûnunun yüzde 45 1/2 sini sağlıyordu (zira masrafların baskın keyfi olarak 570 milyon tutuyordu)

Bu sonucu yüzde artmakta devam etti ve 1£52 yılı için 5.158 olan her iki fonun tahsisatı tutarı gelirlerin ancak yüzde 33 1/4 ünü gösteriyor ve giderlerin ise ancak yüzde 20 sini kapatıyordu.

Bunun sebebi gayet basittir: Fcnds Communal d'Assistance publique tahsisatı sabittir, hâlbuki komünler fonunun Devlet memurlarının aylığına tatbik edileninkine eşit muhtemel bir yüzde majoasyonu ile senede ancak 20 milyon artıyor.

Devlet memurları bareminin tadili, bilâhare komün memurluna tatbiki komün gider bütçelerinin bütün diğer artış sebepleri gibi Fcnds Communal d'Assistance Publique ve fon komünalin yekûnunun tayin ve tespiti hususunda tesirsiz kalmıştır.

Reformun üçüncü zayıf noktası şu halde belki de en önemlisi her iki fonun tahsisleri ekonomik durumun gelişmesine adapte olmasının imkânsızlığıdır

HER YIL KOMÜNLER ARASINDA TAKSİM EDİLEN TAHSİSAT DEVLETİN ELAÇIKLIĞINDAN İLERİ GELMİYOR.

Tekrara düşmek bahasında da olsa, halen komünler arasında taksim edilen tahsisatın, Devletin madun kuvvetlere karşı asla cömertliğinden ileri gelmediği hususunda ısrar etmeyi vazife' sayıyorum.

Gerçekte, bugün işlediği, yeni komünler mali statüsünü vücuda getirmesini teklif ederek Devlet evvelce komünlere ait bulunan aşağıdaki paralardan istifade etmiştir (24 Aralık 1948 tarihli kanun hakkında Senatonun Dâhiliye Encümeninin raporundan çıkarılan rakamlardan)

Komünler fonu (1860 da ilga edilen eski komünler fonun bizzat yerini tutan 1G52 nizamnamesi	İ.281	milyon
Komünlerin bilvasıta vergiler içinden aldığı kontenjan (1948 tahmini)	549	h
Menkullerden ve meslek erbabından alınan resimlerin komünlere mahsus kesri munzamını	1.735	D
Gecikmiş faizler kontenjanları	20	1
Maaş, gündelik ve tekaüdiyelerden alınan komün resmi (1948 tahmini)	İH	
	200	
1948 tahmini yekûnu	3.785	
Bu çok insaflı tahmine C 6dit Communaim bakaya	Tahsisatından intika	
hini kendi kayıtlarına işlemesiyle zuhur eden (1948 mali yılı ve daha önceleri) ,7		
milyon arasında değişen bir yekûndan çıkarılan muazzam fazlı varidatı /ive etmek		
icap eder		

Komün Mâliyesi Problemleri

111

kendi kayıtlarına işlemesi zuhur eden (1948 mali yılı ve daha önceleri) 6,7 milyon arasında değişen bir yekûndan çıkarılan muazzam fazali varidatı ilâve etmek icap eder:

Ayrıca komünler de husule gelen gelirler fazlai varidatım doğrudan doğaya cibayet etmişlerdir.

Bütün bu fazlai Vaudat sadede 1948 mali Yılına ait olmak üzere pek Mütevazın bir surette tahmin edilen

Komünlerin koparılan ve Devlet tarafından alınan varidat yekûnu (2CG0 tahinini) 5785 milyon

Bu da gösterir ki komünlere bir cömertlik yapmak şöyle dursun. Devlet 1948 reformu ile güçlük görülmeyecek bir menfaat sağlamıştır.

**SADECE ÖNEMLİ BAKAYA TAHSİLATININ. TEDİYESİ YENİ REJİMİN
İLK TATBİKİ YILINDA 1948 REFORMUNUN. YETERSİZLİĞİNİ
MUVAKKATEN KAPANMIŞTIR.**

«Gelirle» ve giderler tablosunun mukayesesi» sütununda 1948 den 1952 ye adar komünlerin bütçeleri sadece bu mali yılların her birine mahsus amal iyelerle 1.773 milyondan 3-2C7 milyona varan gittikçe artan açıklar gördük.

Eğer bir tek elverişli eleman bildirdiğimiz yetersizliği muvakkaten kapatmış olaydı benzeri durum tutulamaz bade gelir ve yeni rejimin hemen düzeltilmesini gerektirdi.

Fakat buna aldanılmasın, Devletin orada da el açıklığı, bol keseden ihsanı bahis konusu değildir.

Bu gelirler gerek 1948 den daha önceki konularla komünlere tahsis edilen gelir vergisi hisselerinden, gerekse kanuna uygun bir şekilde tahsil ve istifası ancak komünler Konseyi tarafından en müsait bir zamanda girişilen müzakereler sayesinde kabil olan bu vergilere mevzu konular kesri munzamları hasılatından neşet ediyordu.

Bu bakaya 1949 ilâ 1952 yılları için tahminen 7 milyar franga baliğ olmuştur. (Devlet tarafından kredi komuna Pe komünler hesabına ödenen meblağ ve komün gelirlerinden doğrudan doğruya alman paralar maaşlar üzerine resim).

Komünlere üç yıllık bir gecikme ile ödenmesi komün mâliyesine 500 ile 600 milyon frank tahmin edilebilecek olan bir zarar çektirmiştir. Mezkûr zarar bu müessesedeki borçları tutarı için Credit Communal Sosyetesine ödenen faizlerden ileri gelmiştir.

Filvaki Devlet, o da bu verginin esasını ancak bir kaç yıllık bir gecikme ile cibayet eylediğinden önemli bir zarara uğramıştır.

Fakat unutmayalım ki Devlet vergisinin tatbiki mesuliyeti maliye vekâletine aittir ve komün idareleri merkezi idareye, gelir üzerine müesses vergilerin

Süratli ve doğru bir cibayezetine görebilecek olan yardım ve bilgileri esirgememişlerdir,

ÖNEMLİ BAKAYA. VERGİSİNİN TEDİYESİNE SON VERİLMESİ BİRÇOK KOMÜNLER İÇİN BÜTÇE ZORLUKLARI PARA SIKINTILARI VÜCUDE GETİRDİ

1 Ocak 1949 tarihli yeni rejimin tatbik mevkiine konulmasından itibaren bazı komünler bütçelerini ancak, geçen mali yıl masraf fazlasının münakalesi veya varidat tahmininden mühim vergi bakayasının kayıt ve tescili sayesinde tevazün ettirebilmişlerdir.

Bu bakaya vergilerin azaltılması hatta kaldırılması ile zorluk içinde bulunan komünlerin sayısı mütemadi bir surette artmaktadır; emin kaynaklardan toplanan bilgilere göre 4 büyük şehirden başka, birçok komünler 1953 bütçe terinde açık vereceklerdir,

Credit Communal sosyetesinin son raporu esasen 1951 de 10 kadar komün iü52 de açılacak kredinin bir kısmını kullanabilmelerini isterken, 1952 de bu sefer 40 komün aynı yetkiyi 1953 de açılacak kredileri için rica eylediklerine işaret etmektedir; bu hal sözü edilen mali yılların kapanmasından önce Ödemek zorunda oldukları masrafları için gerekli kaynaklara artık mark bulunmadıkça rıhı ispat eder.

Eğer tam ve mükemmel tedbirler vakit geçirilmeksizin alınmazsa zorluk içinde bulunan komünlerin sayısının 1953 de daha da artmasından korkulur.

DEVLETİN YÜRÜRLÜKTE BULUNAN MAAŞ BAREMİNİN KOMÜN MÜSTAHDİMLERİNE VE COMMISSON d'ASSISTANCE PUBLİÇUE'İNKİNE TATBİKİ BÜTÇE ZORLUKLARINI ARTTIRIYOR VE KOMÜN HAZİNESİNİ KARIŞTIRIYOR

Bu konuda bir taraftan muhtelif sendika organizasyonları delegeleri arasında yapılan uzun ve zahmetli görüşme ve müzakereler gözden kaçırılmaca.

Hali hazırda bu mevzuda komün konseylerinin bazı müzakereleri daima tasvip olunmadı.

1 Ocak 1951 de makabline şamil olmak şart ile komün memurlarına, Devlet memurlarının terfi şartlarının tatbiki derpiş edildiğinden, iki seneliği içine alan bakayanın tasfiyesi, komün idarecilerinin gözü önünde ıstırap verici bir para meselesi koymaktadır.

Çoktan beri esasen gergin olan durumun üzerine konan bu barem işi, birçok komün temsilcilerini Belçika Komünleri ve Şehirleri Birliği mali Komisyonunun acilen toplantıya çağırılmasını istemeye teşvik etmiştir,

ŞEHİRLER BİRLİĞİNİN MÜDAHALESİ

Bu işe müdahaleler Birlik mali Komisyonunun toplantısı ile ve türlü mahiyetteki müteaddit şehir ve komünlerin komün temsilcilerini, komün reislerini

(Hourgmester) veya maliye amirlerini içine alan birçok defalar hükümet adamlarından istenilen görüşme talebi ile ifade olunmuştur

Bu mülakatlar şehirler Birliğinin bir temsilci heyeti ile 24 Eylül 1952 de Dâhiliye Vekili M. Moyersoen, 24 Kasım 1952 de Başvekil M. Van Noutte, Ma. Üye Vekili M. Janssen ve Dâhiliye Vekili M. Moyersoen arasında yapılmıştır.

Bu mülakatların ilk ikisinin bir zaptı hülâsası 1952 Aralık ayında çıkan Mouvement Communal dergisinde intişar etmiştir (dergi No. 271, sayfa 265 ve müteakip) Bu dergide aynı zamanda hükümet azasına mülakat esnasında verilen notlar da aynen neşredilmiştir.

Binaenaleyh okurlarımızı bu neşriyata müracaat etmeye müsaadelerini rica ediyoruz. Bahis konusu iki mülakat için hükümet mümessilleri ile komün temsil elleri arasındaki görüşmeler neticesini vermekle yetiniyoruz.

Buna karşılık, şehirler birliği temsilcileri ile hükümet azasının yaptıkları son mülakat hakkında daha da geniş izahat vereceğiz.

24 EYLÜL İSS2 DE DÂHİLİYE VEKİLİ M. MÜYRSOEN TARAFINDAN VERİLEN MÜLAKAT

Şehirler Birliği Mali Komisyonunun temsilci heyetinin birçok azası komün müstahdemlerinin durumlarının, yürürlükte bulunan devletinkine tatbikinin komün mâliyesi için mühim bir yük teşkil ettiği hususunda İsrar eyledikten sonra Dâhiliye Vekili bu barem intibakının gayrı kabili içtinap olduğunu bildirmiş ve DOUR şehri Belediye Reisi ve Komünler Fonu idare Meclisi Reisi M. Marmegnies'in bir teklifine katılmış Maliye ve Dâhiliye Vekilleriyle birlikte Başvekilî görmeyi kabul etmiştir; Vekil şehirler birliği teşebbüsüne ait damarların devam edebileceği ve düşünülen mülakattan önce vazıh bir notun gönderilebileceği fikrinde bulunmuştur.

Bu mülakata, şehirler birliği mali komisyonunun delegasyonuna komünler tonu idare meclisi mümessilleri iltihak etmişlerdir.

İki not verildi (Mouvement Communal 'in Aralık 1952 tarih ve 271 sayılı nüshasının 269, 270 ve 271 nci sayfalarına bakınız) şunlar isteniyordu:

1 — Acil tedbir olarak:

a) Komünler fonu tahsisatını yüzde 10 arttırılması

b) Fonds Communal d'assistance Publique fonunun yüzde 15 arttırılması

Bu iki artış, bunun tatbikini isteyen komün temsilcilerinin düşüncesine göre sadece, Devlet memurlarının faydalandığı maaş baremine asistans pubhk komisyonlarına ve komün personeline tatbikinden çıkan yeni mali külfetleri karşılayacaktı.

2 — Daha sonra tetkik edilecek tedbir olarak;

1948 kanununun hali hazır duruma tekrar tatbiki (readsptation), en son bütçe donelerine istinat ederek ve dört büyük şehir hakkında kabul edilen 400 trilyonluk hususi yardım nazarı itibaren alınarak her iki fonun tahsisatın n yeni

den hesaplanması,

1949 dan beri elde edilen tecrübelerden ilham alınarak fonların taksim ve tevzi kriterlerine (critere) tatbik edilecek Islahat ve tashihlerin araştırılması.

Şehirler Birliği delegasyonunun bir yok üyeleri müteaddit şehir ve komünler mâliyelerinin feci durumuna mim koyarak ve diğer taraftan 1949 da bu kanunun mevkii tatbikat konulması sırasında hareket noktası geniş bir surette aşılın Vermeyen kanununun kifayetsizliğine işaret ederek bu isteklerini genişletmişlerdir.

Bütün memleket komünlerinin masraf artışı yüzdesi, Devletin adı masraflarının artışınınkinden daha aşağı olduğu bu halin komün masraflarının şişirilmesi bahis konusu olmayacağı vakası üzerinde durulmuştur.

Nihayet 1948 ve daha önceki mali yıllar bakaya vergilerinininki bu bakaya bütçelerinin hakiki açıkları kapamak imkânını komünlere vermişti tüketildiği ve komünlere vardım için acilen tedbirler düşünülmesi gerektiği düşünüldü.

Dâhiliye Vekili M. Moyersoen bu beyanatın ekserisini teyit ve müteaddit komünlerin müşkül mali durumda olduklarını kabul etti.

Başvekil M. Van Houtte, Vermeyen kanunu üzerine istinat ettiği prensibin belki kötü olduğunu zira komünlere mali meselelerde bir çeşit forfait ve onların otonomilerinin azaltılmasını intaç ettiğini ifade ve beyan eyledi.

Meseleyi komünlerin mali otonomilerinin genişletilmesi zaviyesinden tetkik edeceğini söyleyerek sözünü bitirdi.

ŞEHİRLEB BİRLİĞİ MALİ KOMİSYONUNUN YENİ TOPLANTISI

Bu komisyon azalan Başvekil ve diğer hükümet azasının ima ettikleri tetkiklerin neticelerini sabırsızlıkla beklediler.

Müteaddit ve çok kere bir birine zıt gazete haberleri vasıtası ileldir ki asistansa publik komünal fonunun tahsisatına dair hükümet tarafından bir kânun projesi verildiği ve diğer tedbirlerin de düşünüldüğünü öğrendiler.

Şehirler birliği mali komisyonu İS Mart 1953 de toplandı.

Komünlerin mali durumlarının Islahının ne yapılip yapılip halledilmesi gereken mesele hakkında komisyon azası toplanan haberlerden gayrı resmi kaynaklardan haberdar edildiler.

Hükümet azası tarafından yapılacak belirtmeler ve düzeltmeler ihtiyat kaydı ile mezkûr komisyon tarafından hazırlanan program be veçhi ati hülâsa edilebilirdi:

A. Asistans publik komünal fonu

4 Martta meclise verilen bir kanun projesine göre bir milyarlık tahsisat beş yıl zarfında senede bir milyon arttırılacaktır.

(Not: Bu kısıntı asistans publik teşkilâtının heyeti umumiyesinin gözden geçirileceği ve tetkikin beş yılda sona ereceği ümidine müstenittir.)

Bundan başka, Devlet memurlarının maaşları esasına müstenit komünler

Fonu ile derpiş edileninkine müşabih bir muhal rejiminin her üç ayda bir asistans publik fonunun tahsisatına tatbiki görülecektir.

1953,yılı için eğer maaşların ödenmesi yüzde 105 olarak yapılmakta devam edilirse, bir milyar liralık kredi 1.055-250.000 ne çıkarılacaktı.

B. Komünler fonu.

Buna ait tahsisatın muhtemel bir değişikliğine dair bir haber alınmadı.

C. Komünler mali yetkilerinin genişletilmesi

Hükümet komünleri yeni vergiler ihdas etmeye yetkili kılmayı düşünüyordu.

Bilhassa aşağıdaki resimler.

1) Otomobiller üzerine yıllık bir komün resmi

2) Radyolar üzerine yıllık bir komün resmi

3) Sigorta senetleri üzerine yıllık bir komün resmi

4) Afişler ve diğer her nevi yayın vasıtaları üzerine yıllık bir komün resmi

Mali komisyon üyeleri, komünlerin mali durumlarının kalkındırılması programının yetersizliği karşısında hayal sukutlarını müttefikan beyan ettiler.

Komisyon üyeleri asistans publik komünal fonunun takriben 55 milyon arttırılmasına karşı, bütçelerinde açığı kapatmak için asistans publik komisyonlarına komünler tarafından 1953 de ödenecek muazzam yardım tahsisatını çıkardılar. Alınan ilk istatistiklere göre revize edilen tahsisat 1.055 milyona ulaşmazken bu ek yardımların yekünü 1.400 milyona varacaktı.

Komünlere verilecek bahsedilen yeni resimler ihdası imkânlarına gelince', hazır bulunan mümessiller, personel miktarının azaltılmasını gerçekleştirmek lüzumu üzerinde ısrar edilirken bilâkis mezkûr vergilerin tahsilinin hiç şüphesiz komün memurları miktarının çoğaltılmasını gerektireceğine işaret ettiler.

Nihayet, komünleri büyük randımanlı her türlü vergiler yazından mahrum bırakılan neticesini veren 24 Aralık 1948 tarihli kanun projesini yapanın hükümet olduğu der hatır edildi.

Komisyon azalan müttefikan şunu da kararlaştırdılar.

10) Şehirler Birliğinin 1953 Nisan sonunda akdedeceği kongrenin gündemine komünlerin mali meselelerini sokmayı,

20) Daha önceden, Hükümetin komünler mâliyesinin durumunu İslah etmek için krallık emirnamesi veya vekiller heyeti kararnamesi ile almayı hesap veya Meclise teklifi derpiş ettiği tedbirleri resmi kaynaklardan öğrenmek gayesiyle Dâhiliye Vekilinden yeni bir mülakat rica etmeyi,

30) Talep olarak Dâhiliye ve Maliye vekillerine sunulan notların netice ferinden başka bir şey istememeyi yani:

a) Hemen komünal fonların yüzde 10, asistans publik komünal fonların yüzde 15 bir artışı,

b) Maalesef 1948 de olduğu gibi hükümden sakıt olmuş endikasyonları üzerine değil bütçelerin son donelerine göre istinat ederek her türlü komünler mali rejiminin son bir defa yeniden tetkikini kararlaştırdılar.

DÂHİLİYE VEKİLİ M. MOYERSONEN TARAFINDAN
26 MART 1953 DE VERİLEN MÜLAKAT

Şehirler Birliği Mali Komisyonu delegasyonu, kendilerini kabul etmek bulunduğundan dolayı Dâhiliye Vekiline teşekkür ettikten sonra ilk ön ce 24 Kasım 1952 de Başvekil ve Maliye Vekili ile birlikte yapılan mülakatta M. Moyersoene'nin bizzat yaptığı beyanatı hatırlatmışlardır. Bu beyanat aşağıdaki şekilde hülâsa edilebilir

«1953 den itibaren vergi bakayasına karşılık tevdiat bilfiil kalktığından komünlerin gelirleri hissedilir bir surette gerilemiştir, buna karşılık komünlerin masrafları, bilhassa komün memurlarına Devlet memurları baremi tatbik edildiğinden artmıştır.»

«Vermeyen kanunu komünlere mâliyelerinin istikrar ve sağlamlığı gibi büyük bir fayda sağlamamış ise de bu kanunun komünlere kaynakların ekonomik duruma göre uyduramamak gibi bir mahzuru vardır.»

«1948 kanunu asistans publik komünal fonu tahsisatının hiç bir suretle artırılmasını derpiş etmiyordu ki bu asistans publik rejimi için henüz tahakkuk ettirilmemiş olan esash bir reform düşünüldüğü vakıası ile izah olunabilir.

«Hülâsa olarak komünler çok kritik bir mali durumdadırlar ve Devlete başvurmaları ve kendilerini enterese eden her iki fonun tahsisatının yeniden in evlenmesini istemeleri normaldir.»

Delegasyon bu beyanatı ile Dâhiliye vekilinin komün mâliyeleri problemini esasından bildiğine ve kornımlere yardım etmenin zaruretine tam amile kam olduğuna işaret etmişlerdir.

1948 de Parlamento tarafından kabul edilen reformun esas rakamları üzerinden yüzde) 67 bir artış kaydederek masraf bütçeleri 1952 de 18 milyar 400 milyon franga yükselirken, 1947 (komprime) bütçelerinden sonra 11 milyar franga indirilen komün ihtiyaçlarının tesviyesi esasına müstenit Vermeyen kanun yetersizliğine bir kere daha işaret eylemişlerdir.

Nihayet 1948 komünlerden kaldırılır kaldırılmaz Devlete tahsis edilen vergilerden Devletin elde ettiği gelirin muazzam surette artması üzerinde Dâhiliye Vekilinin nazarı dikkatini çekmişlerdir.

Vergi cibayetinde ahenk ve tevafuk temini etütlerindeki birçok tadilat vergi randımanının 1945 den 1953 çe kadar olan artışını katiyetle meydana çıkarmaya imkân vermiyor,

Bu sebepledir ki delegasyon, 1951 ve 1953 mali yıllarına ait ancak bir misal zikrediyor:

Sanat ve meslek sergisi ve mesleki gelirler üzerine mevzu milli buhran vergisi muhammen hasılatının yalnız bir faslına ait (1951 den beri birleştirilmiş olan vergiler) 11 milyar 640 milyondan (1951 bütçesi) 19 milyar 510 mil yona geçmiştir

Demek artış 7 Milyar 870 milyon veya 1951 tahminlerine göre yüzde 67 1/2 dur.

Bu artışı, eğer 1948 mali yılından başlayarak hesap etmek mümkün olaydı, yok yüksek görünürdü.

Bu mahiyetteki artışlara (komünlerin masraf bütçeleri için yüzde 67 millilerden kaldırılıp tekrar Devlete geçen başlıca fasıl için yüzde 67 1/2 karşılık olarak komün fonlarının ancak 270 milyonluk bir artışı gösterilebilir ki bu da her iki fona ayrılan top yekûn 5 milyarlık bir tahsisatın yüzde 6 sından azdır.

Bu sebeptendir ki Şehirler Birliği delegasyonu üyeleri Dâhiliye Vekili M. Moersoen'nin komünlerin mali durumlarını sağlamlaştırmak için tedbirler almanın Devlete ait olduğunu tahmin etmekte ısrar ettiklerini bildirmişler ve 24 Kasım 1952 de verilen notlardaki talepleri teyit etmişlerdir.

DÂHİLİYE VEKİLİNİN İZAHATI

Yukarıdaki muhtıraya Dâhiliye Vekili be veçhi ati şekilde cevap vermiş-

1. Komünlerin mali problemlerini biliyorum ve komünlere durumu kritik olan bunları kaldırmak imkânını temin zarureti hususunda kendileri de mutabıkım.

2. Hükümet adına, asistans publik komünal fonu tahsisatını 1952 mali yılı için takriben 55 milyon arttıran bir kanun projesi verdim.

3. Silahlanma mevzuunda Belçika milletinin göstermeye mecbur kaldığı gayretten kendisi de bizzat mali bir zorluk içinde bulunan Hükümet, komünler fonu tahsisatını arttırmayı bu anda düşünemiyor.

Esasen, böyle bir arttırma, bu günkü taksim ve tevzi şartları içinde mali durumları Devletin munzam bir yardımını hiç bir suretle gerektirmeyen kırıllığın bütün komünlerini istifade ettirecekti.

4. Komünlerin mali kudretlerini genişletme hususunda hükümetin önceden düşünülmüş hiç bir fikri yoktur; Hükümet komün idarecileri veya mümessillerinin, Belçika Şehirler ve komünler Birliğinin kendisine yapabilecekleri teklifleri büyük bir anlayış fikri ile tetkik etmek hususunda mutabıktır.

Eğer matbuatta bazı resimlere telmih ve tariz edilmişse bu daha ziyade onların endikatif inanlarımadır ve çünkü bu vergilerin ihdası son günlerde komün mümessilleri tarafından yapılan ihtara cevap teşkil edecektir.

Mümessiller başlıca, mahalli idareler için otomobiller münakaalesinin gerektirdiği yüksek masraflar üzerinde ısrarla durmuşlardır; polis masrafları, ışıklı işaretler postalarının kurulması ve işletilmesi, bunların bakımı ve ıslahı... Bundan da lüzumu halinde komünlerin (bu münakalat kolaylığından) faydalananlara (yani otomobil sahiplerinden) bir komün resmi koymaları fikri doğmuştur.

Kezalik, komün idarecileri yangınla mücadele için ağır yüklerle katlanmaktadır; büyük şehirlerde ve zirai ve sinai bölge merkezi komünlerde pahalıya

mal olan modern malzeme ile mühim itfaive teşkilâtı, diğer komünlerin komünler arası itfaiyesine iştiraki da komşu büyük komünlerin yangın servisle, rına abone bedeli ödemeleri gibi, bu emniyet teşkilâtından faydalanan sigorta kumpanyaları de bir anlaşma yapılması arzuya şayan olurdu.

Radyolar, afişler ve neşir vasıtaları üzerine mevzu resme gelince, bunların komün mümessilleri tarafından hususi bir düşmanlıkla karşılandığı görülüyor, Senatör M. Harmegnies, Vekil M. Meverso den müsaade ahirken. Şehirler Birliği delegasyonu adına. Vekil tarafından izah edilen durumu kavradığını, fakat hükümetin mali zorluklarını münhasıran komünlerin çekmek zorunda olmalarının kendisine haksız, görüldüğünü beyan etti.

FAYDALI BİR SURETTE İLHAM ALINACAK BİR ETÜD

'Kongreye teklif edilecek kararlar projesini formüle etmezden önce, Devlet Şurasının iki azasına M. Profesör Doktor Ande J. Mast ve M. Doktor K. Mees'e borçlu olduğumuz çok enteresan etüt neticelerini zikretmek isterdim.

Hatırlatalım ki bu sonuncusu yani M. K. Mees uzun yıllar ve 1947 ye kadar. Komünler mâliyesi problemlerinin bir hal suretini aramakla mükellef komisyonda Dâhiliye Vekilinin temsilcilerinden biri olmuştur.

Bahsi geçen etüt «Belçika komünlerinin muhtariyeti hakkında etüt vergi koyma yetkilerinin reglimantasyonu ile ilgili ve Devletle olan mali lakaları.» adını taşımaktadır.

Mezkûr etüt Hollanda ve Belçika mukayeseli Hukukunun etüdü için sansasyonun himayesi altında intişar etmiştir. Kararları şunlardır:

T. Mali etenemi olmadan komünlerin muhtariyeti mümkün değildir

2. - Komünlerin mali otonomisi, komünler vergilerini tespitte serbest olmadıkça; mümkün değildir,

3. Mali otonomi bu gün için mümkün değildir, bununla beraber komünlere kendilerine mahsus mümkün olduğu kadar geniş bir mali kanunlar çıkarma zemini bırakmak temenniye şayandır.

4. Tercihan mükemmel bir mahalli vergi olan erdik vergisi, komünlere bırakılmalıdır. Gelirler üzerine mevzu Devlet vergisi yükü imkân verdikçe global gelirler üzerine bir konunn vergisi konulması teklif, olunabilir.

5. Komünler bu günkü vaziyet dâhilinde Devlet bütçesinin üzerine aldığı yardımlar olmaksızın yaşıyamazlar. Mamafih komünler ikinci sırada gelmektedir.

6. Aynı zamanda miktarlarının otomatikman ve masrafların aynı umumi artış nispeti dâhilinde artması göz önüne alınmazsa bu tahsisata muayyen bir miktar tanımak yanlıştır.

7. Bu tahsisatın komünler arasında adilane bir surette taksimi karinelerini kararlaştırmak lâzımdır. Yeter ki bazı masrafların artışı teşir etmek arzu dilmesin, her komünün hissesini kendisi tarafından bilfiil masraflara bağlamı varak akıllıca hareket edilsin.

Bütün bu kararlara katılabiliriz; fakat aralarınca, değerlerinden daha pratik bir karaktere malik olan ikisi üzerinde;

Global geçerler üzerine komünal bir vergi konulması imkânın telmih eden 4 ncü madde ile

Devlet yardımının muayyen bir yekûna bağlanmasının kabul edilmemesine ve bilakis bu tahsisatın masrafların umumi artışına uydurulmasına dair olan 6 inci madde üzerinde ısrarla durmak istiyorduk.

KARAR PROJELERİ

1. Könerenin tasvibine sunulacak kararın birincisi bana. Devletin komünlerin yardımına koşması mecburiyetini bir kere daha teyit etmiş olması görünüyor. Ruh manevi mecburiyet temelini, otorite ile hareket eden hükümetin 1948 de Meclise bir kanun projesi vermesi (24 Aralık 1948 de kanunlaşan) ve bunun neticesi olarak komünlerin şimdiye kadar faydalandıran büyük randımanlı bütün vergileri komünlerden kaldırarak, bu vergilerin kaybına karşılık komünlerin ihtiyaçlarını kapatmayı deruhte eden. Devlete transfer eylemesi vakıasında bulur.

Bu manevi mecburiyet, komünlerden alınan gelir kaynaklarının yerini tutmak üzere komünler yararına vücuda getirilen fonların 1949 dan beri pek ehemmiyetsiz bir artış kaydederken Devletin menfaatini kendisine sağladığı vergiler miktarının arttığını görmesi vakıası ile iki kat olur.

Bunun neticesi olarak kongre, süratle her komün mâliyesi statüsünü yeniden etüt etmek ve en son bütçe doneleri üzerine dayanarak ve bilhassa 24 Aralık 1948 kanunun hükümlerini yeniden incelemek üzere bir komisyon teşkil etmesini isteyebilirdi.

2. Bu komisyon mesaisinin elle tutulur neticeler verebilmesine intibaken ki buda az çok uzun bir zamanın geçmesinden sonra beklenebilir, kongre ikinci bir kararında, hükümetin içinde bulunduğu kendi zorluklarına rağmen komünlerin yardımına koşmak üzere derhal tedbir almasını, asistans publik komünal fonları tahsisatının arttırılmasına müteallik olarak meclise verilen kanun projesinin derpiş ettiğinden daha geniş bir had dâhilinde derhal tedbir alması hususunda Israr edecektir.

Bu Israr komün personeline hükmü 1 Ocak 1951 makabline şamil olmak üzere Devlet memurlarına tatbik edilen maaş bareminin kabulünü intaç eden komün masraflarının (ve asistans publik kornişonlarının) mühim ve gayrı kabili içtinap bir surette artması vakıası ile makul görülür.

3. Hükümet komünleri kendi imkânlar ile mâliyelerinin sağlanmasını temin edebilmeleri için, bilhassa durumları çok zor olanlara, geniş bir mali kanunlar kovma yetkisi vermek niyetinde olduğunu izhar ettiğinden, kongre başvurulabilecek vergiler arasında büyük bir randıman ve m'ye kabiliyetli olanlara meselâ global vergi üzerine kesri munzamlara ve gelirler üzerine mevzu sezüler (cedulaire) vergilerin bazı esaslarına kesri munzamlar bulunması hususunda Israr edecektir.

İDARİ COĞRAFYA

BASKİL. KAZASI

Kaymakam:
Fazıl TOSYALI

Tabii vs. (coğrafi durum:

Elâzığ vilâyetinin güney batı kısmını ter kil eden ve Fırat nehrinin kuzeyden doğuya döndüğü kavsin içerisini kaplayan Baskil karası, doğudan Sivrice kazası ile kuzeyden Keban kazası ve Elâzığ'ın merkez kazası ile güneyden Malatya merkez kazası ile çevrilidir.

Yüzölçümü 1225 Km² dir denizden yüksekliği 650-2210 metre arasında değişir. Kasaba merkezinin rakımı 1243 metredir.

Kazanın az arızalı olan Fırat kıyısı bölgesi toprakları, milli, kumlu, humuslu ve kireçlidir. Dağlık kısımlardaki toprak eski zaman arazisi bakiyesi olup taşlı ve tamamen kireçli ve kumludur

İklim:

Orta Anadolu'nun yayla iklimi tipine dâhil step-bozkır karakterini taşır. Fırat kıyılarında kışlar daha mülayim, yazlar daha sıcaktır. Bu sahil mıntıkasına bazı seneler kar da düşmez. Diğer bölgeler fazla sıcak ve fazla soğuk yapmaz. Gece ile gündüz arasındaki sühunet farkları normaldir. Kışın en düşük sıcaklık 25, yazın en yüksek sıcaklığı ise +38 dereceyi geçmez. Yağış miktarı, senede ortalama 400 mm. civarındadır (Rakamlar özel incelemeye göredir).

Avarız:

Kazanın güney ve batı sınırının çerçeveleyen Fırat nehri kıyıları, sahilden civardaki dağ ve tepelere kadar yer yer iki ilâ yedi kilometre genişlikte ve nehre muvazi bir şerit halinde takriben 45 Km. kadar istidat eden düz bir arazi parçası hariç, muntika tamamen arızalı ve dağlıktır. En yüksek dağ 2110 metre irtifamda Hanoğlu dağıdır. Bulutlu da 2010, Harabakavış dağı 1720, Berişal dağı 1690, Muşar dağı 1383 metredir Dağlar, yaya ve atlı olarak geçilebilir. Arızalar ihtivalar şeklinde olup çok sarp ve kayalık değildir. Bu dağlar Toros dağlarının kuzey kıvrıntıları teşkil ederler.

Ormanlar:

Kaza mıntıkasında orman yoktur. Bazı yerlerde en seyrek bir şekilde meşe koruları ve fundalıklara rastlanır. Evvelce meşe ağaçları ile kaplı bulunan ormanlar, Keban gümüş madeninin izabesi dolayısıyla büyük tahribata uğramıştır.

Akarsular;

Daimi akarsu sadece Fırat nehridir. Dağlar arasındaki derin vadiler birer yatağı halindedir. Mıntikanın, umumiyet itibariyle sulan pek azdır Meskûn mahallerde bulunan küçük yeraltı suları ile mahdud şekilde tarla ve bahçe sulanabilmektedir.

İdari durum:

Bir kısım köyleri evvelce Keban kazasına ve büyük kısmı Elâzığ'a bağlı olan Baskil kazası 1926 tarihinde kurulmuştur. Şimdi mahallesi bulunan ve Eski Baskil adını taşıyan köy merkez itihaz olunmuştur. Bilâhare halen bulunduğu mahalle çok yakın ve Nazar uşağı adını taşıyan yere nakledilen merkez, buranın mesken durumunun kifayetsizliği dolayısıyla 3,5 Km. mesafede bulunan Şefkat köyüne nakledilmiştir. 1933 senesinde Diyarbakır demiryolunun inşasını müteakip kaza merkezi halen aynı ismi taşıyan istasyon civarına nakledilmiştir.

Baskil adının etimolojisi hakkında vesikalara dayanan veya itimada şayan bir malûmat elde edilememiştir. Bir aile ismine) izafe edildiği rivayet olunmaktadır.

Baskil adının etimolojisi hakkında vesikalara dayanan veya itimada şayan bir malûmat elde edilememiştir. Bir aile ismine izafe edildiği rivayet olunmaktadır.

Kurulduğu tarihten beri Elâzığ vilâyetine bağlı kalmış bulunan kazanın, Muşar adlı iki nahiyesi vardır. İzolu nahiye merkezi, Diyarbakır demiryolu üzerinde Bekir Hüseyin istasyonu civarında aynı adı taşıyan bir köydedir. Muşar nahiyesi, dağlık kısımdadır. 63 muhtarlıktan ibaret bulunan kaza köylerinin 28 i merkez kazaya, 23 ü İzolu ve 12 si de Muşar nahiyesine bağlıdır. Belediye teşkilâtı yalnız merkezde mevcuttur Köyler, umumiyet itibariyle çok dağınıktır 63 muhtarlığa bağlı 173 meskûn yer vardır Bu dağınık ev topluluklarına mezra tabir edilmektedir.

Nüfus ve iskân durumu:

1950 genel nüfus sayımına göre kazanın nüfusu 8823 ü erkek ve 9415 ı kadın olmak üzere 18.238 dir; kilometre muşambama 14 kişi isabet eder. Doyum nispeti binde on altı, ölüm nispeti binde dokuz olup nüfus artış nispeti İlinde yedidir. Nüfus tamamen yerleşmiştir; göçebe yoktur. Köyler umumiyet itibariye dağınık ve az nüfuslu olup bir kısmı münferit ailelerin büyümeleri ile meydana gelmiştir. Köyler vasatı olarak 350 nüfusludur, Toplu halde bulunan köyler azdır; ekseri köyler 3-5 kilometreye yayılmış üçlü, beşli ev topluluğundan ibarettir.

Kaza merkezinin 1950 genel nüfus sayımına göre nüfusu 1243 tür. Kasabada, 139 ev, 73 dükkân, bir otel, iki han, bir cami, bir lokanta vardır. Meyve bahçeleri ve kavak ağaçları ile yeşil bir manzara arz eden kasaba, üç mahalleden müteşekkildir.

Kaza Teşkilâtı ve Memurları:

İçişleri; kaymakam, nahiye müdürü, bir tahrirat kâtibi, bir nüfus memurunun, bir nüfus kâtibi ve iki odacı.

Jandarma; bir jandarma komutam (kd. Ütğm.) iki kıdemli başçavuş, iki uzatmalı onbaşı.

Adalet; bir müddeiumumi, bir asliye hâkimi, bir sorgu hâkimi, bir başkâtip, iki zabıt kâtibi, bir mübaşir, bir gardiyan, bir odacı.

Askerlik şubesi bir muamelât memuru.

Maliye; bir malmüdürü, iki vergi memuru, bir veznedar, iki tahsildar, bir odacı.

Milli Eğitim; bir milli eğitim memuru, yirmi bir öğretmen ve bir odacı.

Sağlık; bir hükümet tabibi, üç sağlık memuru, bir odacı, bir sıtma savaş kâtibi, bir merkez, üç gezici sağlık memuru.

Tarım; bir ziraat muallimi

Veteriner; bir hükümet veterineri.

Özel idare; bir özel idare memuru, bir gelir memuru, iki tahsildar, bir odacı.

Tapu; bir tapu sicil memuru.

P. T. T. bir şef, bir yaya, iki atlı dağıtıcı.

Tekel; bir memur, bir odacı.

Belediye; bir başkan, bir muhasip, bir zabıta memuru, bir tanzifat amesi.

Diyanet; bir müftü, bir imanı, bir müezzin.

Ziraat Bankası; bir müdür, bir muavin, bir takip memuru, bir odacı.

D.D.Y. bir istasyon şefi, dört hareket memuru, bir kısım şefi, bir yol çavuşu, bir yol bekçisi, bir, dört makasçı.

Bayındırlık durumu:

Malatya - Diyarbakır demiryolu, kaza mıntıkasını hemen ortasından geçer. Kaza hudutları içerisinde dört istasyon vardır. Malatya - Elâzığ şosesi kazanın doğu kısmından geçer. 50 kilometrelik Baskil - Elâzığ şosesinin ikmaline çalışılmaktadır.

Fırat sahili köyle d, tekerlekli vasıtanın işleyebileceği şekilde basit köy yolları ile birbirine bağlıdır. Arızalı mıntıkalarda, tekerlekli vasıtanın geçebileceği yol yoktur Bu m intaka köyleri ile irtibat patika yollardan kış, yaz yapılabilir. maktadır.

Kasaba imar plânı yapılmıştır; şehir suları ikmal edilmek üzeredir. Fırat nehri üzerinde hiç bir sulama tesisi yoktur. 92 bin liralık bir dizel elektrik projesi İller Bankası'na yapılmış bulunmaktadır.

Ekonomik durum:

Kazanın Fırat kıyılarındaki köylerinin ekonomik münasebet öteden beri Malatya iledir, Bunun başlıca sebebi, Malatya'nın daha yakın mesafe

de oluşu ve Fırat nehrini kelek veya kayıklarla geçtikten sonra, Malatya'nın büyük pazarların tekerlekli vasıtanın temin edilebilmesidir. Kaza mıntıkasında, ekonomik kalkınma çek tedrici olmaktadır. Başta gelen amillerden birisi, toprağın verimsiz olması dolayısıyla çeşitli istihsal azlığı, hatta kıfayetsizliğidir. Çok kumlu olan topraklar sulanmadıkça mahsul vermemektedir. Mıntıkanın sularının az oluşu ve ekseri yazların yağmursuz geçişi istihsal mevzuunda dadık tevlit etmektedir. Fırat kıyılarında, iklim şartları çeşitli mahsul elde edecek şeklindedir. Azasının kurulacak tesislerle nehirden sulanması halinde bu köylerde kalkınma çek hızlı olabilecektir. Ancak, nehrin sahilden oldukça derinde ve geniş bir yatak üzerinde akması, hatta her sene, sahilleri çok tahrip etmesi mahalli sermayelerle su dolapları vd. motopomplarla sulama imkânını erattan kaldırmaktadır. Esasen şimdiye kadar bu mevzu da herhangi bir teşebbüste bulunulmuş da değildir.

Fırat, kıyılarında su bulunan köylerde Malatya kaysısı en iyi şekilde yetişmekte ve bir ihraç mevzuu olarak ele alınmış bulunmaktadır. Bu suretle, kilitlenmiş kuru kayısı her sene bi az daha artmaktadır. Mıntıkanın dinler bölgelerinde yetişen çeşitli meyve ve başta buğday ve arpa ancak mahalli istihlâke kâfi gelmektedir.

Bazı bölgelerde krom madenine tesadüf edilmekte ise de, işletmeye elverişli olmayacağı anlaşılmaktadır. Kazanın ekonomik inkişafına yardımcı olacak pazarlar, hiç kurulmamış ve kurulamamaktadır. Bunun yegâne sebebi, Baskil'in bütün iktisadî münasebetlerinin ellişer kilometre mesafede bulunan Elâzığ yö Malatya ile idame ettirilmesi ve bu büyük merkezlere iktisaden bağlı oluşudur.

Ticaret ve sanayi durumu:

Kaza köyleri halkı umumiyetle ziraatla iştilal ederler. Elde edilen mahsullerden satılabilenler, yağışlı senelerde buğday ve arpa ile her sene biraz daha inkişaf etti ilen kuru kayısıdır. Ticari münasebetler, daha ziyade Malatya ile ilidir. Esasen müstahsil köyler de Malatya ile hem hudut bulunan Fırat kıyılarındaki köylerdir.

Sanayi mevzuunda tetkike değer bir husus yoktur; ancak basit ve iptidai şekilde dokunan halılar mahalli ihtiyaçlarda kullanılmaktadır.

Tarım durumu:

Yüzölçümü 122500 hektar olan kazada, 16000 hektar ekime müsait araziden her sene 2/3, si ekilir, 1/3 i nadasa bırakılır. Geriye kalan arazinin 25. hektarını bağlar, 600 hektarını meyve bahçe Çeri, 1000 hektar m çayır ve mera olarak: boş bırakılan verler teşkil eder. 1056-65 hektar da istifade edilemeyen boş ve taşlık arazidir.

Mıntıkada ziraat en iptidai şekilde ve kara, sahanla yapılmaktadır. Fakat henüz, motorla ziraata rağbet edilmemektedir. Halkın ziraat birliği iptidaide. Kuruluş ve faaliyete geçirilmiş bulunan bir selektör, mahalli teşkilâtın

devamlı gayreti ile ancak rağbete mazhar olma yolundadır. Tarım teşkilâtının önmümüzdeki yıllarda teknik tarım teşkilâtı haline ifrağ edileceği kararlaştırılmıştır. Bunun tahakkuku halinde, bugün kifayyetle çalışamayan teşkilât köylünün ziraat bilgisini daha çok arttırabilecektir. Her sene, meyvelik ve bağlarda külleme, hiponomotla, hububat hastalıklarında tohum ilaçlanması suretiyle savaş: İm aktadır. Köylerde, birkaç senedir ihdas edilen yoncalıklara her gün biraz daha alâka artmaktadır.

Kazada, şümüllü manada hayvancılık yoktur Hayvan varlığı, mahalli ihtiyaçlara karşılık olarak beslenen küçük ve büyük baş hayvana dan ibarettir Yapıtırılmış sabit havuz banyolularından bütün köyler faydalanmaktadır.

Sağlık durumu;

Halkın görgü ve yaşayış basitliğine muvazi olarak keti d i sıhhati ile ilgilenmesi azdır. Salgın hastalık yoktur. Kış ve ilkbaharda andemik olarak kızamık ve soğuk algınlığa bağlı hastalıklar artar. Tagaddi tarzının basit, yaşama vasatisinin düşük olmasına müessir olmaktadır.

Kaza merkezinde sıhhi su tesisatı ikmal edilmek üzeredir. Köylerde tertemiz içme suyu meselesi ele alınmış olup hallolunca yolundadır. Fırat nehri kıyılarındaki köyler, içme sularını nehirde temin ederler. Merkezde ve köylerde kanalizasyon yoktur. Birçok köylerde septik çulduklar yapılmıştır.

Gebe, lohusa ve çocuk bakımı bilinmediği cihetle çocuk vefiyatı nispeti yüksektir. Merkezde ve köylerde diplomalı ebe yoktur. Şehir imar plânına uygun olarak bir mezbaha inşasına başlanmak üzeredir Eczane yoktur

Kültür durumu;

İlçe köylerinin çok fena olan yerleşme durumu, yalnız kamu hizmetlerini aksatmakla kalmamaktadır. Bu durum, çeşitli kültür ha roketlerin i engellediği gibi, milli eğitim sahasında da ciddi zorlukların sebebini teşkil etmektedir. Bugünün, kemiyet bakımdan çek yetersiz, keyfiyet yönünden ise verimsiz olan sonucunu, aralarında kilometrelerce mesafeler Bulunan mezarlarla obaların meydana getirdiği köy kuruluşlarında aramak gerektir.

İlçenin, biri merkezde üç saneli, on yedisi de köylerde olmak üzere on sekiz okulu vardır. Bu okullardan merkezdekinde dört öğretmen okulu mezunu; köylerde ise, 20 enstitülü öğretir en vazifeli bulunmaktadır. Köy okullarından birisi iki, birisi de üç dershanelidir. Nüfusu 1243 olan kazanın merkez okulunda, 32 kız ve 128 e: kek olmak üzere 160 öğren i okumaktadır. Nüfusları yekûnu 6860 olan on yedi köy okulunda ise ancak 235 kız ve 618 erkek olmak üzere 853 öğrenci kayıtlı bulunmaktadır.

Kaza merkezinde bir ortaokul bulunmadığı için, her yıl ilkokulu bitirmekte olan 80-90 çocuk öğrenimi devam ettirememek zorunda kalmaktadır. Yapılan incelemelere göre, bu çocukların ancak % 15 i orta öğrenim gerçekleştirilmektedir.

Önceleri, merkez okulu öğretmenlerinin faydalanmaları için kurulmuş olan bir kitaplık, seri zamanlarda hayli genişletilmek suretiyle (Meslek İdare Kitaplığı) şekline sokularak daha verimli bir hale getirilmiştir Kazada bundan başka kitaplık yoktur

Umumi olarak kaza nüfusunun okuryazar nispeti % 10 dan fazla değildir. Kadınlar arasındaki nispet ise % 5 ten de düşüktür.

Şimdiye kadar üç defa açılmış olan (Köy kadınlar gezi d kursu) gereği gibi ilgi toplamış ve o nispette de faydalı olmuştur. Bu kursa, her çalışma devresinde 25-30 halen devam etmiştir.

Kaza merkezi ve dolayları folklor bakımından zengin değildir. Bunun sebebini, bugüne kadar devam ede gelmiş olan ana dili ayrılığında aramak yende olur. Bu dil, lügatçesinin darlığı, ifade kabiliyetinin yoksulluğu dolayısıyla, bu bölge balkının folklor bakımından zenginleşme ve zenginleştirme imkânlarını çok daraltmıştır. Bununla beraber, halk, gelenekleri soysuzlaştıran kötü göreneklerine karşı kendisini koruyabilmiştir

Sosyal durum:

Kaza halkı» hayvancıktan daha ziyade ziraatla uğraşır. Küçük parçalar halinde de olsa, halkın ekserisinin kendi geçimine yetecek derecede toprağı vardır Bu itibarla arazi ihtilâfları çok azdır

Küçük ve iptidai çiftçilikle geçimini sağlayan halk, kılık ve kıyafeti itibarıyla oldukça basittir. Dar pençeli, toprak damlı meskenlerinde mütevazı bir hayat içinde yaşarlar. Mesken, kılık ve kıyafet sadeliği daha ziyade görgüsüzlükten ileri gelmektedir. Yakın iki vilâyet arasında bulunmalarına rağmen, şehir hayatı ile temasları hemen hemen yoktur. Bunun başlıca amili, istihlallerinin ancak kendilerine yeter olması ve ihraç konusunda her hangi bir varlığa sahip olmamalarıdır.

Konuşulan lisan daha ziyade kürtçedir. Halk munis, muti ve hürmetkârdır. Fakir olmasına rağmen dilenen yoktur İçki inhimaki, kumar iptilası vakalara rastlanmaz. Kasten yangın, yol kesme hâdiseleri vuku bulmaz mevcut değildir. Kazada, emniyet ve asayiş sarsacak, ammenin huzurunu evlenmeler normal yaşlardadır; evlenmelerde başlık âdeti caridir. Münferit kız kaçırma vakaları başlık yüzündendir.

Halk geleneklerine tamamen bağlıdır. Düğün şölenleri oyunları bütün özelliklerini muhafaza ederek yaşamaktadır. Bugün, yurdun birçok yerlerinde unutulmuş olan tek sesli veya koro halindeki ahenge uyarak oynanan (Simi simi) yani yumruk oyunu iptidai karakterini bozmadan düğünlerin, şenlik günlerinin önde gelen eğlencesini teşkil etmektedir